

MONOGRÀFIC

ASSOCIACIÓ INTERNACIONAL DE CIUTATS EDUCADORES
2017

CIUTAT,
CONVIVÈNCIA
I EDUCACIÓ

CIUTAT, CONVIVÈNCIA I EDUCACIÓ

Índex

---

4 Editorial

Aina Tarabini

6 Aprenent de l'espai urbà: conflicte, praxi urbana i justícia consuetudinària

Wendy Pullan

14 Ciutat educadora i ciutat creativa: vies per a una bona convivència

Gilles Lipovetsky

20 Educació per a una ciutadania cosmopolita: aprenent a conviure en temps difícils. Un reforç per al professorat i l'alumnat

Audrey Osler

28 Les escoles multiètniques com a promotores de la tolerància: implicacions per als governs locals

Jan Germen Janmaat

**Manuela
Carmena**

36

**Mónica
Fein**

42

**Lee
Kyung-hoon**

48

**Petronella
Boonen**

56

67 Projectes intergeneracionals a la ciutat de Ginebra

Esther Alder, Ajuntament de Ginebra

71 Una altra ciutat és possible

Carme Fouces Díaz, Ajuntament de Pontevedra

74 Programa Ciutat de Pau: diàleg i acció col·lectiva en la construcció de territoris de convivència

Lígia Maria Daher Gonçalves, Ajuntament de São Bernardo do Campo

79 Construint una ciutat més justa i plural: L'Estratègia BCN Antirumors com a política pública

Ajuntament de Barcelona

84 KAPS: Pisos compartits entorn de projectes solidaris

Ajuntament de Rennes

Editorial

El món contemporani està marcat per nombrosos esdeveniments a escala internacional que mostren indicis preocupants de fragmentació, aïllament i replegament social. La dramàtica crisi dels refugiats a Europa, l'ascens a la presidència dels Estats Units de Donald Trump, els atemptats recents en diversos països del món o els efectes devastadors de la crisi financera global sobre els nivells de pobresa i desigualtat són alguns dels seus exemples més clars. Els temps recents, no obstant això, també han vist aflorar nous moviments socials i ciutadans, articulats en i a través de l'espai públic, no solament per a protestar davant les retallades de drets polítics, socials, econòmics i culturals, sinó també per a plantejar nous models de vida més inclusivius, cohesionats i representatius. I és que és a l'espai urbà on es lliura la batalla per la convivència i la cohesió social. Una batalla orientada a millorar les condicions de vida de tota la població i a incrementar els nivells d'inclusió social a partir del reforç del sentit de pertinença de tots els ciutadans vers un projecte comú.

L'objectiu d'aquest monogràfic, *Ciutat, Convivència i Educació*, és precisament posar de manifest el rol actiu que juguen les ciutats, des del seu vessant educador, en el reforç de la convivència i la cohesió social. El monogràfic combina articles de reflexió amb entrevistes i experiències que permeten visibilitzar la multiplicitat de maneres a partir de les quals avançar en la construcció de ciutats més justes, cohesionades i integradores on tothom se senti representat, respectat i escoltat; on tothom tingui un espai per a viure i convida amb dignitat.

El primer bloc recull quatre articles que aborden temes clau de la tríada: ciutat, convivència i educació. En primer lloc, Wendy Pullan presenta una reflexió sobre la importància dels espais urbans com a llocs de trobada, interacció i reconeixement dels *altres*; com a llocs inherentment marcats pels conflictes que obren la possibilitat de treballar-los "creativament". De fet, és a partir del reconeixement de les diferències i el respecte dels altres que es pot començar a treballar en comú, possibilitant la trobada de persones diferents, en lloc de fomentar el seu replegament en espais tancats, incomunicats, on romanen invisibles els uns als altres. Perquè, en darrera instància, una ciutat és només ciutat quan implica diversitat. I aquesta diversitat s'ha d'abordar des de la perspectiva de la justícia social. A continuació, Gilles Lipovetsky desenvolupa un argument al voltant de l'educació artística i la creativitat com a via per al desenvolupament personal i la cohesió social. Ciutat educadora i ciutat creativa són,

de fet, les dues cares de la mateixa moneda. Tal com assenyala Lipovetsky, una de les funcions clau de les ciutats educadores és garantir la inclusió social de tots els seus membres, millorant les seves condicions de vida i, per a fer-ho, l'art ocupa un paper central en la mesura que millora la qualitat de vida, no solament des d'un punt de vista personal, sinó també, i sobretot, col·lectiu. Els articles d'Audrey Osler i Jan Germen Janmaat, per la seva banda, se centren específicament en els contextos escolars com a espais clau per a reforçar la convivència. Osler identifica tres reptes fonamentals per a garantir una educació per a una ciutadania cosmopolita: la "superdiversitat" derivada dels processos migratoris; la islamofòbia i les noves formes de racisme; i el que ella anomena "securitització" de l'educació o, dit d'una altra manera, la tendència a posar la "seguretat" per sobre dels drets socials, tant individuals com col·lectius. L'escola, segons Osler, articulada amb el seu context immediat i recolzada per les administracions locals, ha de ser l'espai on s'apreni el significat dels drets humans i on es construeixi solidaritats a totes les escales i entre tots els agents educatius i socials. Janmaat, per la seva banda, emfatitza la importància dels contextos escolars ètnicament diversos per tal de promoure actituds i pràctiques adreçades a la inclusió, la tolerància i la cohesió social, i desenvolupa diverses propostes per a lluitar contra la segregació escolar a través de l'acció dels governs locals. Segons Janmaat, els processos de segregació entre i dins les escoles accentuen la desigualtat social i generen contextos escolars homogenis que reforcen els estereotips, les distàncies entre grups socials i, en definitiva, dificulten la possibilitat de viure i convida a partir de la diversitat.

El segon bloc recull quatre entrevistes a representants polítics i socials amb una dilatada experiència de treball a favor del reforç de la convivència a les seves respectives ciutats. L'alcalde de Madrid, Manuela Carmena, ens parla de les relacions entre justícia, llibertat i seguretat, del concepte de violència urbana i de les seves possibles causes i solucions. Així mateix, posa en relleu la importància de l'educació i la participació com a vies per a fer emergir i gestionar els potencials conflictes socials i generar actituds de tolerància i d'acceptació dels *altres*. L'alcalde de Rosario, Mónica Fein, reflexiona al voltant de la importància de desplegar polítiques orientades a construir ciutats més justes, equitatives i solidàries, que reivindiquin el valor de la diversitat. Segons Fein, aquestes polítiques s'han de desenvolupar a partir d'un doble eix que es troba a la base de tot procés de convivència: la participació ciutadana i el reforç d'allò

públic. Els pressupostos participatius, les assemblees veïnals o les experiències de gestió compartida entre estat i societat civil en són exemples clau. L'alcalde de Saha-gu, Lee Kyung-hoon, per la seva banda, posa sobre la taula algunes de les estratègies que s'estan desenvolupant a la seva ciutat per a millorar les condicions de vida de la població més vulnerable, donar suport a les nombroses famílies multiculturals i afavorir la integració de les dones immigrants i dels seus fills. El seu relat posa clarament de manifest la importància de les estratègies multifocals i a diferents nivells per a reforçar la cohesió del conjunt de la ciutat. En el cas de Saha-gu, els centres de servei comunitari integrals, els projectes de rejuveniment urbà, la inversió estratègica en projectes artístics i culturals i el reforç de l'educació pública de qualitat són la base per a crear una ciutat justa, segura i feliç, basada en el sentit de comunitat i pertinença de tothom. Finalment, Petronella Boonen explica el significat de la justícia restaurativa com un model que pretén superar la justícia penal tradicional, passant de la lògica del càstig a la lògica de la cooperació. Des de la justícia restaurativa es parteix de l'assumpció de responsabilitats i del reconeixement mutu de totes les parts implicades amb l'objectiu de reparar els danys, restaurar els vincles i prevenir conflictes futurs. Es tracta, doncs, d'un model amb un clar vessant educatiu, ja que posa en valor aspectes clau com ara l'acompanyament, l'empatia o l'escolta en qualsevol procés de resolució de conflictes, siguin econòmics, polítics, socials o culturals.

L'últim bloc del monogràfic recull cinc experiències dutes a terme amb èxit en diferents ciutats en l'àmbit de la convivència i la cohesió social. Els projectes intergeneracionals de Ginebra s'adrecen a evitar el creixent aïllament social de les persones grans, a evitar els processos de discriminació per raó d'edat i a restaurar un pacte de solidaritat entre generacions orientat a l'enriquiment recíproc entre infància i gent gran. L'experiència de Pontevedra explica un procés de transformació urbana que vol rescatar la ciutat per a les persones posant-les en el centre de la vida pública i recuperant, així, l'ànima de la ciutat com a espai de convivència i trobada. Una ciutat que dóna prioritat als vianants, neta, cuidada, on es pot jugar al carrer, que fomenta el consum de proximitat i reforça les manifestacions culturals, festives i socials a l'espai públic, és una ciutat de la gent i per a la gent. L'experiència de São Bernardo do Campo presenta, a través de dos programes d'acció comunitària amb joves i dones, un model de ciutat de pau on diferents actors socials desenvolupen de manera

participativa processos de prevenció de la violència i de promoció d'una cultura de convivència a través del diàleg, l'apoderament i l'intercanvi. L'estratègia antirumors de la ciutat de Barcelona és un exemple excel·lent de com es pot prevenir el racisme i la xenofòbia lluitant contra dos dels seus pilars més forts: el desconeixement i la por. D'aquesta manera, a partir d'un procés participatiu i d'un treball en xarxa amb el teixit associatiu de la ciutat, de la sensibilització i la comunicació s'incideix per tal de desmuntar rumors, prejudicis i tòpics sobre la diversitat cultural, tot prevenint actituds racistes i pràctiques discriminatòries i caminant cap a la construcció d'una convivència intercultural cohesionada. Finalment, la ciutat universitària de Rennes presenta el projecte KAPS: pisos compartits al voltant de projectes solidaris. Aquest projecte ofereix als joves la possibilitat de compartir un habitatge social en un barri d'atenció prioritària, a canvi de desenvolupar un projecte social amb els habitants del territori, orientat al foment de la convivència i la solidaritat. Es tracta, doncs, d'una estratègia pionera que fa palès com la col·laboració entre els agents socials del territori (administració local, promotors d'habitatge, estudiants, ciutadania en general) és la base per a construir ponts entre la població, desenvolupar lligams socials i millorar la qualitat de vida de tothom.

En definitiva, les aportacions del monogràfic permeten il·lustrar que en un món globalitzat, multicultural, cada vegada més urbanitzat, on sovint imperen l'individualisme, el consumisme i l'aïllament social i on no deixen d'augmentar les desigualtats socials, és d'importància cabdal reforçar els lligams socials, la convivència i la cohesió per a fer de la ciutat un veritable espai comú, de tothom i per a tothom, orientat pels principis de justícia social.

Aina Tarabini

Professora de Sociologia de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona i investigadora del grup Globalització, Educació i Polítiques Socials (GEPS)

Aprenent de l'espai urbà: conflicte, praxi urbana i justícia consuetudinària¹

Wendy Pullan

Professora d'estudis d'arquitectura i urbanisme, Universitat de Cambridge

ARTICLE

Els darrers anys han estat testimoni de l'aflluència massiva de ciutadanes i ciutadans al centre de les ciutats per a manifestar-se contra els abusos i la violència, reclamar més i millors formes de justícia i democràcia, reivindicar els seus drets i fer sentir les seves propostes. Les seves idees de partida es veien, sovint, reforçades per la gran concurrència de persones amb una mateixa ideologia. Idees que, en alguns casos, en lloc de reafirmar-se prenen un altre caire: apareixien noves relacions i valors, i també s'establien nous pactes, gràcies a la convergència de grups diferents en els espais urbans.

A més de la igualtat de drets per a tota la ciutadania, les demandes de justícia urbana es poden interpretar de maneres diverses. Des de la perspectiva que ara ens ocupa, ens referim a aquelles pràctiques urbanes que poden suscitar unes formes d'interacció humana –entre les persones i entre aquestes i els espais que ocupen– que promoguin trobades constructives, fins i tot quan es dóna un clima de desacord i de conflicte. William Connolly es refereix a aquestes interaccions com una forma de respecte en parlar de “la dimensió en la qual s'accepten les pròpies limitacions i s'estableixen connexions més enllà de les diferències”². En aquest article m'agradaria destacar que la praxi urbana posseeix unes qualitats positives que poden fomentar aquesta classe d'interaccions, no tant en el sentit del respecte conscient, sinó d'un estil de vida marcat per l'experiència quotidiana en els espais urbans. És lògic, doncs, que ens

plantegem si la ciutadania pot aprendre i beneficiar-se de participar en la vida urbana per a construir una ciutat més viable i justa. Fins a quin punt podem parlar d'això com l'educació de les ciutats, no és del tot evident. Ara bé, es fa palès que la confluència de persones i actes en l'espai públic propicia la dinàmica social, com també una acceptació més subtil i gairebé imperceptible de l'altre. Totes aquestes experiències, tant si són positives com negatives, constitueixen un procés d'aprenentatge que no seria possible en entorns privats més restringits.

La plaça Tahrir, el parc Gezi i la plaça de la República han esdevingut icones de les manifestacions públiques al Caire, Istanbul i París. S'ha escrit molt sobre la importància dels telèfons mòbils i les xarxes socials a l'hora de convocar aquests actes, però, a banda de mitjans de comunicació efectius, cal destacar l'ocupació de l'espai urbà, que va ser igualment necessària i significativa. Sense entrar en especulacions sobre l'èxit o el fracàs d'aquestes mobilitzacions populars, el fet de “ser-hi” ha estat una forma de promoure la participació ciutadana. Les places públiques i els carrers adjacents van esdevenir espais de trobada de persones procedents d'orígens molt diversos, amb opinions molt dispars, de diferents ètnies i races, rendes i classes socials. En un món on no para de créixer la privatització i on l'espai públic és un bé escàs

1. Aquest text es basa en una versió prèvia publicada a Saferworld: <http://www.saferworld.org.uk/news-and-views/blog-post/27-just-cities-the-role-of-public-space-and-everyday-life>

2. William E. Connolly, *Identity/Difference: Democratic Negotiations of Political Paradox* (Minneapolis i Londres: Editorial Universitat de Minnesota, 1991) XXVI. Connolly no fa referència directa a l'espai en la seva obra, sinó que se centra principalment en la relació entre l'espai i el rol de la democràcia.

Manifestació al parc Gezi, Istanbul, 2013 (font: Wiki Commons, VikiPicture).

i cada vegada menys reclamat³, les multituds que es van aplegar en aquests centres urbans constitueixen un exemple excepcional i poderós de ciutadania activa. De fet, la transcendència d'aquestes places cíviqes com a espais de protesta urbana va traspasar ràpidament els límits físics d'aquestes places: en les manifestacions del 2011 a la Puerta del Sol de Madrid, els activistes portaven pancartes amb la inscripció "Plaça Tahrir" i una imatge del sol, simbolitzant la connexió d'aquests espais urbans de concentració i vinculant, així, les seves causes percebudes com a comunes⁴.

En el cas de grans manifestacions, en què l'objectiu i el canvi polític, social o cultural es basen en la interacció de les masses, les condicions de l'espai tenen un impacte evident. Durant les protestes a Manama, la capital del Regne de Bahrain, els manifestants van transformar amb la seva presència la desèrtica rotonda de la Perla en una "plaça", esquivant el trànsit i les forces de seguretat per a arribar-hi i ocupar-la⁵. Si va ser un acte civilitzador o no, depèn del punt de vista polític de cadascú. En tot cas, la rotonda/plaça es va convertir en una destinació i un lloc de participació cívica

durant un temps⁶. El conflicte és inherent a aquesta mena de manifestacions urbanes; unes vegades n'és la causa, d'altres el resultat, però sempre hi és present. Llevat d'algunes causes comunes, la ciutat es troba, sovint, assetjada interiorment i en lluita amb ella mateixa.

Per a entendre millor el raonament subjacent en aquesta afirmació, cal destacar dues característiques de les situacions de conflicte presents en les ciutats actuals⁷. En primer lloc, els conflictes són, arreu del món, cada vegada més generalitzats i complexos. Segons Jean-Marie Guéhenno, president del Grup Internacional de Crisis, els conflictes estan més "fragmentats"⁸. Actualment, pocs conflictes acaben essent guerres declarades amb unes dates exactes d'inici i fi; progressivament, adquireixen la forma de lluita prolongada, amb períodes intermitents de violència i de relativa pau. La majoria són provocats, en bona part, per hostilitats d'origen ètnico-nacional i religioses, com també per les desigualtats econòmiques i la lluita de classes.

En segon lloc, els conflictes es donen, cada vegada més, en espais urbans. Un informe del Banc Mundial de l'any 2011 assenyalava que "l'escala de violència urbana pot superar, en molts casos, la de la guerra oberta"⁹. Actualment,

3. Existeixen diversos informes sobre la reducció de l'espai públic i, en conseqüència, sobre el canvi d'actitud respecte a l'àmbit públic. Vegeu, per exemple, l'estudi de Richard Sennett, *El Declive del Hombre Público* (Barcelona: Anagrama, 2011).

4. "Thousands of protesters occupy Puerta del Sol square in Madrid", *The Telegraph*: <http://www.telegraph.co.uk/news/picturegalleries/worldnews/8525938/Thousands-of-protesters-occupy-Puerta-del-Sol-square-in-Madrid.html?image=1>

5. "The story of Bahrain's Pearl Roundabout", *Bahrain Observer*, 2 de març de 2013: <http://www.bahrainobserver.com/en/page/761/The+Story+of+Bahrain's+Pearl+Roundabout.html>

Bahrain Observer és un diari digital de l'oposició. La rotonda de la Perla va aplegar ciutadanes i ciutadans de Bahrain, tant xiïtes com sunnites.

6. Un cop van acabar les manifestacions, la plaça va ser desmantellada.

7. Analtzat amb més detall a: Wendy Pullan, "Violent infrastructures, places of conflict: Urban order in divided cities". A: *The Sage Handbook of Urban Sociology: New approaches to the twenty-first century city*, Ed. Ricky Burdett i Suzanne Hall (Londres: Sage, disponible el 2017).

8. Jean-Marie Guéhenno, "The World's Fragmenting Conflicts"; <https://medium.com/the-future-of-conflict/the-world-s-fragmenting-conflicts-7d9c2eac98d6#.ti6i0zm14>

9. Banc Mundial, *Violence in the City*, abril 2011, 11-12; <http://documents.worldbank.org/curated/en/2011/04/14831166/violence-city-understanding-supporting-community-responses-urban-violence>

Manifestants a la rotonda de la Perla, Manama, 2011 (font: Wiki Commons, <http://bahrain.viewbook.com/>).

Mural al carrer Sandy, Belfast (font: Conflict in Cities).

les ciutats són el camp de batalla dels conflictes. Les hostilitats poden tenir el seu origen en disputes nacionals o transnacionals, però es focalitzen en ciutats com Belfast, Bagdad o Jerusalem. Les ciutats poden constituir un objectiu bèl·lic, com en el cas de l'assetjament de Sarajevo durant la guerra civil de Iugoslàvia, o les bombes de barril llançades sobre les ciutats sirianes finançades per l'Estat, però el conflicte també pot sorgir del seu interior, per discrepàncies entre sectors antagònics de la població. Tant si són provocats per forces internes com externes, o per ambdues, els conflictes suposen sempre ruptures en la cohesió de la societat urbana.

Els conflictes ètnico-nacionals i religiosos solen ser persistents i imprevisibles, cosa que dificulta la resolució mitjançant els processos de pau i les negociacions polítiques tradicionals. Les solucions són esquives i potser caldrà que aprenguem a conviure amb la presència continuada, poc o molt, de conflictes i fer un replantejament sobre el lloc que ocupa la justícia i el rol de les solucions jurídiques en la societat actual. Dispensar justícia únicament a través de la política i dels canals oficials resulta insuficient, parcial o ineffectiu ja que, freqüentment, els conflictes afecten institucions i pràctiques que formen part de la vida urbana quotidiana, s'infiltra en un món de costums que és molt lluny de les disposicions i els procediments oficials. Conèixer les regles de l'entorn més proper i saber moure-s'hi adequadament pot suposar la diferència entre sentir-se bé o no com a habitant de la ciutat. Hi ha molts exemples, variats i generalitzats, de com el conflicte afecta la vida quotidiana: carrers prohibits, zones dominades per malfactors, manifestacions freqüents i a vegades violentes, murs i parets pintats amb *graffitis*, lemes o altres signes d'identitat ètnica, a banda d'altres pràctiques més imperceptibles que condicionen l'elecció del lloc on viure, treballar o anar a comprar. A les ciutats dividides de l'Orient Mitjà, els barris s'identifiquen, cada vegada més, amb determinats grups ètnics o religiosos; en algunes zones de Belfast, republicans i unionistes poden ser reconeguts segons el costat del carrer pel qual caminen. Moltes vegades l'opció personal no existeix: la segregació està predeterminada per la identitat político-religiosa i per motius de seguretat.

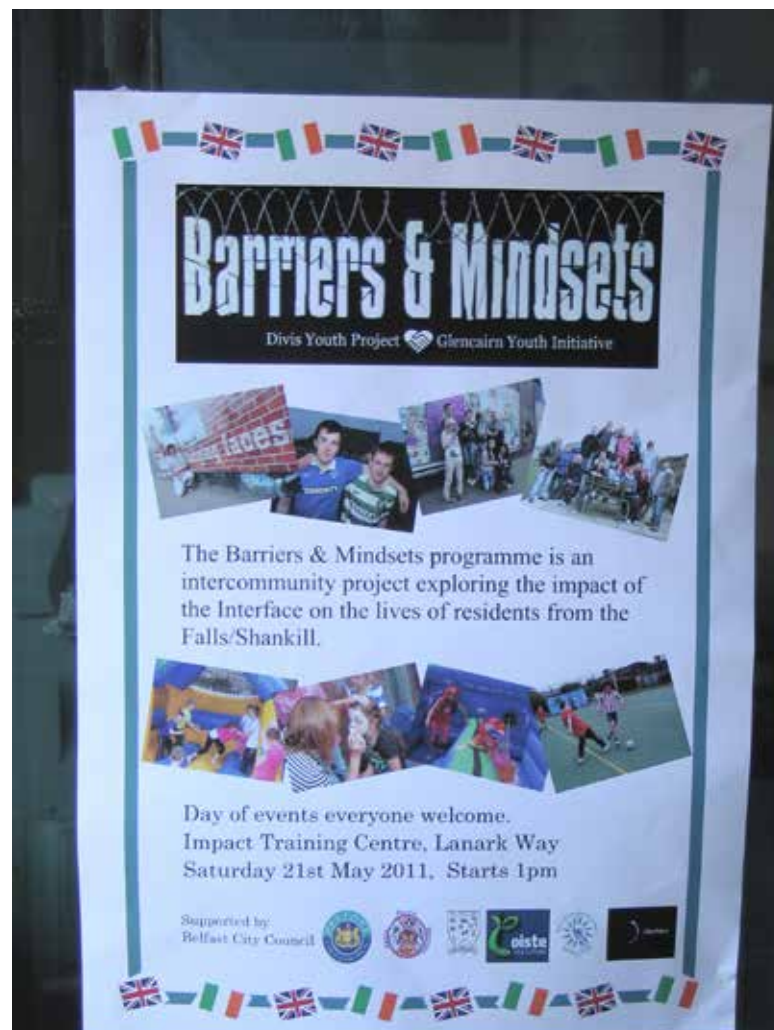
El vell concepte de *nomos*, entès com a llei i ordre legal, té també un segon significat referit a tradició o costum. La justícia, o l'absència d'aquesta, es pot exercir a través dels costums presents en la vida quotidiana i té molt a veure amb la manera de gestionar les interaccions i els escenaris urbans que determinen on es produeixen els intercanvis humans i on no. Aconseguir l'equilibri és, generalment, una tasca molt difícil. Peter Sloterdijk apunta que "com més comunicació hi ha, més conflicte es genera". L'entesa mútua ha d'anar acompanyada de tàctiques o, més ben dit, d'un

"codi de discreció", d'un "saber no immiscir-s'hi"¹⁰. Michel de Certeau descriu aquestes tàctiques com a "actuacions que adquireixen validesa en relació [...] amb les circumstàncies que fan que una intervenció en un moment donat es transformi en una situació favorable"¹¹. Si la situació tàctica consistís simplement en un únic codi de discreció, aleshores les lleis serien útils. En les situacions urbanes quotidianes, però, intervenen molts codis de comportament i calen certes habilitats i un codi de conducta per a poder moure's en un territori tan complex. Els protocols varien i responen a l'acció d'un gran nombre de forces potents i, per bé que quan hi ha bona voluntat això podria resultar positiu, és fàcil comprovar com en èpoques de conflicte aquest delicat i complicat equilibri de forces se'n va en orris. Les lleis específiques

10. Peter Sloterdijk, citat a Slavoj Žižek, *Violence. Six Sideways Reflections* (Londres: Profile Books, 2009), 50.

11. Michel de Certeau, "Making Do: Uses and Tactics". A: *The Practice of Everyday Life*, traduït per S. Rendall (Berkeley et al.: Editorial Universitat de Califòrnia, 1988), 29-44 (38).

El programa *Barreres i actituds: aprenent de "l'altre costat"* es desenvolupa en diferents espais urbans de Belfast (font: Conflict in Cities).

poden ser efectives en determinats nivells; ara bé, la majoria d'intercanvis es basen en praxis bàsiques, però, alhora, complexes; de fet, són presents en "tota acció humana"¹². La llei s'ha de complementar amb un compromís actiu per tal de donar continuïtat a la praxi urbana que es desenvolupa, principalment, en els espais públics urbans.

La praxi depèn, en part, de l'activitat humana i de la interacció entre les persones, o bé de la capacitat d'aquestes d'ignorar-se. Depèn, també, de l'entorn; aquest és essencial per a constituir l'espai on tindran lloc tots els esdeveniments. Dit d'una altra manera, la praxi s'ha de situar en un lloc i els costums es desenvolupen en contextos físics. A les ciutats, l'espai públic, entès com a lloc físic que ocupen i que, en certa manera, comparteixen diversos col·lectius, ofereix entorns clau que intrínsecament contenen una manera d'entendre i de comprendre quina classe d'espai és i quina mena de comportaments s'hi donen. La ciutadania és lliure d'acceptar-los o no. Amb el temps, aprenem a interaccionar amb les persones –a les botigues, a l'autobús, passejant pel carrer– de maneres molt distintes, que van des de l'intercanvi verbal fluid fins a la inexistència d'aquest, o fins a la confrontació oberta. Aquestes interaccions són fruit de la combinació

entre activitat i espai: no és el mateix el mal humor de dues persones que es disputen un taxi en hora punta i plovent, que la interacció d'un petit grup de persones que s'han aplegat per a gaudir de l'actuació d'uns músics de carrer.

El rerefons d'aquest saber, igual com s'esdevé amb bona part del coneixement, ha estat interioritzat i, per tant, a penes es percep d'una manera conscient. Si haguéssim de posar atenció en tots els elements de la praxi urbana presents en la nostra vida diària, els detalls acabarien aclaparant-nos tant que seríem incapaços d'actuar. Dalibor Vesely ho descriu com "el món latent que únicament cal comprendre d'una manera explícita en determinades ocasions"¹³. Sovint, aquest món latent es fa visible quan la ciutat està en perill, especialment quan la praxi urbana pateix danys, com passa durant períodes perllongats de molta violència.

Els actes quotidians contribueixen a donar continuïtat a la vida urbana i les ciutats esdevenen més vulnerables si se les priva d'aquesta quotidianitat a causa, per exemple, d'una planificació urbana intensa, de les limitacions imposades per una privatització generalitzada, de restriccions abusives per un excés de zel en temes de seguretat o dels perjudicis derivats de la violència extrema.

12. Peter Carl, "City-image Versus Topography of Praxis", *Cambridge Archaeological Journal*, 10.2 (2000), 328-35 (328).

13. Dalibor Vesely, *Architecture in the Age of Divided Representation. The Question of Creativity in the Shadow of Production* (Cambridge MA i Londres: Editorial MIT, 2004), 83.

Una petita plaça del barri musulmà de Jerusalem en un període de violència i la mateixa plaça en un dia més pacífic (font: Conflict in Cities).

Les autoritats urbanes i la ciutadania han d'aprendre a reconèixer aquestes condicions de vulnerabilitat. És més, el conjunt potencialment infinit de l'activitat diària –el que coneixem com la ciutat– pot contribuir a educar els seus habitants i, generalment, aquest aprenentatge propicia situacions urbanes en què és possible una convivència harmònica. En el millor dels casos, aquestes formes apreses d'estar a la ciutat i de viure-la ens permeten compartir les riques possibilitats que aquesta ens ofereix o, si més no, les tàctiques per a evitar-nos mútuament. Tanmateix, aquestes interaccions i respostes poden, de vegades, anul·lar o perjudicar injustament alguns habitants, generant desigualtat i hostilitat.

Les ciutats s'han construït sobre les falles geològiques de la cultura, s'han format al llarg dels segles com a espais de comerç i intercanvi, llocs de reunió de persones i de grups per motius religiosos, llocs on es fan proclamacions, s'emeten judicis i es construeixen grans estructures. La diferència és també una característica inherent de les ciutats i, malgrat que els beneficis de la pluralitat puguin ser qüestionats, finalment una ciutat només és ciutat si abraça la diversitat¹⁴. Reprent el discurs de Sloterdijk, la diversitat, a gran o petita escala, conté tots els ingredients per a generar

conflicte. Normalment, l'espai públic reflecteix la seva ordenació urbana, que és diversa de mena, sovint conflictiva i de vegades controvertida. Moltes de les institucions urbanes més importants es basen en relacions antagòniques: parlaments, jutjats, sales de plens. El debat i la confrontació també han estat tradicionalment presents en òrgans menys formals, com ara mercats, teatres o cafès, i igualment en manifestacions i protestes. En general, no es pretén assolir un consens absolut en aquests òrgans de participació, sinó que la seva missió consisteix, sobretot, a continuar avançant, considerant la diferència i fins i tot el conflicte com a parts integrants de la cultura i incorporant-los a la vida quotidiana. Aquestes institucions estan ubicades en ciutats i, de fet, les relacions antagòniques passen a formar part intrínseca de la topografia urbana.

Ara bé, quan sorgeixen conflictes greus, les ciutats experimenten canvis, especialment en l'espai públic. La població acostuma a refugiar-se al seu veïnat o a la seva comunitat, on no s'ha d'enfrontar als "altres". Quan irromp la violència, les poblacions heterogènies es tenen por les unes a les altres i la vida diària, amb totes les seves rutines i protocols, es veu greument alterada. L'espai públic passa a ser, abans que res, una víctima. Els espais i les

14. Wendy Pullan i Britt Baillie, "Introducció", *Locating Urban Conflicts: Ethnicity, Nationalism, Everyday Life*, W. Pullan i B. Baillie, editors (Basingstoke i Nova York: Palgrave Macmillan, 2013), 1-13 (3).

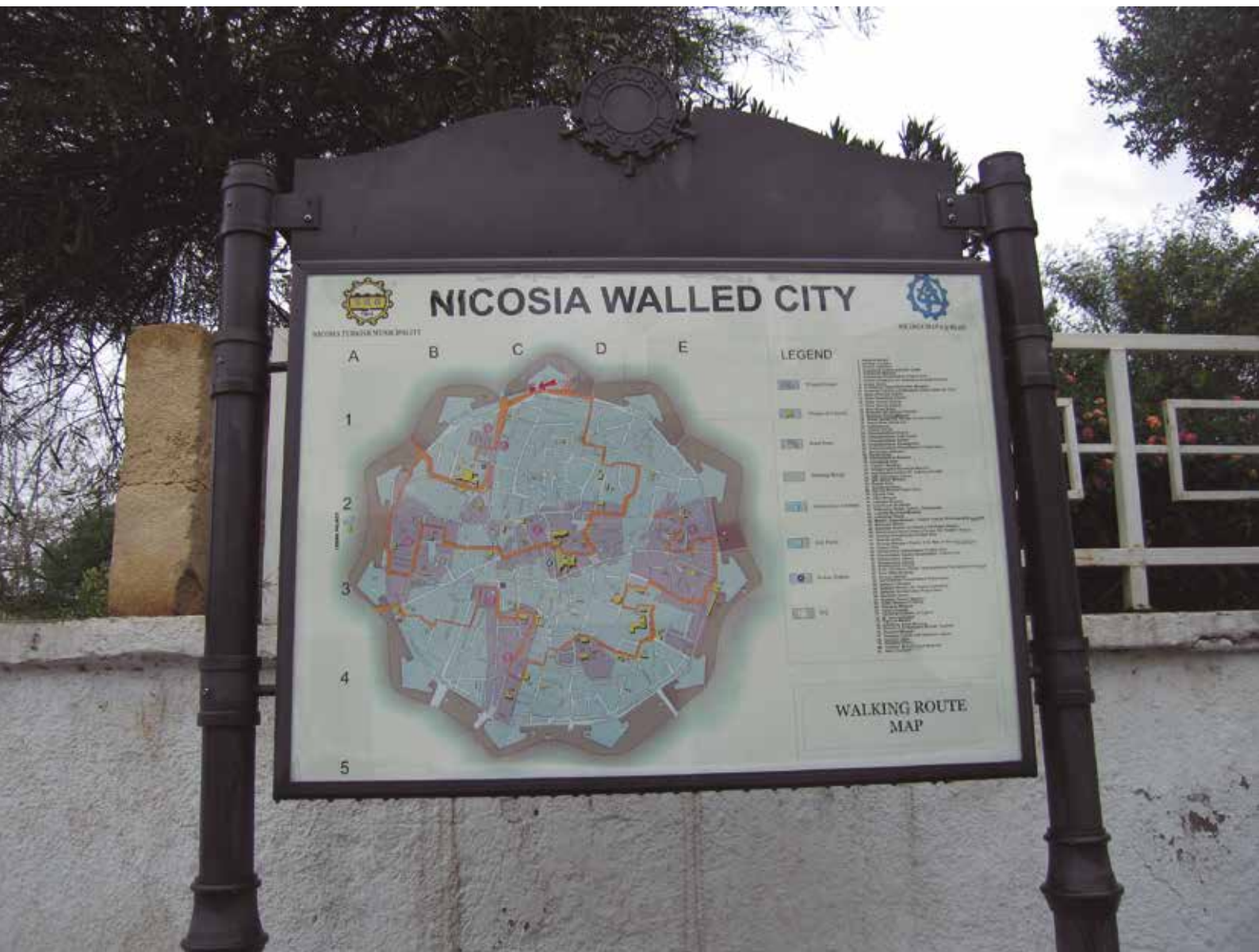

infraestructures públiques, com ara mercats, centres comercials, estacions d'autobusos i trens, carrers i places de molta concurrència, esdevenen pols de violència i, per tant, són susceptibles de tancar les portes i restar apartats de l'ús públic. En certa manera, és lògic: quan la violència esdevé una amenaça per a la seguretat i la vida humana, les persones s'allunyen dels llocs on és present. M'agradaria afegir, però, que, tot i que erradicar el problema pugui ser una solució a curt termini, a mitjà i a llarg termini tant l'espai públic com la represa de les activitats quotidianes que hi tenen lloc resulten essencials per a aconseguir unes relacions urbanes viables i l'existència d'una ciutat diversa. Necessitem l'espai públic urbà i necessitem aprendre d'ell. Quina estructura espacial o temporal suporta uns nivells de violència inacceptables? Per què un mercat és el centre de la violència un dia i l'endemà un espai d'interacció dinàmica? En comptes de reaccionar

impulsivament i aplicar més restriccions i controls, podem analitzar la qüestió més detingudament? Els problemes, tenen a veure amb l'espai, amb les activitats o amb les diferències culturals, o es deuen a alguna causa externa?

Clausurar l'espai públic i alterar greument els costums i les pràctiques diàries té molts inconvenients. Les mesures restrictives en cas d'emergència moltes vegades perduren per a fixar la mirada en determinats grups racials o ètnics. Les anomenades *mesures transitòries*, com ara construir murs i barricades dins la ciutat (fixem-nos en Jerusalem, Nicòsia o Bagdad), esdevenen, massa sovint, permanents. A llarg termini, en ciutats clarament dividides, com per exemple Mostar, Beirut o Jerusalem, les possibilitats de veure cares distintes o d'escoltar un idioma desconegut, encara que del lloc, són cada vegada més remotes i, a parer meu, extremament valuoses.

En un intent de sensibilitzar la ciutadania, l'equip conjunt encarregat d'elaborar el pla mestre de Nicòsia ha instal·lat mapes mostrant la línia divisòria que travessa el centre històric (font: Conflict in Cities).

Tot analitzant els efectes del conflicte en els espais públics, el Centre d'Investigació de Conflictes Urbans¹⁵ ha identificat dos fenòmens aparentment contradictoris. Durant períodes d'intensa violència, les persones de diferents orígens ètnics s'eviten, però en èpoques de pau relativa, com a mínim una part de la població tendeix a tornar a les zones on hi ha més diversitat ètnica. D'altra banda, conflictes molt arrelats provoquen canvis urbans a llarg termini o permanents, que sovint es fan palesos en les divisions físiques. En el cas de la ciutat de Nicòsia, per exemple, dividida des de l'any 1974 per una terra de ningú despoblada que travessa el centre de la ciutat, costa molt d'imaginar que algun dia aquesta zona anteriorment pública i compartida pugui arribar a ser reconstruïda. Els costums de la població s'han vist alterats pel que en diríem *infraestructures de conflicte*, com ara murs visibles i barreres imposades¹⁶. S'ha arribat a un punt d'inflexió i el que va ser relativament fàcil de trencar, ara és gairebé impossible de reparar. A més dels espais públics, els costums de la vida urbana i els drets cívics que hi van associats també desapareixen.

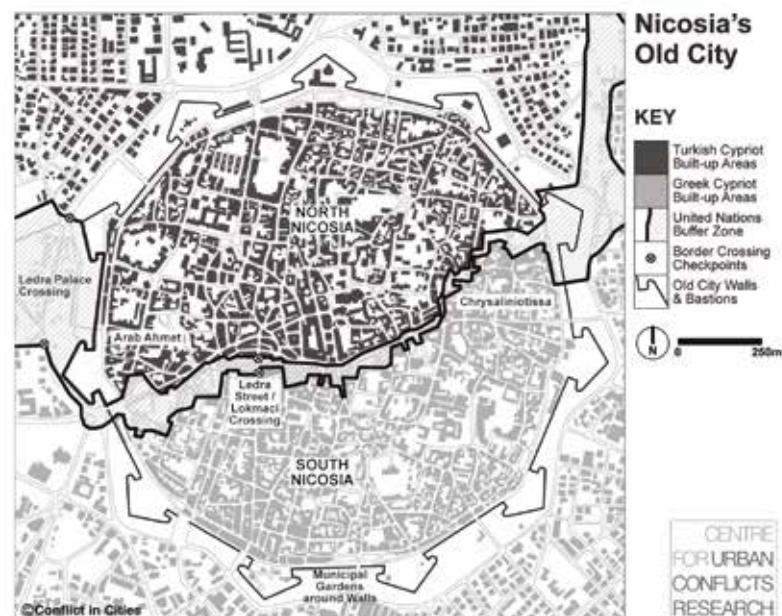
En definitiva, les ciutats són resistents, però, alhora, fràgils. Si volem abordar el problema del conflicte a les ciutats, hem d'identificar i considerar els punts forts d'ambdues qualitats. Això s'ha de portar a la pràctica a tots els nivells, des de la política i la planificació fins a l'acció comunitària i les activitats informals. Cal aprendre a donar resposta als aspectes més consolidats de la praxi, tenint en compte que la vida urbana és, en ella mateixa, un procés d'educació permanent que afecta tota la ciutadania. Evidentment, prescindir de l'espai públic, fins i tot en temps de conflicte, no és la solució. ●

15. <http://www.urbanconflicts.arct.cam.ac.uk>.

16. Wendy Pullan, "Spatial Discontinuities: Conflict Infrastructures in Contested Cities". A: *Locating Urban Conflicts: Ethnicity, Nationalism, Everyday Life*, W Pullan, B Baillie, eds., (Basingstoke i Nova York: Palgrave Macmillan, 2013), 17-36.

Control fronterer a Betlem, barrera de separació. L'espai urbà pot autoreparar-se, fins i tot sota circumstàncies extremament difícils.

Mapa de la ciutat dividida de Nicòsia. Costa de trobar mapes que mostrin totes dues parts (font: Conflict in Cities).

Ciutat educadora i ciutat creativa: vies per a una bona convivència

Gilles Lipovetsky
Filòsof i sociòleg

ARTICLE

Si la ciutat educadora té com a objectiu la formació al llarg de tota la vida, l'educació artística no es pot deixar de banda, ja que contribueix a millorar la qualitat de vida personal i fomenta la inclusió social. Per això, no hi pot haver ciutat educadora sense ciutat creativa, i viceversa. La ciutat educadora ha de donar prioritat a la formació "creativa". La ciutat creativa, per la seva banda, s'ha d'implicar en l'educació artística de tota la ciutadania. Fomentant la creativitat de tota la seva població, la ciutat reforça l'autoestima de cada persona i la bona convivència.

Amb la dinàmica de la globalització i l'apogeu del neoliberalisme, la política urbana ha adquirit una nova dimensió. Hi ha dos conceptes de ciutat que expliquen el seu nou protagonisme: la *ciutat educadora* i la *ciutat creativa*. Són dos conceptes que m'agradaria analitzar, tot cercant vies per a una bona convivència.

On rau l'èxit de les ciutats educadores? Com ja sabem, les economies desenvolupades es caracteritzen pel creixement de l'economia del coneixement. En l'economia postfordista, el coneixement ha esdevingut la principal força productiva, la principal font de valor, de treball i de capital. El treball de producció material ha estat relegat pel treball immaterial basat en l'anomenat *capital humà*, el capital del coneixement, el capital intel·lectual. En aquest context, la ciutat educadora pren tota la seva significació, ja que el seu objectiu és fomentar l'educació al llarg de la vida.

El sistema escolar es dedica, com sabem, a formar les persones, però esdevé insuficient per a afrontar la creixent complexitat dels problemes. Cada vegada hi ha més immigrants sense formació ni domini de l'idioma del país que els acull. D'altra banda, molts nois i noies abandonen el sistema escolar sense haver acabat els estudis d'educació bàsica obligatòria (prop de 150.000 a l'any a França). Més del 10% d'europaus té dificultats de comprensió lectora, tot i haver cursat 10 anys d'escolarització obligatòria. A més, els canvis en el món laboral, les noves tecnologies, la implantació

de la societat del coneixement, obliguen les persones a adquirir contínuament nous sabers i noves competències. També els graduats universitaris necessiten formar-se permanentment. Per a ser competitiu en els mercats globalitzats, l'actualització contínua de coneixements és un imperatiu. En aquest nou context, la funció de la ciutat educadora no és de cap manera substituir les institucions escolars i universitàries, sinó propiciar les col·laboracions, fomentar les interaccions i promoure la creació de xarxes entre les diferents institucions per tal de fer possible l'educació al llarg de tota la vida.

Pot semblar que el concepte de ciutat educadora contradiu la tesi àmpliament estesa segons la qual el lloc geogràfic hauria perdut protagonisme a causa de la globalització i de la immediatesa de les noves tecnologies que escurça les distàncies. Tanmateix, la dimensió territorial continua essent molt important, atès que la proximitat geogràfica permet interaccionar amb freqüència, facilita l'intercanvi d'informació i ajuda a estalviar temps i diners. En la societat del coneixement, cap institució no ostenta el seu monopoli, i és precisament en aquest terreny on l'acció de la ciutat educadora adquireix més importància: gràcies al fet de ser la més propera a les persones, ocupa una posició privilegiada a l'hora de fomentar l'actualització permanent de coneixements de tota la ciutadania.

Els objectius de la ciutat educadora són múltiples. En

Programa "Art per a créixer", Ajuntament de París. © Claire Pignol

Programa "Arte y jóvenes pandilleros", Ajuntament de Morelia.

primer lloc, es tracta de reivindicar el saber en totes les seves formes i l'aprenentatge permanent, per tal de promoure el lideratge dels municipis en un mercat mundial competitiu que exigeix mà d'obra qualificada. Ara bé, la ciutat educadora vol anar més enllà i s'erigeix com a instrument d'inclusió social i d'autorealització que permet desenvolupar tot el potencial dels seus habitants. M'agradaria subratllar especialment aquesta relació entre ciutat educadora i inclusió social.

Si llegim determinats articles sobre la *ciutat de l'aprenentatge*, resulta sorprenent la prioritat que es concedeix a l'adquisició de coneixements de base, coneixements professionals i cognitius. Des d'aquesta perspectiva, la ciutat de l'aprenentatge al final no és més que una *smart city*, l'objectiu de la qual és atreure inversors. Aquest enfocament econòmic-escolar em sembla insuficient, perquè concedeix poca rellevància a la qualitat de vida. En canvi, els projectes de ciutat educadora demostren que el seu objectiu és més ampli, ja que es tracta de desenvolupar tant el capital intel·lectual com el capital cultural i social.

La idea central de la ciutat educadora gira entorn de les dimensions social i cultural: aconseguir la inclusió educativa de tots els joves i millorar permanentment les condicions de vida de la ciutadania. Quines mesures cal prendre a aquest efecte, però?

Europa pateix greus problemes d'integració dels joves que viuen en barris marginals i que es veuen abocats al fracàs escolar. Mentre n'hi ha que abandonen l'escola, d'altres, que en alguns casos provenen d'entorns més acomodats, rebutgen la nació i s'adhereixen a la causa jihadista. Davant aquestes amenaces, els nostres governs han engegat programes d'educació ciutadana moral i cívica que realment són útils i, sens dubte, necessaris, però que

resulten clarament insuficients per a guanyar la batalla de la integració social. L'educació moral no farà que els joves trobin un sentit a la vida, ni gust per la feina o per participar en la vida de la ciutat, ni amor per la seva vida.

Estic convençut que cal explorar altres vies educatives, sobretot aquelles que es basen en l'activitat creativa i que constitueixen una font d'autoestima. Si la ciutat educadora té com a objectiu la formació al llarg de la vida, l'educació artística no en pot quedar al marge. La pràctica artística, igual que l'escriptura o la lectura, exigeix un procés d'aprenentatge: s'aprèn i es conrea. No es tracta d'un do diví. Cal procurar als joves les eines i els mitjans perquè aprenguin a pintar, dibuixar, cantar, tocar un instrument. És una "riquesa" que proporciona satisfacció i que contribueix a millorar la qualitat de vida individual i col·lectiva.

Hem d'admetre, però, que la formació artística acostuma a ser considerada com una afició i prou. Es parla molt de la formació permanent i de la lluita contra el fracàs escolar i, en canvi, es parla poc de la formació artística des del punt de vista de la seva relació amb la ciutadania i la inclusió social. Crec que és un error. Cal situar l'educació artística en el lloc que li pertoca dins els programes de la ciutat educadora.

Per a aconseguir-ho, no n'hi ha prou amb la implicació dels professionals del sistema educatiu. Jo crec en els beneficis de l'experiència directa amb els qui estan plenament implicats en una activitat creativa. Cal superar un enfocament de l'educació centrat en l'escola i promoure la lògica de l'educació informal o no formal, és a dir, aquella que engloba propostes d'oci cultural, activitats fora dels horaris escolars, activitats familiars i la participació directa dels actors de la creació cultural. Els creatius de diferents disciplines tenen un paper destacat a l'hora d'enriquir la qualitat de vida individual. Conèixer músics,

Programa "Art per a créixer", Ajuntament de París. © Claire Pignol

pintors, actors i actrius i, en un context més ampli, creatius d'altres àmbits com ara la publicitat, les arts gràfiques, la moda, la fotografia, els audiovisuals o el disseny, és una manera d'estimular el desig de creació i d'aportar noves perspectives de vida i de lleure. En aquest sentit, els ajuntaments poden acomplir un paper clau, amb el finançament de tallers i promovent la intervenció d'artistes en les escoles i els barris més vulnerables.

Cal oferir al jovent nous exemples vius, capaços de mobilitzar les seves passions, el seu gust per "fer". I activitats que l'ajudin a sentir-se valorat i a reforçar la seva autoestima, sovint molt baixa. D'aquesta manera, es reforça el vincle entre ciutat educadora i formació artística. Els nostres ajuntaments han de fer un esforç econòmic per a possibilitar l'actuació dels artistes en escoles i barris, per a ajudar els joves a crear obres que els proporcionin satisfacció i que elevin la seva autoestima, oferint-los alternatives que s'allunyin del consumisme dominant.

Augment social del desig creador

Aquest projecte de ciutat és tan vàlid que es desenvolupa en paral·lel amb l'augment contemporani del gust per l'art i dels desigs de creació artística en el sentit més ampli. Entre 1990 i 1999, les professions culturals a França van créixer gairebé un 20%. Així, el sector creatiu ocupa 546.000 persones, enfront de les 225.000 que treballen en el sector de l'automòbil. Als Estats Units, la indústria de l'*entertainment* té deu vegades més empleats que la indústria automobilística.

Als Estats Units hi ha 2 milions d'artistes professionals, xifra que s'ha quadruplicat respecte a l'any 1965. A França, entre 1982 i 1999, el nombre d'artistes plàstics ha augmentat un 25% i el col·lectiu d'artistes dramàtics un 244%. Els professionals del sector de l'espectacle s'han

multiplicat per 2,4, sense comptar els artistes plàstics, els videastes i els fotògrafs *amateurs*. Els cantaires de corals es multipliquen; el 18% de francesos de més de 15 anys practica la música amb caràcter *amateur*. Actualment, 3 de cada 10 francesos es dediquen a alguna activitat artística, contra l'1,5 dels anys setanta. La pràctica *amateur* d'un instrument musical, com també la de teatre, s'ha duplicat; la de la dansa, s'ha triplicat. Els editors no havien rebut mai tants manuscrits. Cada vegada més joves se senten atrets per la infografia i per la creació de còmics i guions cinematogràfics, i són innombrables els que es presenten a concursos de telerealtà amb l'esperança de fer-se famosos.

En la cultura individualista "postmaterialista" no tot és guanyar diners: somiem poder tenir una feina no rutinària i flexible, realitzar-nos plenament, expressar-nos, crear, fer coses personals i engrescadores, sovint impossibles de dur a terme dins el marc de l'activitat professional. L'art permet a l'individu expressar la seva singularitat, la diferència subjectiva, en una època en què ni la religió ni la política no ofereixen, com en temps passats, la possibilitat de refermar la pròpia identitat. A això cal sumar-hi, a més, un desig narcisista de visibilitat, de reconeixement, de fama, accentuat en bona part pels mitjans de comunicació i per la pressió de l'individualisme. Allò que abans era una forma de vida totalment excepcional, ara no ho és tant: l'artista ja no és l'inconformista, l'excèntric; també ho puc ser jo, o qualsevol de nosaltres. D'ara endavant, en tots nosaltres reposa un desig artístic: "Tots som artistes".

Ciutat educadora, ciutat creativa: una mateixa lluita

En un context marcat pels creixents desigs d'expressió i creació de les persones, cal esperar que la ciutat educadora concedeixi a la dimensió cultural el valor que es mereix. Per

això ja no és possible pensar en la ciutat educadora sense una ciutat creativa.

Com sabem, la ciutat creativa s'ha imposat de resultes de la desindustrialització, el fort augment de la desocupació, el tancament de fàbriques i les deslocalitzacions. Tots aquests fenòmens van comportar el declivi d'algunes ciutats industrials i per a regenerar-les ha calgut idear noves polítiques urbanes basades en la dimensió cultural. Davant el repte que suposa la desindustrialització, sorgeix la necessitat de passar d'una ciutat productiva a una ciutat creativa que es correspongui amb l'era postindustrial. El principi sobre el qual es basa és senzill: únicament situant l'art i la cultura en el cor de les ciutats es podrà reiniciar la revitalització urbana, relançar l'activitat econòmica de les ciutats en declivi, dinamitzar el turisme cultural i atreure alhora els inversors privats i els col·lectius creatius.

Aquesta qüestió ha estat tractada per Richard Florida. Les seves idees han tingut molta acceptació entre els governs municipals. Ens diu que en les societats postindustrials ja no és la mà d'obra la que persegueix les empreses, sinó a la inversa, i que, per a construir una economia urbana competent, les ciutats han d'atreure més la "classe creativa" que les empreses. És a dir, el desenvolupament econòmic d'aquestes ciutats necessita la "classe creativa", ja que és font d'innovació tècnica i de riquesa. Per a seduir aquesta classe creativa, la ciutat ha de promoure tres aspectes: la tècnica, el talent i la tolerància (amb relació a la diversitat cultural, sexual i creativa).

Així, doncs, les polítiques municipals han d'aspirar a millorar la qualitat de vida urbana i fomentar una vida cultural rica i variada. En un context en què les ciutats competeixen les unes amb les altres per a atreure els talents creatius, cal incentivar les activitats artístiques

i culturals i, alhora, iniciar un treball de requalificació i embelliment dels centres urbans. D'aquí ve la importància de l'anomenat *màrqueting urbà*, destinat a crear una imatge-marca de la ciutat per a atreure els inversors i la classe creativa. Això exigeix la requalificació del centre urbà de les ciutats, el disseny d'espais públics, la reordenació de barris, ports i ribes, i la revaloració del patrimoni construït. També implica, de vegades, la construcció de museus espectaculars dissenyats per arquitectes de primera línia, com és el cas de la ciutat de Bilbao i el seu museu Guggenheim, que porta la firma de Frank Gehry.

Podem afirmar que aquest nou model de governança urbana és sens dubte positiu, ja que no solament permet desenvolupar el turisme, sinó que, a més, millora la qualitat de vida i fa que la ciutadania se senti més orgullosa de viure en una ciutat bonica, emprenedora i atractiva. Ara bé, aquest enfocament basat en la instrumentalització econòmica de la cultura continua essent insuficient respecte a l'objectiu central de la convivència i la inclusió social de tota la ciutadania.

Hi ha molts factors objectius que afavoreixen la convivència a la ciutat i que són essencials, com ara l'ocupació, el nivell salarial, la sanitat, el sistema educatiu, el transport públic o les prestacions socials. Tanmateix, cal tenir en compte, cada vegada més, que moltes persones, sobretot els joves, tot i gaudir d'una situació social "correcta", no estan contentes amb la seva vida, se senten malament per manca de reconeixement social, tenen una imatge molt negativa d'elles mateixes i es consideren éssers insignificants: són socialment l'antítesi del narcisisme. Aquest sofriment i aquesta inseguretat psicològica són, sovint, causa de l'incivisme i menen a la delinqüència i a cometre actes violents en detriment de la bona convivència que, contràriament, exigeix concòrdia, vinculació social i pau als barris. Per això, els governs municipals han d'insistir a realçar la imatge de la ciutat a través de polítiques de "reconeixement social". No hi pot haver inclusió social ni bona convivència sense un compromís públic a favor de les iniciatives que fomenten les formes socials del reconeixement.

Per a afrontar aquest repte, proposo un model de ciutat educadora i creativa que va més enllà de l'enfocament centrat en les elits professionals i una oferta cultural de qualitat. Les construccions fantàstiques i els grans espectacles culturals no són suficients per a frenar les patologies de caire social, ni per a fer avançar la inclusió social i aconseguir unes formes de vida personalment i socialment exitoses. La veritable política de promoció cultural ha de fomentar la creativitat de totes les persones i no solament satisfer els consumidors de cultura.

Si cal optar per aquesta via és precisament perquè l'expressió cultural i artística facilita la integració social i millora l'autoestima, permet augmentar el prestigi de les

Fàbrica d'arts i oficis FARO d'Orient, Ciutat de Mèxic.

Projecte "Orquestra Creativa", Ajuntament de Santa Maria da Feira.

persones amb poc reconeixement social i ofereix projectes de vida, nous horitzons i motivacions diferents a la població en risc de fracàs escolar o amb un futur incert. Ofereix, en definitiva, una contrapartida al creixent consumisme i esdevé una font de satisfacció que el treball no sempre proporciona i que, a més, es pot experimentar al llarg de tota la vida. Procurant als ciutadans mitjans capaços d'apassionar-los, d'entusiasmar-los, es treballa a favor de la inclusió social i, alhora, es millora la qualitat de vida. Promoure les passions creatives i incentivar l'autoestima a través d'activitats creatives als barris no és insignificant; és una actuació política que l'ideal democràtic i humanista d'autorealització exigeix. En una època mancada de grans utopies polítiques, cal esforçar-se a recrear la passió, amb vista a oferir altres perspectives diferents del consumisme desenfrenat, altres vies que permetin desviar les energies del camí de la violència o de la delinqüència. I la creativitat, en el sentit més ampli del terme (música, cant, pintura, fotografia, vídeo, moda, disseny...), és una d'aquestes vies.

Cal superar l'enfocament instrumental de la cultura i de la ciutat de l'aprenentatge. El compromís dels municipis amb la creativitat no s'hauria de justificar únicament per les "repercussions" econòmiques, sinó sobretot per l'ideal democràtic de plena autorealització de les persones, d'una vida agradable i rica per a tothom, alliberada de la supremacia del consumisme.

La nostra època reclama una política cultural que superi la "democratització de la cultura". Per a incentivar l'esperit

creatiu en el cos social cal, més enllà de construir museus i d'obrir centres d'art i cases de cultura, potenciar l'activitat creativa de cada persona, principalment per mitjà de l'oferta de cursos d'iniciació i de perfeccionament, afavorint la participació directa de creatius provinents de diferents àmbits a les escoles i als barris i organitzant exposicions per a mostrar l'obra d'artistes aficionats, com també jornades per a incentivar i reivindicar el seu talent.

No hi pot haver, doncs, ciutat educadora sense ciutat creativa, i viceversa. Crec fermament que *ciutat educadora* i *ciutat creativa van juntes*. La ciutat educadora ha de donar prioritat a la formació "creativa". La ciutat creativa, al seu torn, s'ha d'implicar en l'educació artística de tota la ciutadania i no solament en activitats de prestigi.

Podríem considerar la ciutat educadora com la utopia del segle XXI, i potser ho és, però en tot cas és una utopia poc costosa i del tot realitzable, gràcies a les noves tecnologies i a la bona predisposició dels ajuntaments. Una utopia que honora els nostres ideals humanistes d'una vida rica que desenvolupa totes les nostres potencialitats. Fomentar les passions creatives, proporcionar els mitjans perquè tothom pugui dur a terme, si més no puntualment, produccions que els honorin i els omplin de satisfacció no és un ideal purament privat o "individualista", sinó més aviat un compromís que contribueix a la inclusió social, a una vida col·lectiva més dinàmica i feliç. En el frontispici de la ciutat educadora hi hauria de figurar inscrit el següent principi: "realització personal, benestar col·lectiu". ●

Educació per a una ciutadania cosmopolita: aprenent a conviure en temps difícils. Un reforç per al professorat i l'alumnat

Audrey Osler

Professora emèrita de la Universitat de Leeds i professora d'educació de la Universitat del Sud-est de Noruega

ARTICLE

Molts professionals de l'educació treballen en un clima difícil en què les idees populistes fan perillar la justícia i la democràcia. La globalització i les migracions es presenten com a amenaces i la intolerància va en augment. Educar per a una ciutadania nacional és impropï en una era global en què les escoles i les comunitats es caracteritzen, cada vegada més, per la superdiversitat. Les polítiques educatives l'objectiu de les quals és contrarestar el terrorisme retallen els drets de l'alumnat. L'educació per a una ciutadania cosmopolita, que defensa la diversitat en tots els àmbits, ofereix una alternativa viable per a consolidar la democràcia i fomentar la participació.

Ciutadania democràtica en temps difícils

Vivim temps difícils, alguns fins i tot dirien que vivim temps perillosos, ja que és possible establir certs paral·lelismes entre l'actual situació político-econòmica mundial i la que es va viure durant la dècada de 1920 i començament de 1930. Som davant una weimarització d'Europa? La República de Weimar (1919-1933) fou un experiment de democràcia, en què la innovació cultural i la creativitat van prosperar en un principi, en un intent de crear una societat més justa i humana. Tanmateix, la democràcia es va mostrar fràgil, amb períodes alterns d'hiperinflació i depressió que desembocaren en conflicte amb episodis de violència política i terrorisme, racisme i antisemitisme, que van desencadenar uns processos d'exclusió que finalment conduïren a la guerra i al genocidi.

La crisi econòmica mundial de l'any 2008, la més greu des de 1929, va estar a punt de col·lapsar les grans institucions financeres, cosa que es va evitar amb el

rescat dels bancs que havien fet fallida per part dels governs estatals. En el cas d'alguns països de la Unió Europea, el refinançament dels bancs nacionals i la liquidació o refinançament del deute nacional van ser possibles gràcies al suport del Banc Central Europeu, el Fons Monetari Internacional i altres països de l'eurozona.

Tot Europa ha estat testimoni del creixement de moviments populistes i de partits polítics d'extrema dreta. A Rússia i altres països de l'Europa de l'Est s'ha insinuat que la transició a la democràcia ha estat superficial (Evans, 2011). A l'est d'Ucraïna, arran de l'annexió russa de Crimea l'any 2014, molts ciutadans amb negocis que depenien del comerç amb Rússia i que han patit l'impacte de l'austeritat i les dificultats econòmiques, s'han involucrat en conflictes armats amb el seu govern. A Hongria, el govern populista de dretes del primer ministre Viktor Orban es mostra hostil envers els refugiats i ha legitimat la intolerància i la islamofòbia. Mentre que Orban defensa un estil de govern "autoritari", l'oposició creu que la nova constitució

© Oriol Molas

© Vicente Zambrano

del 2012 ha afeblit el control i l'equilibri democràtics i ha enfortit la posició del partit governant (BBC, 2016b). La ciutadania amb idees contràries a les del govern podria estar-se mostrant més cautelosa a l'hora de fer valer les seves opinions i practicar l'autocensura; de ser així, és relativament fàcil per als líders autoritaris afirmar que la democràcia no està funcionant i minimitzar els efectes de la pressió pública sobre el seu govern.

L'any 2016 també va ser testimoni de dues eleccions en les quals les idees populistes han atrapat la imaginació dels votants: el referèndum sobre la permanència del Regne Unit a la Unió Europea i les eleccions presidencials als Estats Units. El referèndum del Regne Unit va ser impulsat per un primer ministre que volia tranquil·litzar el sector més dretà del seu partit, però que, d'altra banda, confiava plenament que l'electorat votaria a favor de la permanència. La votació es va dur a terme amb un clar missatge contrari a la Unió Europea: "recuperem el control", i després d'un llarg període d'hostilitat de la premsa cap a la Unió Europea. El resultat, en què una majoria simple de vots era suficient, va ser: 48% a favor de la permanència a la Unió Europea i 52% a favor de sortir-ne¹. Els missatges populistes i xenòfobs a favor de la

no-permanència llançats pel Partit per la Independència del Regne Unit van dominar al llarg de tota la campanya. La informació sobre la immigració va ser molt negativa, amb una allau d'articles parlant d'immigrants "vivint a expenses" de les prestacions socials, "malbaratant" la sanitat pública i cometent actes delictius (Berry, 2016). És com si els efectes de la crisi financera del 2008, sumats a l'impacte de les mesures d'austeritat imposades pel govern, estiguessin, de fet, vinculats a "elles/ells" en l'imaginari de la població. L'impacte a llarg termini del Brexit en la Unió Europea i el Regne Unit encara és incert, però bé que el resultat de la votació ja ha desencadenat un augment de les denúncies de delictes per motius de discriminació, especialment contra les minories ètniques. Una situació molt semblant s'ha produït amb les eleccions presidencials als Estats Units, en què el candidat republicà Donald Trump va adoptar clarament un discurs antiimmigració i antimusulmà. Els Estats Units també han experimentat un augment de les denúncies de delictes d'odi, vinculat a una campanya electoral controvertida i al terrorisme dins i fora del país (Lichtblau, 2016), a més d'un increment de la inquietud entre els grups més vulnerables, principalment la comunitat musulmana, altres minories religioses i les minories sexuals, sobretot arran de l'elecció de Donald Trump com a nou president.

La preocupació per l'impacte de la globalització, concretament pel que fa als corrents migratoris, que són el resultat tant de conflictes com de la precarietat econòmica, ha augmentat espectacularment arran de la crisi global de refugiats de 2015/2016, amb milions de persones desplaçades o que han hagut de fugir del seu país, a causa de la guerra a Síria i d'altres conflictes. L'ajut públic i la predisposició a satisfer les necessitats de les persones immigrades i refugiades en situació de risc es veuen, sovint, afeblits pels arguments populistes que plantegen el dilema que ajudar "aquestes persones" és a costa de "la nostra gent", una qüestió que probablement pren més ressò en temps en què les mesures d'austeritat restringeixen l'accés als serveis públics i a la seguretat social. Els discursos populistes vinculen, d'altra banda, la població immigrant amb les amenaces terroristes, fent augmentar així el malestar i la xenofòbia.

La por al terrorisme també preval en la segona dècada del segle XXI. En el moment d'escriure aquest article (desembre de 2016) s'acaba de cometre un nou atemptat amb bomba a Turquia: és el sisè atac terrorista en aquest país en un any. La resposta immediata del president Recep Erdogan ha estat arrestar i detenir 235 persones per actuar en representació de l'il·legalitzat Partit dels Treballadors del Kurdistan, a més d'11 diputats (BBC, 2016c). Aquestes detencions van en la mateixa línia d'altres restriccions dels drets de la ciutadania, com ara l'ordre que prohibeix a estudiants i acadèmics sortir del país i l'acomiadament de personal docent universitari

1. Una aclaparadora majoria de joves va votar a favor de la permanència: el 73% de joves d'entre 18 i 24 anys; el 62% de joves d'entre 25 i 34 anys, i el 52% de votants d'entre 35 i 44 anys. En canvi, entre la ciutadania més gran (més propensos a votar) el patró fou el contrari i, entre els votants de més de 65 anys, només el 40% va votar a favor de la permanència (BBC, 2016a).

Experiència d'aprenentatge-servi, Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

arreu del país. Si bé la preocupació pel terrorisme islamista continua ocupant un lloc destacat en les agendes polítiques, cal recordar que l'any 2011 Europa va viure, concretament a Noruega, dos dels pitjors atemptats terroristes, comesos per un individu vinculat a l'extrema dreta, islamòfob i ultranacionalista, en què van perdre la vida 77 persones, la majoria joves.

A França, arran dels atemptats terroristes de novembre de 2015, es va declarar l'estat d'emergència "temporal", el qual ha estat prorrogat cinc vegades, ha continuat durant tot el procés de les eleccions presidencials franceses (abril/maig de 2017) i s'allargarà fins al mes de juliol de 2017 (The Guardian, 2016). No es pot afirmar amb tota certesa que l'estat d'emergència hagi permès a les autoritats garantir un nivell més alt de seguretat, però la por al terrorisme fa que els qui governen limitin els drets humans en nom d'aquesta seguretat.

Reptes de l'educació per a la ciutadania

1. Superdiversitat

El nombre sense precedents de persones refugiades i immigrants que està arribant a Europa en la segona dècada del segle XXI, fa pensar que actualment el continent, en conjunt, s'enfronta a la realitat de la "superdiversitat" (Vertovec, 2007). La immigració ja no té a veure principalment amb els antics territoris colonials,

sinó que afecta un rang geogràfic molt més ampli, amb un important moviment migratori des de l'Europa central i oriental cap a l'Europa occidental. Això obliga a un replantejament de les actuacions polítiques i, en concret, de les polítiques socials a tot Europa, com també a la corresponent sensibilització i al desenvolupament d'iniciatives educatives que fomentin una mirada crítica de la immigració, en què la població immigrant passi de ser un problema a ser un actiu, especialment a Europa, on es viu un creixent envelliment demogràfic.

Els actuals models migratoris impliquen que una part de l'alumnat d'escoles de tot Europa no sigui nadiu del país on està estudiant. L'educació per a la ciutadania ha de tenir en compte les necessitats d'un col·lectiu estudiantil divers que engloba identitats múltiples i, sovint, flexibles (Ong, 1999). Una petita part d'aquest col·lectiu són transnacionals: estudiants que es desplacen durant un temps relativament curt al país on treballen els seus pares, els quals ocupen sovint càrrecs professionals ben remunerats. D'altres són immigrants a llarg termini amb un estatus de ciutadania que volen mantenir: en aquesta categoria hi trobem els ciutadans de la Unió Europea que migren d'un estat membre a un altre i rarament aspiren a tenir la nacionalitat del país on viuen, ja que el fet de ser ciutadans europeus els garanteix els seus drets en el nou país de residència. D'altra banda, hi ha els immigrants

econòmics procedents d'altres països del món com ara els refugiats i els apàtrides, els quals generalment aspiren a obtenir la nacionalitat del país d'acollida.

Per a respondre a la superdiversitat, el professorat és cada vegada més conscient de que les formes tradicionals d'educar per a la ciutadania, centrades en els conceptes d'estat-nació i ciutadania nacional, han quedat obsoletes i ja no serveixen (Osler, 2011).

2. Combatre la islamofòbia i les noves formes de racisme

Cal combatre la islamofòbia i les noves formes de racisme presents en debats públics sobre diversitat, integració i multiculturalisme en contextos europeus, com també en una educació que promou la identitat i la ciutadania nacionals. D'una manera alarmant, l'islam és presentat tot sovint com el fre del multiculturalisme (Osler, 2009) que, ja sigui implícitament o explícita, topa amb els valors europeus, els valors nacionals o, fins i tot, els valors cristians. A la pràctica, aquesta idea només serveix per a afeblir la llibertat religiosa. Les inquietuds de la població s'aviven amb les veus culturalment conservadores i neoconservadores de l'elit política i cultural, la qual no sosté obertament la idea d'una conspiració per a islamitzar Europa; no obstant, els seus arguments són emprats pels teòrics de la conspiració per a justificar la pròpia posició

i actuació, en alguns casos violenta (Feteke, 2012). En aquest context, és difícil garantir el reconeixement de la islamofòbia com una forma de racisme cultural, la qual cosa suposa una amenaça per a una Europa segura, inclusiva i defensora dels drets humans.

Abordar el multiculturalisme i la identitat nacional en l'educació esdevé encara més complicat a causa del debat polític sobre el futur de la Unió Europea, debat provocat per la influència cada vegada més gran dels partits d'extrema dreta en la política europea, així com també pel vot "Brexit" del Regne Unit. S'ha introduït el plantejament d'una pregunta totalment legítima: "Diversitat i convivència pacífica, són compatibles?", que els grups d'extrema dreta estan explotant per als seus propis fins.

3. Enduriment de les mesures de prevenció a les escoles o "securitització" de l'educació

Les mesures d'austeritat, juntament amb la preocupació oficial pel terrorisme, estan tenint un impacte directe sobre la vida dels infants, que veuen vulnerats els seus drets socials, econòmics, culturals i polítics. En resposta a aquesta preocupació pel terrorisme, el govern britànic ha publicat una guia per a les escoles d'Anglaterra² sobre "la promoció dels valors britànics fonamentals" (DFE, 2014). Aquesta guia posa l'accent en la democràcia i la llei, la llibertat de culte i el respecte mutu, però no esmenta ni la

2. L'obligació de fomentar els valors britànics fonamentals només afecta les escoles d'Anglaterra, ja que tant Escòcia com Gal·les i Irlanda del Nord tenen competències exclusives en matèria d'educació.

Programa "A l'estiu, Barcelona t'acull", Ajuntament de Barcelona.

igualtat ni la justícia ni el concepte dels drets humans ni els drets de la infància. L'ensenyament d'aquests suposats valors britànics fonamentals s'ha d'efectuar dins el marc curricular obligatori de promoció del desenvolupament espiritual, moral, social i cultural de l'alumnat, ja que la iniciativa de potenciar l'educació per a la ciutadania a les escoles d'Anglaterra, introduïda l'any 2000, ha quedat tan marginada i degradada que gairebé ha desaparegut del pla d'estudis de moltes escoles.

Simultàniament, el programa Prevenció del govern britànic, presentat inicialment com "una estratègia comunitària de lluita contra l'extremisme violent" (DCLG, 2007), ha arribat a marcar les relacions entre el govern i les comunitats musulmanes (Kundani, 2009). La Llei 2015 s26 antiterrorista i de seguretat del Regne Unit imposava als governs locals, a les escoles i als serveis socials el deure de tenir en compte la necessitat d'evitar la radicalització i la captació de potencials terroristes. Si bé calen mesures per a prevenir el terrorisme, aquestes podrien tenir conseqüències indesitjades, com ara l'alienació dels joves als quals es pretén protegir i la vulneració dels seus drets humans. Les escoles i altres entitats estan obligades a informar la policia dels casos d'estudiants que considerin vulnerables, la qual, al seu torn, decidirà si els deriva a un comitè format per representants del govern local i policies, encarregat de preparar un "paquet de mesures de suport" per a disminuir la seva vulnerabilitat. No hi ha l'obligació legal d'haver de disposar del consentiment dels pares o dels tutors legals perquè el menor sigui derivat al comitè. Si els pares s'hi neguessin, això podria donar peu a considerar que el menor es troba en risc i provocar eventualment la seva separació de la família.

Aquesta mesura probablement coartarà la llibertat d'expressió dels infants i joves en una edat en què estan desenvolupant el seu esperit crític. Hi ha també el risc que l'escola, un espai on els alumnes han de tenir l'oportunitat de debatre idees i explorar opinions, esdevingui un lloc on es mostrin reticents a expressar-se, especialment els nois i noies d'origen musulmà. En el període 2012-2015, es van derivar a la policia prop de 900 casos d'infants. De les 796 denúncies presentades de potencials terroristes en el període juny-agost del 2015, 312 (39%) eren infants. Tot seguit s'exposen tres casos que il·lustren els esforços per aplicar el programa Prevenció per part d'escoles i autoritats municipals (Webber, 2016).

Cas A: Enquesta en una escola de primària

En un districte de la perifèria de Londres, l'Administració va fer arribar a les escoles d'educació primària una enquesta que havien de contestar els nens i nenes de 9 anys, per tal d'avaluar els seus perfils religiosos i poder, així, identificar actituds potencialment "extremistes". En una escola de primària, set infants d'entre 9 i 10 anys

foren identificats com a "vulnerables a la radicalització" i seleccionats per a ser objecte d'"intervenció". Posteriorment, es va fer públic el nom d'aquests nens i nenes.

Cas B: Aprenent sobre extremisme en educació social

En una escola rural en la qual tot l'alumnat era blanc, es va demanar al professorat que passés als nois i noies de novè curs (13-14 anys) un vídeo que mostrava un soldat d'Estat Islàmic de nacionalitat britànica vantant-se de ser el botxí al costat de les seves víctimes, a punt de ser decapitades.

Cas C: Una protesta pacífica: boicot als productes israelians

Un jove de 15 anys va ser derivat a la policia, a través del programa Prevenció, per haver distribuït a l'escola pamflets que incitaven a boicotejar productes israelians. Un agent de policia va declarar que l'actitud del jove a favor de les sancions contra Israel era motivada per "creences de caràcter terrorista". Un empleat de la cafeteria l'havia denunciat prèviament al professorat per haver preguntat si el menjar es preparava amb ingredients d'origen israelià.

Aquests exemples, com també d'altres, mostren clarament com el programa Prevenció pot atemptar contra la llibertat de creença, de pensament i d'expressió dels infants i joves, i infringir la Convenció sobre els Drets

Educació per a una ciutadania nacional? (font: Pixabay.com).

de la Infància de l'ONU. Una part del professorat no està preparat per a complir amb el deure de protegir-los; una altra part, en canvi, és conscient que el programa Prevenió comporta el risc d'acabar alienant els qui pretén ajudar. Per a l'alumnat que no té contacte amb altres nois o noies d'origen musulmà, el fet de veure un vídeo d'un soldat d'Estat Islàmic parlant de decapitacions, probablement li despertarà sentiments islamofòbics i de desconfiança.

Educant per a una ciutadania cosmopolita

Fins aquí he argumentat que estem vivint temps conflictius i que, en aquest context, determinades iniciatives educatives centrades en una ciutadania nacional, o en la lluita contra el terrorisme i la violència extrema, poden, en el millor dels casos, estar mal orientades i, en el pitjor dels casos, contribuir als processos d'exclusió que amenacen les societats cohesionades. A partir d'ara centraré l'atenció en les possibilitats de "l'educació per a una ciutadania cosmopolita" (Osler i Vincent, 2002; Osler i Starkey, 2003, 2005) de contribuir a preparar els joves per a viure en societats cada vegada més diverses, en les quals se sentin capacitats per a marcar la diferència. El meu plantejament és que si es dota el jove amb les habilitats per a ser políticament competent i se li dona l'oportunitat de posar-les en pràctica, tindrem més possibilitats de construir societats cohesionades i un món més pacífic.

Com ja he comentat anteriorment, "l'educació per a la ciutadania és una resposta a les realitats política i social de la globalització" i pot "proporcionar els mecanismes per a transmetre uns valors compartits de base sobre els quals construir societats democràtiques, justes i pacífiques" (Osler i Starkey, 2003: 242). Ara bé, perquè aquest mecanisme sigui efectiu, l'educació i l'aprenentatge per a la ciutadania s'han de construir sobre la base de les experiències de la joventut, i en la nostra era global no han de focalitzar la seva lleialtat cap a un únic estat-nació. Amb el concepte "educació per a una ciutadania cosmopolita" estic defensant una educació per a la ciutadania en consonància amb les teories de democràcia cosmopolita (Held, 1997), que reconeix el nostre món complex i interconnectat, i que es basa en les experiències de la joventut que viu en comunitats caracteritzades per la diversitat, on ha de negociar múltiples lleialtats i pertinences. El professorat no ha de demanar a l'alumnat que triï entre les prioritats locals i nacionals, d'una banda, i les preocupacions globals, de l'altra. És possible preparar els joves per a la interdependència i la diversitat en tots els àmbits: en la comunitat escolar, en el veïnat, el municipi o la ciutat, la nació i el món.

Actualment, la ciutadania necessita, a més de l'accés formal a l'esfera pública i als processos de presa de decisions, conèixer les complexes vies de què disposen

per a poder reivindicar (o veure denegat) l'accés als recursos públics i adquirir les habilitats necessàries per a participar en els processos polítics. Quan la gent se sent exclosa d'aquests processos, perd la confiança en els representants electes i en la classe política.

La forma que les comunitats polítiques adquireixen ha canviat com a resposta a les forces de la globalització. Avui, més que mai, tenim una economia global fortament interconnectada, uns sistemes financers mundialment integrats i empreses multinacionals que dominen les transaccions nacionals i internacionals. Mai abans la població no havia estat tan estretament relacionada amb l'entorn polític, els drets humans, la seguretat i el dret internacional, i els mitjans de comunicació socials. En aquest context, l'alumnat ha de comprendre els patrons multifacètics dels factors econòmics, els processos culturals i els moviments socials que modelen la seva vida. El professorat ha d'elaborar programes d'estudi que ajudin l'alumnat a adquirir les competències que li permetran implicar-se en les noves i canviants maneres de fer política.

Les autoritats i els líders polítics locals són els responsables principals de fer possible aquest tipus d'educació. En primer lloc, és important oferir oportunitats de participar en els processos polítics d'àmbit local als estudiants i que, des de petits, puguin tenir veu en els processos de presa de decisions que els afecten directament.

Sovint les escoles i el professorat es veuen condicionats per les exigències dels plans d'estudi i els exàmens, i necessiten suport i motivació per a poder desenvolupar uns projectes curriculars adients. Els governs locals poden difondre i fomentar bones pràctiques en educació per a una ciutadania multicultural i, a més, promoure la contractació de professorat de diferents orígens, incloent-hi professors amb experiència migratòria. Aquests professionals poden contribuir a ampliar els plans d'estudi i els continguts més enllà dels que ja ofereixen els llibres de text convencionals (Osler, 2017, a impremta).

Les escoles no poden, però, educar per a una ciutadania cosmopolita d'una manera aïllada, sinó que es necessita la implicació de més col·laboradors, com ara museus i altres institucions municipals. Els museus acostumen a col·laborar amb les escoles per a ampliar el pla d'estudis de manera que els estudiants puguin incorporar-hi les seves experiències personals i històries familiars, garantint que noves històries col·lectives i inclusives reflecteixin la diversitat des de les perspectives local, nacional i mundial. Les autoritats municipals poden donar suport a museus i altres entitats d'àmbit local per a garantir "el dret a comunicar" dels estudiants (Bhabha, 2003).

Els governs municipals tenen la capacitat d'engagar projectes que garanteixin que l'alumnat té oportunitats d'aprendre pel que fa als seus drets i deures, d'acord amb la Convenció sobre els Drets de la Infància de l'ONU de

Consell Municipal dels Infants, Ajuntament de Tolosa.

1989. L'educació per a una ciutadania cosmopolita es basa en els drets humans i anima els estudiants a ser solidaris en tots els àmbits, des de l'àmbit local fins al mundial. Tant el professorat com l'alumnat necessiten suport per a fer front a iniciatives com les que s'han descrit anteriorment, relacionades amb la "securització" de l'educació, que vulneren els drets dels estudiants. Escoltar les demandes dels alumnes i professors és un primer pas per a aconseguir un currículum educatiu que tingui com a objectiu ampliar les identitats dels joves i donar-hi suport, i dotar aquest jovent de competències per a poder treballar per un món més just. ●

Visita al Museu Afro-Brasil, Ajuntament de São Paulo.

Bibliografia

- Berry, M. (2016): "Understanding the role of the mass media in the EU referendum". *EU referendum analysis*. Political Studies Association / Loughborough University / Centre for the Study of Journalism, Culture & Community Bournemouth University. <http://www.referendumanalysis.eu/eu-referendum-analysis-2016/section-1-context/understanding-the-role-of-the-mass-media-in-the-eu-referendum>
- Bhabha, H. J. (2003): "On writing rights". A: M. Gibney (ed.): *Globalizing Rights: the Oxford Amnesty Lectures*. Oxford: Oxford University Press, p. 162-183.
- BBC (2016a): EU referendum: The result in maps and charts. 24 de juny. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-36616028>
- BBC (2016b): Hungary country profile. 8 de desembre. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17380792>
- BBC (2016c): Istanbul attacks: Turkish police arrest 235 over 'militant links'. 12 de desembre. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-38288429>
- Department for Communities and Local Government (DCLG) (2007): *Preventing violent extremism: Winning hearts and minds*. Abril. Londres: DCLG.
- Department for Education (DFE) (2014): Promoting fundamental British values through SMSC. 27 de novembre. Ref.: DFE-00679-2014. <https://www.gov.uk/government/publications/promoting-fundamental-british-values-through-smsc>
- Evans, A.B. (2011): "The failure of democratization in Russia: a comparative perspective". *Journal of Eurasian Studies* 2 (1), p. 40-51. <http://dx.doi.org/10.1016/j.euras.2010.10.001>
- Feteke, L. (2012): The Muslim conspiracy theory and the Oslo massacre. *Race and Class*, 53 (3), p. 30-47.
- The Guardian (2016): French parliament votes to extend state of emergency until after 2017 elections. 14 de desembre. <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/14/french-parliament-votes-to-extend-state-of-emergency-until-after-2017-elections>

- Held, D. (1997): "Globalization and cosmopolitan democracy". *Peace Review*, 9 (3), p. 309-314.
- Kundani, A. (2009): *Spooked! How not to prevent violent extremism*. Londres: Institute for Race Relations.
- Lichtblau, E. (2016): "U.S. hate crime surge 6%, fueled by attacks on Muslims". *The New York Times*, 14 de novembre. http://www.nytimes.com/2016/11/15/us/politics/fbi-hate-crimes-muslims.html?_r=0
- Mylovanov, T. (2016): *What is causing the conflict in Ukraine?* Open Democracy, 25 de maig. <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/tymofiy-mylovanov/security-policy-for-ukraine>
- Ong, A. (1999): *Flexible citizenship: The cultural logics of transnationality*. Durham, NC: Duke University Press.
- Osler, A. (2009): "Patriotism, multiculturalism and belonging: Political discourse and the teaching of history". *Educational Review*, 61 (1), p. 85-100.
- Osler, A. (2011): "Teacher perceptions of learner-citizens in a global age: cosmopolitan commitments, local identities and political realities". *Journal of Curriculum Studies* 43 (1), p. 1-24. DOI: 10.1080/00220272.2010.503245
- Osler, A. (2017, a impremta): "Citizenship education, inclusion and belonging in Europe: rhetoric and reality in England and Norway". A: J. A. Banks (ed.): *Global migration, structural inclusion, and citizenship education across nations*. Washington, DC: American Educational Research Association.
- Osler, A., i Starkey, H. (2003): "Learning for cosmopolitan citizenship: theoretical debates and young people's experiences". *Educational Review*, 55 (3), p. 243-254.
- Osler, A., i Starkey, H. (2005): *Changing citizenship: Democracy and inclusion in education*. Maidenhead: Open University Press.
- Vertovec, S. (2007): Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30 (6), p. 1024-1054.
- Webber, F. (2016): *Prevent and the children's rights convention*. Informe presentat al comissari de Drets Humans del Consell d'Europa. Londres: Institute for Race Relations.

Les escoles multiètniques com a promotores de la tolerància: implicacions per als governs locals¹

Jan Germen Janmaat

Professor adjunt de l'Institut d'Educació, University College de Londres

[Redacted text block]

Article no accessible en format digital

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

© Vicente Zambrano

Article no accessible en format digital

Article no accessible en format digital

© Julio Parralo

Article no accessible en format digital

© Vicente Zambrano

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

Article no accessible en format digital

Article no accessible en format digital

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

Article no accessible en format digital

Manuela Carmena

Alcaldessa de Madrid (Espanya)

ENTREVISTA

Manuela Carmena Castrillo és magistrada jutgessa. Llicenciada en dret per la Universitat Complutense de Madrid l'any 1965, va fundar el despatx d'advocats laboralistes del carrer d'Atocha (Madrid) on, el mes de gener de 1977, un atemptat de l'extrema dreta provocà la mort d'alguns companys seus i una gran consternació a tot l'Estat. Defensora dels obrers i dels detinguts durant la dictadura franquista, ha estat vocal del Consell General del Poder Judicial i delegada per al País Basc, magistrada jutgessa degana de Madrid i jutgessa de Vigilància Penitenciària. Ha representat Espanya en el Grup de Treball de l'ONU contra les Detencions Arbitràries. L'any 2010, es va jubilar i al cap de poc tornava a la vida activa duent a terme, dins el Govern basc, una tasca important en relació amb les víctimes d'abusos policials. Va fer compatible la labor jurisdiccional amb la seva tasca en el Grup de Treball de l'ONU contra les Detencions Arbitràries, primer com a relatora i més tard com a presidenta. També ha dut a terme tasques de cooperació jurídica internacional a Nicaragua, el Salvador, Hondures, el Perú, Guatemala i República Democràtica del Congo. Innovadora i emprenedora social, ha mantingut una constant activitat docent i pedagògica per a repensar i humanitzar la justícia. Ha escrit diversos llibres, el més recent *Por qué las cosas pueden ser diferentes*, publicat el 2015.

L'any 2015, es va presentar a les primàries de la candidatura Ahora Madrid per als comicis municipals i fou elegida cap de llista. Després d'un acord entre Ahora Madrid i el PSOE madrileny, Manuela Carmena va ser investida alcaldessa amb majoria absoluta.

Quins són els reptes actuals que afronta Madrid pel que fa a la convivència?

A Madrid la convivència és fàcil. És una ciutat amb un nivell baix de violència i diria que amb una important marca de simpatia i amabilitat. La convivència és raonablement fàcil, però tot i això tenim alguns reptes, que tenen a veure sobretot amb la violència gratuïta, la violència provocada per la ira. I aquesta sovint ve, al seu torn, suscitada, desenvolupada o teledirigida per la intolerància, la manca d'acceptació dels altres com a diferents d'un mateix.

L'any 2004, Madrid va ser víctima d'un lamentable atemptat terrorista. És possible vèncer la por i garantir la seguretat ciutadana sense coartar la llibertat de les persones?

És possible garantir la seguretat ciutadana i no coartar la llibertat de les persones. Encara més, crec que quan els ciutadans viuen sense llibertat hi ha més inseguretat, perquè hi ha por. La generació de por en una societat és extraordinàriament perillosa i, d'altra banda, negativa per al desenvolupament de la ciutat. Crec que Madrid va fer el que havia de fer, és a dir, donar suport a les víctimes d'aquesta terrible matança i, alhora, que es jutgés els autors d'aquest atemptat salvatge i que se'ls condemnés, que tinguessin el rebuig total i que complissin condemna, com encara ho estan fent. Crec que això és el que cal fer.

Atesa la seva llarga trajectòria com a magistrada, la violència no és un fet llunyà per a vostè. Què va pensar llavors que es podria haver fet i no es va fer i que ara, com a alcaldessa, pensa dur a terme per a reduir la violència?

El més important és mesurar o avaluar qualsevol element que vulguem modificar; això ho pensava llavors i ho continuo pensant ara. La primera cosa que hem de saber és quin tipus de violència hi ha a Madrid, quines característiques té, si augmenta o disminueix, per què, quines en són les causes, què fa que es dispari. Això és fonamental.

En aquesta línia, des de l'Ajuntament apostem per reflexionar sobre la violència tenint com a punt de partida el Fòrum Mundial sobre les Violències Urbanes i Educació per a la Convivència i la Pau (18-21 d'abril de 2017), que ens servirà en certa manera i partint dels estudis fets principalment per l'Organització Mundial de la Salut, per a començar a dissenyar un veritable pla contra la violència a Madrid. En aquest fòrum volem reflexionar, no tant sobre les qüestions vinculades a la seguretat a la ciutat, com sobre les causes que originen les violències urbanes i sobre com podem fer-hi front i erradicar-les. En aquest sentit, els processos educatius són importants per a ensenyar el jovent a combatre-les, a resistir a les frustracions i a resoldre els conflictes sense fer ús de la violència.

L'ús de l'espai públic per part de diferents col·lectius pot ser també una font de conflictes que de vegades explota en forma de violència. Què origina aquests conflictes?

Crec que no es tracta tant de l'ús dels espais públics en si mateix, com dels comportaments diferents d'uns sectors de la població respecte d'altres, no solament a l'espai públic, sinó també al privat. Jo he vist com comunitats de propietaris amb un nivell econòmic baix, però amb una gran dedicació a millorar el propi immoble i a millorar la convivència, se senten molt molestos quan hi ha col·lectius, que de vegades poden ser col·lectius de la immigració, que no compleixen amb els estàndards a què estan habituats els col·lectius nacionals. Això pot generar una confrontació, que és absolutament irreal, entre nacionals i estrangers, determinada exclusivament per les diferències de comportament. És molt important tenir-ho present i fer tot el que es pugui per a exterioritzar el problema abans que es converteixi en un atemptat contra la convivència.

Les desigualtats socials sovint generen conflictes que dificulten la bona convivència. Ens podria explicar la política d'inserció laboral adreçada als col·lectius més vulnerables?

L'Ajuntament de Madrid compta amb les agències d'ocupació, que són estructures creades per a afavorir la recerca de feina per als sectors més marginats i als barris més vulnerables. A les agències d'ocupació s'han generat i es generen constantment projectes per a ajudar aquests col·lectius que tenen més dificultats a l'hora d'inserir-se laboralment. Així, per exemple, s'han contractat grups de persones amb dificultats importants per a trobar feina perquè facin tasques de neteja, entre d'altres.

La mediació és un principi fonamental de la política municipal perquè reforça la capacitat dels ciutadans de resoldre d'una manera pacífica els seus conflictes. En la jornada "La mediació a l'Ajuntament de Madrid: experiències i noves expectatives", celebrada el 21 de gener de 2017, es van donar a conèixer entre el personal municipal els diferents serveis de mediació que ofereix l'Ajuntament.

Treball veïnal per dur a terme un dels projectes seleccionats, en concret "Descobreix els teus veïns", de Villaverde Experimenta, un programa de participació ciutadana que vol millorar la vida en comú i ajudar a pensar Madrid des de tota la riquesa i complexitat dels seus barris.

El 12,22% de la població de Madrid és d'origen estranger. Com es poden eliminar les pors i contrarestar les actituds racistes que es generen entre la població d'acollida quan es percep l'altre com una amenaça? Ens podria explicar què s'està fent per a aconseguir una veritable inclusió de la població immigrant?

A Madrid no hi ha un nucli significatiu de població que adopti actituds racistes. Madrid és una ciutat que acull favorablement el gruix de la població immigrant, probablement perquè en bona part es tracta d'immigrants llatinoamericans amb els quals hi ha una alta relació de comunicació, pel fet de compartir la mateixa llengua i la mateixa història. Ara bé, de vegades es produeixen actes que mostren menyspreu per part d'alguns ciutadans de Madrid envers els estrangers, que deriven en alguns casos en actituds de desqualificació veritablement greus. En aquest sentit, l'Ajuntament té la voluntat de construir

una actitud encaminada a la tolerància i a l'acceptació de l'altre com un fet positiu a través de l'educació, així com d'institucions concretes de caràcter general que estan obertes a totes les persones, immigrants o no, amb papers o sense. En la mateixa línia, l'oficina d'immigració mira d'ajudar els col·lectius que puguin ser víctimes d'aquestes situacions, a vegades de marginació, i de trobar-hi alternatives per a superar-les.

Quina importància es dona a la participació ciutadana com a motor d'integració en l'actual gestió municipal?

L'actual equip municipal ha fet bandera sistemàtica de la participació, ja que entén que és un element determinant per a aconseguir aquesta estructura d'integració. I malgrat que en molts casos les quotes de participació ciutadana no són gaire altes, cal tenir en compte que es van generant noves actituds que aniran consolidant la participació ciutadana com un element d'integració social.

La campanya "Madrid sí que cuida, Madrid lliure d'exclusió sanitària" va arrencar a finals del 2015 amb tallers de formació adreçats a treballadors municipals dels centres de Madrid Salud i del servei d'atenció telefònica Línea Madrid. També es van editar cartells i díptics informatius, en cinc idiomes diferents, sobre el dret a l'atenció sanitària. Gràcies a la campanya, s'han resolt favorablement prop de 200 casos d'exclusió de persones que no havien pogut aconseguir, d'una manera autònoma, atenció sanitària.

Madrid convida la ciutadania i la societat civil organitzada del barri de Carabanchel a pensar conjuntament, amb l'ajut de professionals, els futurs usos del solar de l'antic mercat Puerta Bonita. Amb això es pretén fer compatibles les aspiracions ciutadanes, les necessitats municipals i els usos reclamats pel districte.

Quines actuacions es duen a terme en els centres educatius adreçades a millorar la convivència?

Se'n fan moltes, d'actuacions, des dels plans de convivència fins al desenvolupament de processos de mediació interessants entre el mateix alumnat, passant pel teatre fòrum i altres activitats de sensibilització. A tall d'exemple, fa poc vaig veure com un grup de persones que s'estaven formant per a ser educadores de gènere preparaven alguns *sketchs* adreçats a escolars en els quals es denunciava la violència masclista mostrant comportaments absurds i intolerables d'un home envers una dona.

Pel que fa als processos de mediació entre els mateixos alumnes per a la resolució de conflictes que es poden donar entre ells, alguns professors destaquen que hi ha alumnes que acaben mediant també dins dels seus entorns familiars i posant pau en conflictes que, altrament, podrien arribar a ser greus.

Presentació de la tasca que duen a terme les mediadores i els mediadors escolars, el quals reben una formació al començament de curs que inclou estratègies d'escolta activa, comunicació assertiva i resolució de conflictes. L'equip de mediadors actua de manera coordinada amb el professorat.

Prop de 300 persones van participar en la primera jornada organitzada per a definir els futurs usos del Palau de la Duquesa de Sueca, un espai abandonat durant anys i que actualment està essent rehabilitat.

Quin paper té l'educació ciutadana en la millora de la convivència a la ciutat?

A Madrid som conscients que l'educació té un paper fonamental, especialment l'educació des de la ciutat, aquest pòdium o altaveu que significa la ciutat, per a transmetre elements positius a totes les persones que estan en procés de formació, o als qui continuem aprenent, perquè l'ésser humà es troba en un procés constant de formació. Cal que aprenguem a comportar-nos cívicament, a fer tot el possible per a resoldre els conflictes d'una manera civilitzada, conscient i sense violència.

Per acabar, voldria transmetre un missatge que em sembla clau: la violència és evitable. Voldria fer meua una afirmació que el gran Nelson Mandela va subratllar, l'any 2005, en el pròleg de l'informe de l'Organització Mundial de la Salut: la violència no és consubstancial a l'ésser humà. La violència s'aprèn i, per tant, igual que s'aprèn es pot desaprendre. Això és el que volem fer a Madrid. ●

El programa municipal "Voluntaris per Madrid" compta amb més d'11.200 persones voluntàries que dediquen part del seu temps a tasques solidàries, abastant diferents àmbits de la vida a la ciutat (social, cultural, esportiu, mediambiental, de salut, etc.), en accions puntuals o en projectes permanents. Aquest programa va rebre, l'any 2016, la Medalla d'Or de la ciutat.

L'Ajuntament de Madrid destinarà 100 milions d'euros als pressupostos participatius d'enguany, xifra que representa un increment del 66% respecte a la convocatòria anterior. Per mitjà del projecte "Si et sents gat" es vol fomentar la participació del jovent, a través de materials didàctics i trobades sobre els pressupostos participatius.

Exposició de projectes del Concurs Internacional d'Idees, obert per a decidir conjuntament la futura remodelació de la plaça d'Espanya, un dels espais públics més representatius de la ciutat que ha patit un procés de degradació en els darrers anys.

Mónica Fein

Alcaldessa de Rosario (Argentina)

ENTREVISTA

Mónica Fein és l'alcaldeessa de Rosario des de desembre de 2011. Llicenciada en bioquímica per la Universitat Nacional de Rosario, va completar la seva formació en salut pública a l'Institut Lazarte.

L'any 1992, va participar en la creació del Laboratori d'Especialitats Medicinals, on exercí com a primera cap. Aquest laboratori ha esdevingut un model nacional en la producció pública de medicaments.

L'any 1995, va assumir la Direcció Municipal de Sanejament i impulsà un canvi de paradigma en el control bromatològic. Va crear l'Institut dels Aliments, capdavanter en la prevenció i educació per a la qualitat alimentària.

De 1997 a 2001, i novament de 2003 a 2007, va ser secretària de Salut Pública de l'Ajuntament de Rosario. Durant aquests dos mandats es van inaugurar la Sala de Trasplantaments de Medul·la Òssia de l'Hospital d'Infants V. J. Vilela, el Centre d'Especialitats Mèdiques Ambulatòries i la nova Maternitat Martín, es van enllestir les obres del nou Hospital d'Emergències Clemente Álvarez i la seva tasca obtingué el reconeixement de l'Organització Mundial de la Salut.

De 2001 a 2003, va ser regidora i presidenta de la Comissió de Salut del Consell Municipal de Rosario.

De 2007 a 2011, va ser diputada del Front Progressista Cívic i Social, centrant els seus esforços en diferents àmbits: acció social i salut pública, normes tributàries i de pensions, població i desenvolupament humà i tercera edat. Així mateix, va donar suport a l'Acord per la Seguretat Democràtica, juntament amb altres entitats de drets humans.

Quins reptes afronta Rosario pel que fa a la convivència?

Rosario està fent front als mateixos reptes que molts altres municipis, que tenen a veure amb la construcció de ciutats més justes, equitatives, solidàries i respectuoses amb la diversitat, posant èmfasi en la igualtat d'oportunitats i la integració social com a principis facilitadors d'aquesta construcció de convivència.

Avui dia, les nostres ciutats són espais complexos on es donen relacions que es poden manifestar d'una manera fluida o fragmentada, expressant dinàmiques des de les quals es construeixen codis comuns i compartits, i es despleguen coexistències de temps i identitats diverses, variades i desiguals. Des de fa molts anys, abordem aquesta complexitat amb polítiques que ens permeten reforçar la convivència i avançar cap a un model de ciutat més inclusiva.

Gràcies al nostre pla estratègic, Rosario ha crescut d'una manera sostinguda i planificada. Aquest pla va ser elaborat i consensuat a través de processos participatius amb diferents sectors de la societat, i té com a repte prioritari construir una ciutat basada en la integració social i urbana.

Ahora, treballem decididament per garantir els drets bàsics, com ara l'accés a una salut pública de qualitat i universal, i la igualtat, millorant les infraestructures dels diferents barris i de cada centre de convivència, o mitjançant programes d'inclusió sociolaboral adreçats als

joves que es troben en risc d'exclusió social, com ara el programa Nova Oportunitat.

D'altra banda, lluitem contra la impunitat articulant-nos amb tots els nivells de govern, perquè és molt important que cadascú estigui al lloc que li correspon.

En definitiva, els principals eixos en què treballem per millorar la convivència són la participació ciutadana i l'enfortiment de la cosa pública, i en aquest camí enfoquem cadascuna de les nostres polítiques públiques.

Quines polítiques i actuacions estan desenvolupant per a respondre a aquests reptes?

Quan parlem d'un govern proper és justament perquè volem un Estat que estigui present, proper a la ciutadania i modern, que garanteixi drets i que cridi a la participació. Els centres de convivència de barri, que afavoreixen la inclusió de grups familiars complets proporcionant el ple exercici dels seus drets, com també els centres municipals de districte, els centres culturals, els poliesportius, els museus, les biblioteques i els centres de salut, han estat treballant durant dècades per a la inclusió social, cultural i educativa, i són avui un escenari privilegiat per a poder enfortir els vincles socials, apropar govern i ciutadania i garantir una bona comunicació.

És per això que estem ampliant les nostres polítiques socials, de salut, d'infància i de gènere, estem enfortint

l'economia social i solidària i, sobretot, estem donant un nou impuls a la descentralització municipal.

Hem posat en marxa 25 taules de barri, que han esdevingut un espai de reflexió, on es debaten els problemes i s'elaboren solucions col·lectives, amb la participació de tot el barri: els funcionaris de cada àrea, la policia, els presidents del club, el president de l'associació de veïns, la directora de l'escola...

A través de la Direcció d'Associacions de Veïns, estem enfortint el moviment veïnal a nivell de barris, que compta amb una tradició de més de 100 anys. Les associacions de veïns col·laboren estretament amb les institucions per a potenciar les diverses polítiques governamentals amb la intenció de millorar la qualitat de vida de la ciutadania i de facilitar les accions que, amb aquesta finalitat, es duguin a terme.

D'altra banda, després de 14 anys de Pressupost Participatiu com a política de participació ciutadana, cal actualitzar les metodologies emprades, acabar el que queda per fer i visibilitzar davant la ciutadania l'impacte dels projectes que es voten.

A més, continuarem treballant en el Programa de Voluntariat, que permet articular accions amb més de 60 entitats socials de la ciutat. Actualment, hi ha en marxa aproximadament 25 programes al municipi en què participen voluntaris i voluntàries que aborden diferents qüestions relacionades amb la salut, la cultura, la salut animal, l'educació, l'ecologia o el medi ambient. Volem potenciar aquest vincle territorial que avui compta amb

milers de voluntaris, i també multiplicar els vincles amb altres organitzacions, com ara la universitat pública.

Ens podria donar algun exemple de com es treballa a Rosario per guanyar espai públic per a la ciutadania i, alhora, perquè l'apropiació col·lectiva d'aquest espai es faci des del respecte a unes normes compartides?

Podem destacar dues experiències de gestió compartida entre el govern i la societat civil que han tingut un impacte notable en la vida ciutadana.

Primerament, el programa Mobilitat Segura i Sostenible es desenvolupa en espais d'educació formal i no formal. En col·laboració amb diferents departaments de l'Ajuntament, organitzacions de la societat civil i escoles de la ciutat, es duen a terme accions que mitjançant estratègies de caràcter lúdic qüestionen les pràctiques de mobilitat vigents, formen ciutadans compromesos amb una mobilitat segura i sostenible i contribueixen a la transformació de l'espai públic. Aquestes accions potencien les polítiques públiques implementades per l'Ajuntament per tal de generar un canvi de paradigma respecte a la manera de concebre la mobilitat, elaborades en el marc del Pla Integral de Mobilitat i legitimades per la ciutadania en el Pacte de Mobilitat.

En segon lloc, destaquem el programa Pedagogia Urbana, dedicat a dissenyar i posar en pràctica polítiques públiques educatives que contemplin la ciutat, a través de les seves territorialitats materials i imaginàries, com un escenari de i per a múltiples aprenentatges. Aquest programa incorpora

[Nous espais públics en el passeig riberenc.](#)

Calle Recreativa, carrer tancat al trànsit de vehicles per a donar espai i protagonisme a les persones.

l'educació com una dimensió integral de creixement i comunicació humana i tracta d'interpretar els anhels i les necessitats de tota la població, encara que posa l'accent en les polítiques d'infància i joventut, dirigint-les a enfortir el sentit col·lectiu i participatiu de la vida urbana.

Treballar perquè els diferents barris de la ciutat estiguin ben connectats i siguin segurs és clau perquè ens puguem moure i gaudir de tota la ciutat i evitar, així, la segregació. Com s'ha avançat en aquest sentit a Rosario?

Des de l'Ajuntament podem aportar seguretat i assumim el repte de reforçar les polítiques públiques que responguin a aquesta demanda i aquells aspectes que ajudin a millorar la convivència, com ara el control del compliment de la norma, sobre la base de la nostra presència en el territori de la ciutat. Hem de decidir, entre tots, quines regles volem per a convida, què ens podem permetre i què no, què considerem inacceptable a la nostra casa comuna i, en conseqüència, aplicar les nostres potestats de govern.

Abordem d'una manera integral els problemes de la ciutat i ho fem amb compromís social.

Amb la Secretaria de Control i Convivència, hem engegat nous mecanismes per mitjà dels quals estem intervenint en el territori: els Operatius Integrals, que consisteixen en una intervenció conjunta entre diferents àrees municipals en què es duen a terme accions de prevenció i serveis en

zones delimitades, amb la voluntat de millorar la proximitat entre el govern i el ciutadà i de promoure la convivència en l'espai públic. Aquestes accions són el resultat d'una consulta prèvia feta als veïns, taules de barri, associacions de veïns i centres de districte.

Les desigualtats socials són sovint una font de conflictes i generen problemes de convivència. Quines polítiques d'igualtat d'oportunitats s'han emprès?

Som un govern proper quan garantim els drets essencials. L'Ajuntament de Rosario, amb una trajectòria destacada en el camp de la salut, ha esdevingut a l'Amèrica llatina un model de polítiques innovadores i un espai d'aprenentatge. Més de 400.000 ciutadans i ciutadanes fan ús actualment dels serveis de salut que els oferim arreu de la ciutat.

Hem de vetllar per les nostres nenes i adolescents i donar-los protecció, especialment en aquests moments en què, cada vegada més, la maternitat irromp bruscament interrompent la infància. En el cas de les adolescents embarassades, farem una intervenció integral, amb una estratègia que compta amb polítiques i recursos de diferents nivells de govern: escola, centres de salut, centres de convivència de barri, ocupació, i que té com a objectiu garantir els drets fonamentals d'aquestes joves mares. Volem que totes puguin acabar l'escolaritat, ajudar-les a trobar una feina digna, cuidar la seva salut i la dels seus fills, acompanyar-les en l'exercici dels seus drets sexuals

Pressupost participatiu.

i reproductius: en definitiva, que tinguin la possibilitat de viure una maternitat amb oportunitats i esperança.

Ja fa gairebé 25 anys que Rosario té producció pública de medicaments. Enguany, juntament amb la Facultat de Farmàcia i Bioquímica, l'àrea de producció i recerca del Laboratori d'Especialitats Medicinals desenvoluparà vitamínics i antiparasitaris, situant novament la producció pública de Rosario com un exemple a nivell nacional.

Pel que fa a les dones i als casos de violència que pateixen diàriament, estem implantant un model d'atenció integral. Hem establert dispositius grupals terapèutics per a dones, amb atenció personalitzada i un horari ampli; hem obert una línia de telèfon, disponible les 24 hores, tots els dies de l'any, i hem creat centres de dia i grups operatius d'atenció en el territori.

La infància és un altre eix central del nostre projecte de ciutat. En el "tríptic de la infància", format pels espais: la Granja de la Infància, el Jardí dels Infants i l'Illa dels Invents, es promou la interacció entre natura i cultura i es busca que els nens i nenes assumeixin un rol protagonista, des d'una perspectiva d'igualtat i integració. Així mateix, la Ciutat dels Nens, les diverses activitats adreçades a la infància en els 32 centres de convivència de barri, els 9 poliesportius públics i altres espais municipals pensats per als petits, fan palesa la nostra prioritat. A més, estem preparant noves accions amb els nens i nenes com a protagonistes.

Hem engegat el Programa Infantil Educatiu en tots els centres de convivència de barri i en la resta d'entitats territorials que s'hi han sumat, amb l'objectiu de garantir els drets als infants de 0 a 3 anys i amb el compromís d'enfortir els lligams familiars. D'altra banda, hem signat

un conveni amb el govern de Santa Fe per tal de garantir l'accés a l'educació formal a partir dels 4 anys. Tenir cura del jovent, protegir les mares i els infants, i garantir l'accés a la salut i l'educació són mostra d'un govern progressista, d'un govern amatent a les necessitats de la seva ciutadania.

En aquest sentit, vull fer referència a una data que ens obliga a reflexionar: 40 anys del cop d'estat, quan l'Estat va escollir perseguir els seus ciutadans en comptes de tenir-ne cura, torturar-los i assassinar-los en lloc de protegir-los, quan ser jove comportava un risc i quan la por es va apoderar de la societat. Moltes famílies foren delmades i moltes mares van haver de deixar casa seva per a fer de les places públiques el seu lloc de resistència. Hem de construir una societat amb memòria per a enfortir la nostra democràcia, encara jove.

És per això que la memòria històrica també ha estat una bandera d'aquesta gestió. A Rosario, amb l'acord dels organismes de defensa dels drets humans i de totes les forces polítiques representades en el seu Consell Deliberador, es va inaugurar el primer Museu de la Memòria del país.

Rosario concedeix una importància especial a les polítiques de joventut. En aquest sentit, com es treballa per a la inclusió social dels joves i dels col·lectius més desfavorits? Ens podria esmentar alguna bona pràctica al respecte?

Volem ser més a prop dels joves que tenen menys oportunitats, igualment des de la gestió cultural i educativa. Per això, hem creat el programa Nova Oportunitat. Es tracta de capacitar els qui no han tingut la possibilitat de treballar o estudiar, d'ajudar aquest sector de la població

Centre de convivència de barri.

que està definint el futur de la nostra ciutat, acompanyant-los en la seva formació i integració al món laboral. Amb aquest programa volem fer front a la fragmentació social i reconstruir els lligams de què parlàvem.

Aquest govern s'ocupa dels joves perquè puguin estudiar i treballar, i també gaudir de les diverses expressions culturals que ofereix la ciutat. Hem de ser capaços de generar nous espais d'expressió. El Centre de la Joventut i la Franja Jove són llocs pensats per als nois i noies, però cal obrir altres portes, innovar i pensar junts propostes engrescadores, que ens interpel·lin i ens facin reaccionar.

Creu que és important fomentar la participació ciutadana en la creació de vincles de convivència? Per què?

La participació ciutadana és un pilar fonamental del nostre govern des de fa més de 25 anys. Convivència i participació són dues paraules que van molt unides. No podem entendre l'una sense l'altra. És molt esperançador que la ciutadania s'impliqui i participi, perquè així aconseguim avançar entre tots per a viure millor. Sempre que posem un programa en marxa, la participació i la convivència esdevenen el pont per a buscar solucions junts. D'entre els exemples d'iniciatives locals, podem esmentar el programa de mediació municipal, que aplega veïns per a trobar una solució ràpida als conflictes i evitar-ne la judicialització; les taules de barri, en què els veïns, les entitats i el govern treballen junts per a definir les prioritats de cada barri, o les campanyes per a conscienciar la ciutadania sobre la seva responsabilitat en tenir cura de la salut i del medi ambient i promoure la democratització dels espais públics.

Rosario va acollir el mes de juny de 2016 el XIV Congrés Internacional de Ciutats Educadores precisament amb el lema "Ciutats: territoris de convivència". Què en destacaria, d'aquest congrés?

Vam poder dialogar amb 17 ponents d'arreu del món en el marc d'un espai de reflexió al voltant de conceptes com ara participació, violència, joventut, gent gran, infància, i de les maneres en què les ciutats, en tant que actors clau, podem pensar-nos i trobar-nos per a caminar juntes cap a una ciutat digna.

La confluència de 121 ciutats i 433 congressistes de 23 països que posen en pràctica polítiques públiques amb una dimensió educativa ens va permetre compartir noves estratègies per a la construcció de ciutats inclusives.

Gràcies a les visites d'estudi a diferents experiències educadores de la ciutat i la implicació de la nostra ciutadania en la preparació del congrés, es va poder visibilitzar el potencial educatiu de Rosario davant el món i davant la mateixa ciutat.

Vam reflexionar sobre el compromís que hem d'assumir els governs locals en la promoció de polítiques de participació ciutadana, d'inclusió social, de convivència, de sostenibilitat, per tal d'anar transformant la ciutat en un lloc millor, més democràtic, inclusiu i solidari.

Així mateix, en va sortir reforçada la idea que la ciutat, malgrat les desigualtats i les dificultats que s'hi donen, afavoreix la formació i l'aprenentatge constant, i brinda un espai favorable per a fomentar el respecte envers les persones i l'entorn.

En conclusió, el congrés ha servit per a transmetre entusiasme per a continuar treballant pel dret a la ciutat educadora, a la ciutat digna. ●

**Lee
Kyung-hoon**

Alcalde de Saha-gu (República de Corea)

ENTREVISTA

Lee Kyung-hoon, alcalde de Saha-gu, compta amb una trajectòria professional remarcable en l'àmbit de la funció pública. Graduat en Dret per la Universitat de Sungkyunkwan l'any 1973, va ingressar a la Facultat d'Estudis de Gestió de l'Administració Pública de la Universitat Nacional de Seül i, l'any 1978, va superar les proves d'accés a l'alt funcionariat. De llavors ençà, ha treballat en l'Administració pública en diferents departaments del Govern central, entre ells el Ministeri de l'Interior. L'any 1993, va fer un màster a la Universitat de Wisconsin i, posteriorment, es doctorà a Corea. Va presidir el comitè organitzador de la XIII Cimera del Fòrum de Cooperació Econòmica Àsia-Pacífic (APEC), celebrada el 2005. L'any 2006, va exercir el càrrec de tinent d'alcalde de l'àrea metropolitana de Busan i, el 2010, fou elegit alcalde de Saha-gu, dedicant tots els esforços i experiència a promoure el benestar de la ciutadania. Altament valorat pel seu lideratge en matèria de comunicació i inclusió social, va ser reelegit, l'any 2014, per a un segon mandat.

Quins són els principals reptes de Saha-gu pel que fa a la convivència?

A Saha-gu tenim un barri on viu la població econòmicament més vulnerable, formada en bona part per refugiats polítics, amb una gran concentració de pisos de lloguer social i habitatges antics. Millorar la qualitat de vida en aquest barri era un repte important per a la ciutat.

Saha-gu està ubicada en un terreny poc elevat, a la conca baixa del riu i a nivell del mar, i sovint s'ha vist afectada per inundacions en els períodes de pluja intensa. Per aquest motiu, l'Ajuntament ha engegat un pla de manteniment permanent de les infraestructures i de prevenció contra les inundacions que ha ajudat a tranquil·litzar la ciutadania.

D'altra banda, la població de Saha-gu és constituïda per famílies multiculturals, amb uns 4.500 immigrants provinents de 57 països. No és fàcil aconseguir una bona convivència entre les diferents cultures en un període curt de temps i, d'altra banda, cal tenir en compte les dificultats d'adaptació dels fills d'aquestes famílies a les seves noves escoles i comunitats. Des de l'Administració hem de fomentar una bona integració, amb la col·laboració de la ciutadania i amb unes institucions competents, ja que la percepció de la diferència, degut als diferents idiomes i cultures de les famílies multiculturals i dels refugiats de Corea del Nord podria provocar el distanciament amb la població autòctona i influir negativament en la cohesió de les diverses comunitats del municipi.

Com a part del nostre pla d'acció, s'estan duent a terme diferents polítiques socials de suport a la població més

vulnerable i de millora de l'estructura industrial. Davant una de les qüestions més candents del segle XXI: "Coexistir en la diversitat", hem d'intentar que tothom se senti membre de ple dret de la nostra societat, proporcionant l'ajut necessari des dels diferents nivells de l'Administració.

Quines polítiques i iniciatives municipals s'estan duent a terme per a fer front a aquests reptes?

L'Ajuntament de Saha-gu potencia el paper dels centres comunitaris per a donar cobertura a les demandes assistencials de les famílies més desfavorides, els quals ofereixen uns serveis adaptats a les necessitats reals dels veïns i veïnes, com ara el Centre d'Assistència Mòbil i el Servei d'Atenció Telefònica 24 hores, per tal d'evitar les defuncions en solitari i reforçar la seguretat de la gent gran. Els centres de salut també ofereixen a les famílies amb rendes més baixes un programa de visites i atenció mèdica gratuïta, la qual cosa demostra la voluntat del govern municipal d'establir una xarxa de seguretat social per a la població més vulnerable.

D'altra banda, l'Ajuntament impulsa diversos projectes de renovació urbana per a millorar l'entorn de les zones residencials. En comptes de tirar a terra els edificis antics i construir una ciutat nova, apostem per conservar les infraestructures existents. El barri de Gamcheon, habitat majoritàriament per refugiats polítics, era un dels indrets més pobres de Corea i, en canvi, arran del procés de rehabilitació per a transformar-lo en un barri cultural, rep cada any 1.400.000 visitants. Veïns, artistes i representants

Programa de salut i atenció mèdica gratuïta.

Curs de formació per a mestres multiculturals.

de l'Administració han col·laborat en el manteniment de les infraestructures per a convertir el barri en un centre artístic i cultural. Alhora, a tocar del barri s'ha construït un petit parc i s'han ampliat les zones d'aparcament.

Per a combatre l'estereotip que els complexos industrials únicament contaminen, el complex industrial de Saha-gu ha contribuït a construir aquest barri artístic i un parc cultural destinat a albergar exposicions i tota mena de manifestacions creatives. Des del punt de vista mediambiental, s'ha millorat el sistema de canalització de les aigües residuals, una de les principals causes de les males olors a la ciutat, mitjançant el dragatge i la neteja del clavegueram, creant així un espai d'aigües netes i de qualitat. Igualment, es troba en fase d'estudi el projecte de modernització de les instal·lacions del complex industrial.

Calia que l'Ajuntament de Saha-gu resolgués el problema de les inundacions que s'anaven repetint any rere any a causa de les condicions geogràfiques i topogràfiques de la zona. Amb una inversió considerable i els recursos humans apropiats, hem pogut dur a terme les obres de construcció de dics de contenció, amb la qual cosa els habitants ja no han de viure amb l'amenaça permanent de veure els carrers i casa seva inundats.

Així mateix, al Centre d'Atenció a les Famílies Multiculturals, situat ara en un local més gran per a poder oferir un suport més sistemàtic i evitar les desigualtats, s'hi imparteix un curs de formació adreçat a les esposes immigrants per tal que puguin ser mestres per un dia a les llars d'infants. L'objectiu del curs és explicar als més petits,

generalment més receptius davant les coses desconegudes, alguns aspectes sobre les diferents cultures. També s'hi fan altres activitats de cara a la integració de les esposes immigrants en la societat coreana, com ara cursos de llengua i cultura coreanes impartits per l'Escola de coreà per a esposes immigrants i diferents celebracions: el dia de l'esport, el dia de compartir amor i kimchi (dia en què es reuneixen les famílies per a preparar i compartir un àpat típic coreà), etc. Si totes aquestes iniciatives es consoliden com a base integradora en la societat, serà molt més fàcil aconseguir una bona convivència a la comunitat local.

El seu govern aposta per fomentar el sentit de pertinença i l'esperit comunitari per tal de reduir les migracions cap a altres ciutats veïnes. En aquest sentit, quines accions s'estan duent a terme? S'ha aconseguit revertir la tendència?

Saha-gu, envoltada de muntanyes, un riu i el mar, s'està transformant en una ciutat verda, gràcies a la conservació del seu privilegiat entorn natural. Hem creat un espai respectuós amb l'aigua, amb un canal d'aigua de mar, una via verda, una plaça amb gespa i una zona de bosc a tocar de la platja de Dadaepo, on abans només hi havia sorra. A l'illa d'Eulsukdo, que és un hàbitat natural d'aus migratòries, s'ha construït un parc ecològic per a poder gaudir de la natura.

Volem convertir-nos en una ciutat educadora amb perspectives de futur i evitar que les famílies que busquen una educació d'alta qualitat es traslladin a altres ciutats a

Corresponsal honorari de la comunitat.

la recerca d'escoles més bones. Així, s'ha obert el II Institut Científic de Busan, que ofereix una educació de qualitat per tal d'atreure els millors estudiants d'arreu del país. Igualment, s'ha aprovat un pressupost anual de 630 milions de won (550.000 dòlars) per a millorar les condicions dels serveis educatius públics. A més, s'estan creant petites biblioteques en tots els barris (*dong*) perquè els veïns tinguin fàcil accés als llibres. Està previst que durant l'any 2017 hi hagi en funcionament un total de 16 petites biblioteques a Saha-gu, que faran la funció de centres cívics i de promoció de la lectura. Gràcies a aquestes iniciatives, la ciutat va ser distingida, l'any 2013, com a "ciutat de l'aprenentatge permanent" pel Ministeri d'Educació.

Un altre dels objectius del nostre govern és arribar a ser una ciutat de la cultura i de les arts, per a poder satisfer les demandes culturals i artístiques de la població a través d'una oferta àmplia i variada. S'ha habilitat un espai per a les arts creatives en el complex industrial per tal de donar suport al treball dels artistes i, alhora, facilitar que la ciutadania pugui experimentar directament la cultura i l'art, amb la celebració del Festival de les Arts de Saha, en què es programen espectacles culturals i exposicions d'obres artístiques realitzades pels mateixos habitants (*Eo-ul-ma-dang*). El centre cultural Eulsukdo té en programa exposicions de gran vàlua artística i, per a exposicions de molta envergadura el Museu d'Art Modern de Busan obrirà les seves portes aquest any 2017. Així, la ciutadania de Saha-gu té l'oportunitat de gaudir de l'actuació de grans artistes, anar a exposicions i participar en programes culturals diversos.

L'Ajuntament també aposta per construir una ciutat de benestar que promogui la solidaritat i on ningú quedi desatès. En aquest sentit i per a assolir un grau de satisfacció més alt, les polítiques van adreçades a grups d'edat concrets. Així doncs, per a respondre a una societat que està envellint, s'han creat serveis per a la població d'edat més avançada, com ara el Centre d'Atenció a la Tercera Edat i el Centre Comunitari per a la Gent Gran, on es duen a terme diferents programes de prevenció dels possibles problemes emergents en una societat que envelleix. Respecte a la població treballadora, en el complex industrial s'ha construït un centre social amb servei d'allotjament. Per la seva banda, el Centre Cultural Juvenil i el Centre d'Orientació Professional ofereixen atenció al jovent. Els centres comunitaris de barri estan consolidant la seva funció social, identificant i ajudant les famílies més vulnerables. A més, Saha-gu va ser elegida, l'any 2015, Ciutat Amiga de les Dones, gràcies a l'aplicació de polítiques d'igualtat destinades a augmentar la capacitat de les dones i la seva participació en activitats socials.

El govern municipal vol millorar també la seguretat ciutadana. En aquest sentit, s'han engegat diversos plans d'acció per tal que la ciutadania pugui viure en un entorn més segur. Per a la prevenció de delictes, s'ha instal·lat un centre de videovigilància i s'està desenvolupant un projecte urbà de millora de l'entorn de les zones residencials amb més activitat delictiva.

Gràcies a totes aquestes actuacions per fer de Saha-gu un lloc més agradable per viure-hi, i que responen directament

a les necessitats dels seus habitants, la ciutadania se sent més satisfeta i participa més en els afers de la ciutat.

Creu que la participació ciutadana és necessària per a crear vincles socials? Com es fomenta la participació a Saha-gu?

El compromís social implica un sentit cívic i de pertinença que solament s'aconsegueix quan les persones prenen consciència de formar part de la societat i la senten com a seva. Aquest sentit de pertinença es pot fomentar mitjançant la participació en diferents polítiques comunitàries, creant oportunitats perquè la ciutadania pugui incidir en les polítiques i participar activament en la vida comunitària.

Amb el lema "Ciutat plena, viva i innovadora", l'Ajuntament de Saha-gu aposta pel benestar de tota la ciutadania, independentment de l'edat, el sexe o la condició econòmica. En aquest sentit, la participació ciutadana entesa des del punt de vista de la pertinença esdevé fonamental per a poder posar en pràctica, d'una manera efectiva i estable, un bon nombre de polítiques.

La participació ciutadana es promou a través de diferents iniciatives: el dia de l'esport, el dia de l'escalada, passejades populars, competicions esportives per a persones amb discapacitat, sessions informatives sobre la gestió de l'Ajuntament de Saha-gu, sessions del Consell Municipal, el Fòrum ciutadà per a proposar accions polítiques i supervisar-les, comunicació i promoció en temps real a través de les xarxes socials, sessions del Comitè de pressupost participatiu, seguiment, per part del Grup avaluador, del compliment de les promeses electorals, com també les iniciatives "Corresponsal honorari de la comunitat", "Alcalde per un dia", "Auditor honorari" o les visites d'estudi a l'oficina de denúncies de trànsit.

Creu que la lluita contra les desigualtats és el camí cap a una societat feliç? Quines iniciatives s'han engegat al respecte?

Lluitar contra les desigualtats socials és una condició indispensable per a construir una societat feliç. És, també, el màxim objectiu d'una societat justa. L'Ajuntament de Saha-gu ha posat en marxa diverses iniciatives per tal de posar fi a les desigualtats de gènere i d'oportunitats en l'accés a una educació de qualitat, com també les derivades per l'edat o per alguna discapacitat física.

Corea ha estat durant segles una societat dominada pels homes i, encara avui, les dones són discriminades a l'hora de participar en activitats econòmiques i socials. Actualment, s'estan duent a terme diferents polítiques per a fomentar la igualtat de gènere i incentivar la participació de les dones en activitats socials, com també per a dotar-les d'un reconeixement social més gran. Paral·lelament a les polítiques d'àmbit nacional, el govern de la ciutat ha

elaborat un pla a mitjà i llarg termini que inclou iniciatives com ara l'oferta de cursos de formació per a potenciar les capacitats de lideratge de les dones, augmentar la seva presència en els comitès, la creació de centres d'inserció laboral per a ajudar les dones que han hagut d'interrompre la seva vida laboral a buscar feina en empreses que facilitin la conciliació familiar i laboral, i també la col·locació de miralls a les porteries dels blocs de pisos com a mesura de seguretat per a les dones que viuen soles. Gràcies a l'aplicació d'aquestes iniciatives, Saha-gu va rebre, l'any 2014, el reconeixement del govern estatal com a Millor Municipi Amic de les Famílies i, en el 2015, com a Ciutat Amiga de les Dones, com ja he dit abans.

Així mateix, per a evitar les desigualtats en l'accés a l'educació, l'Ajuntament dóna ple suport al sector de l'educació pública. Les accions engegades per a millorar l'educació són, entre d'altres, incrementar el pressupost que es destina a l'educació per a reforçar les habilitats acadèmiques, prestar suport als instituts públics d'educació secundària, dur a terme projectes que tinguin com a objectiu oferir una educació pública de qualitat que satisfaci tant l'alumnat com les famílies, efectuar inversions per a millorar les condicions d'aprenentatge i construir espais polivalents a les escoles. D'altra banda, l'Ajuntament ajuda el jovent a forjar el seu futur a través d'un servei d'assessorament laboral i amb l'organització de fires d'orientació professional i universitària. Aquestes accions tenen com a objectiu compensar el desequilibri regional en matèria educativa

Alcalde per un dia.

provocat per un desajustament econòmic.

Des de l'Ajuntament també s'intenta posar fi a les desigualtats socials que pateixen les persones amb alguna discapacitat física. En aquesta línia, el Centre d'Assistència a Persones Discapacitades ofereix diferents programes i, l'any 2016, es va organitzar un esdeveniment esportiu, l'*Eo-ul-lim hanmadang*, amb la voluntat de promoure la participació d'aquest col·lectiu i de defensar els seus drets i interessos.

Igualment, per tal d'aconseguir la inclusió de la gent gran, l'Ajuntament incentiva la seva participació en activitats i programes socials donant suport a institucions recreatives de caràcter social, com ara els centres cívics i les aules per a la gent gran i els centres d'assistència a la tercera edat. S'ha aprovat una ordenança municipal que autoritza, concretament, la gestió i subvenció de centres cívics per a la gent gran, amb l'objectiu de fomentar la participació activa d'aquest col·lectiu en la societat. Així mateix, ajudem les persones grans, que corren més risc de quedar excloses en aquesta societat de la informació, a tenir accés a Internet donant suport al Fòrum Internet per a la Gent Gran. La ciutat ja compta amb dos centres d'assistència a la tercera edat, però s'inaugurarà un nou centre amb més professionals per a cobrir la demanda assistencial a la zona de Tatae-Janglim, que té un índex de població envellida molt alt. A més, amb el Servei d'Atenció "No-No" es pretén millorar les relacions entre les persones grans i reforçar l'assistència a aquelles que ho necessiten més. Aquestes iniciatives són essencials per a evitar l'aïllament social de la població de més edat.

Per què és tan important l'aprenentatge al llarg de la vida?

La societat moderna genera una gran quantitat de coneixement i, en conseqüència, la informació impacta cada vegada més en tots els àmbits de la societat. Així, hem d'adquirir nous coneixements contínuament per a poder fer front a una societat que canvia a gran velocitat. En la societat del coneixement, l'educació al llarg de la vida no és una opció, és un imperatiu.

Sota el lema "Ciutat de l'aprenentatge permanent: crear futur aprenent", l'Ajuntament aposta decididament per fer de Saha-gu una ciutat educadora on tothom tingui accés a la formació quan vulgui i on vulgui i, d'aquesta manera, créixer junts i guanyar en competència a través de l'aprenentatge.

Hi ha una àmplia oferta de cursos per a dones que han interromput la seva vida professional o futurs jubilats perquè puguin obtenir noves titulacions acadèmiques que els ajudi a trobar un lloc de treball o posar en marxa un negoci propi. A més, l'Ajuntament ofereix suport a grups d'estudi d'educació permanent, i també a activitats adreçades a compartir coneixement dutes a terme a la comunitat per a incentivar la formació al llarg de la vida. Totes aquestes iniciatives estableixen les bases per a procurar oportunitats d'accés a l'educació a tota la ciutadania. Des de l'Administració continuem apostant per l'educació al llarg de la vida.

Quina importància adquireix l'espai públic a l'hora de fomentar la convivència ciutadana? Com s'incentiva la barreja social per a evitar l'aparició de barris marginals?

De resultes de la industrialització i la urbanització, la nostra societat s'ha diversificat i l'espai vital s'ha privatitzat i estructurat. L'espai de comunicació de la ciutadania ha desaparegut i, en conseqüència, el sentiment de comunitat s'ha afeblit. Davant d'això, és natural que l'espai públic adquireixi un paper molt important com a espai de comunicació per a fomentar la convivència ciutadana.

El primer pas per a evitar la segregació i la marginació és posar a disposició de la ciutadania un espai públic de trobada i comunicació. En aquest sentit, aprofitant l'entorn natural de la ciutat, ubicada prop del mar, s'han construït un ecoparc i una platja. Prop de les zones residencials també s'hi han fet parcs i zones d'esbarjo de diferents dimensions que serveixen de punt de trobada i de comunicació on els veïns poden reunir-se i gaudir d'activitats culturals. D'altra banda, s'han obert petites biblioteques als barris que, a més d'oferir un espai per a l'aprenentatge, també fan la funció de centres comunitaris. L'Ajuntament de Saha-gu gestiona centres d'assistència i centres d'educació permanent per a potenciar la bona convivència i la integració social, reforçant, així, la noció de comunitat.

Barri cultural de Gamcheon.

La transformació de Gamcheon, que ha passat de ser un barri marginal a ser un barri cultural ple de vida, ha rebut el Premi Ciutats Educadores a bones pràctiques de convivència. Ens podria explicar quines han estat les claus de l'èxit d'aquesta transformació? Com s'ha aconseguit millorar la qualitat de vida en aquest barri?

Un dels factors més importants és el canvi d'enfocament que hi ha hagut en les polítiques de desenvolupament urbà. Abans, els projectes de renovació i reconstrucció urbana se centraven bàsicament a enderrocar les instal·lacions i els edificis existents, amb la qual cosa els barris antics perdien la seva identitat i singularitat i, a més, en molts casos, la població resident havia de marxar del barri mentre es feien les obres.

El barri cultural de Gamcheon, en canvi, ha adoptat com a premissa del seu desenvolupament urbà "la conservació i la renovació". S'han instal·lat escultures als carrers, s'han reformat edificis i s'ha donat ús a solars abandonats, conservant alhora la història i el magnífic paisatge de la zona. S'han obert tallers, galeries d'art i cafeteries, i s'han rehabilitat places i creat instal·lacions comunitàries per a potenciar el valor artístic i cultural del barri i millorar-ne l'entorn. Durant l'execució del projecte, les persones residents no han hagut d'abandonar el barri. Si s'hagués optat per l'antiga pràctica de rehabilitació i reconstrucció, el barri cultural de Gamcheon no hauria vist la llum.

Uns altres aspectes essencials són la comunicació i la col·laboració. Els millors aliats per a tirar endavant un projecte de renovació urbana són els mateixos habitants del barri, que, gràcies al fet d'implicar-se directament en la posada en pràctica de les polítiques de desenvolupament territorial, experimenten els bons resultats en primera persona. En el cas del barri cultural de Gamcheon, veïns, funcionaris i experts, units gràcies a un sistema de governança, han destacat la importància de la comunicació i la col·laboració. Per a l'elaboració de cada projecte, s'ha tingut en compte el parer tant dels representants dels veïns com dels urbanistes per tal d'evitar errors i proves innecessàries i, d'aquesta manera, incentivar al màxim la participació de tothom, que ha estat, i ha de continuar essent, el motor impulsor del desenvolupament del barri.

El barri rep un gran nombre de visitants i, a conseqüència d'això, els veïns pateixen un seguit d'inconvenients: soroll, pèrdua d'intimitat, abocament d'escombraries, trànsit intens i manca de llocs per aparcar. Un dels objectius del pla era generar ingressos per al barri i, en aquest sentit, s'han obert cafeteries, restaurants i botigues que porten els mateixos veïns; una part dels ingressos obtinguts reverteix en el barri per a fer-ne un lloc més agradable. D'altra banda, l'Ajuntament de Saha-gu està desenvolupant diferents polítiques per a millorar la qualitat de vida al barri, com ara reforçar la seguretat en les zones més perilloses o construir una carretera i una zona d'aparcament nous.

Actuació al barri cultural de Gamcheon.

Gamcheon, un barri amb poc més de 8.000 habitants, va rebre l'any passat prop d'1.400.000 visites.

L'amoïnen els efectes d'una possible gentrificació?

Amb l'arribada de tants i tants visitants s'han multiplicat les botigues i el preu de l'habitatge està pujant. L'afluència de turistes contribueix a reactivar l'economia regional, hi ha més feina i augmenta el valor de la propietat. La gentrificació té alguns aspectes positius (creixement del barri, disminució de la delinqüència, millora de la situació financera) i altres de negatius (lloguers més alts, conflictes entre comunitats, disminució dels edificis de lloguer) i, per tant, no és fàcil fer una valoració dels resultats a curt termini.

Des de l'Ajuntament hem recopilat informació sobre possibles solucions per a contrarestar l'impacte de la gentrificació del barri. A primers del 2016, es convidà

un grup d'experts a participar en un debat a fons per a identificar els diferents problemes derivats d'aquest fenomen i tractar de trobar-hi solucions.

Paral·lelament, s'està desplegant un pla integral per a preservar l'aspecte original del barri enfront d'un pla de desenvolupament desmesurat i frenar l'impacte negatiu de la gentrificació i de l'entrada excessiva de capital, controlant l'obertura de botigues en règim de franquícia i regulant l'ús, l'alçària i el color dels edificis.

La implicació de les institucions és important per a poder resoldre els problemes causats per la gentrificació, però cal, sobretot, un consens social entre tots els habitants per a protegir el barri. En aquest sentit, les associacions de veïns i de comerciants del barri cultural de Gamcheon es van reunir, també a començaments de l'any 2016, per a tractar aquesta qüestió i establir unes bases d'actuació. ●

Petronella Boonen

Petronella Boonen, experta en justícia restaurativa (Brasil)

ENTREVISTA

Petronella Maria Boonen és doctora i màster en Sociologia de l'Educació per la Universitat de São Paulo, amb tesi sobre la justícia restaurativa. Especialitzada en Mediació de Conflictes per la Pontifícia Universitat Catòlica de São Paulo. Diplomada i llicenciada en Ciències Socials. Cofundadora de la línia Perdó i Justícia Restaurativa del Centre de Drets Humans i Educació Popular de São Paulo (*Centro de Direitos Humanos e Educação Popular, CDHEP*), on treballa. És conferenciant i assessora persones vinculades a sectors socials, educatius, judicials i pastorals sobre qüestions relacionades amb conflictes, cultura de la pau, habilitats emocionals, perdó i justícia restaurativa. Actualment, col·labora en la implantació d'un nucli de justícia restaurativa capdavanter a la presó de Sarandi, a Rio Grande do Sul. Fora del Brasil, desenvolupa diversos projectes en alguns països de l'Amèrica llatina. Natural de Luxemburg, és membre de la congregació Missioneres Serventes de l'Esperit Sant.

Ens podria explicar en què consisteix la justícia restaurativa?

La justícia restaurativa (d'ara endavant, JR) és un sistema de gestió de conflictes, amb violència o sense, en què un/a facilitador/a ajuda les persones implicades -juntament amb els membres de la seva família o comunitat que elles mateixes proposen- a iniciar un procediment dialògic, que permet transformar una relació marcada per l'oposició i la violència en una relació cooperativa que busca l'assumpció de responsabilitats, la reparació de danys, la restauració de vincles (interpersonals o comunitaris) i la prevenció de futures violències. El punt de partida de la JR és que els protagonistes es responsabilitzin de la seva situació problemàtica, conflicte o procés judicial.

La JR es diferencia de les respostes judicials retributives i punitives que deleguen els fets a un tercer, una institució de l'Estat, i que segueixen el camí habitual d'obrir una investigació, prendre declaració, dur a terme el procés judicial i, finalment, dictar sentència. En aquest procés es designa un advocat per a explicar els fets i acomplir els pronunciaments *a favor de i en el lloc* de la persona implicada, amb l'únic objectiu de defensar els interessos d'aquesta. Amb el pressupòsit de servir tothom per igual, la justícia convencional només pot abordar els casos d'una manera abstracta, la qual cosa comporta l'abstracció de les particularitats de les persones implicades. Respon a les expectatives dels codis penals i civils preconcebuts, més o menys uniformes, sense tenir en compte les necessitats

de les persones implicades en el procediment. No hi ha espai per al diàleg, ni per a expressar els sentiments i les afliccions, solament es permet respondre a preguntes.

La JR no pretén ser universal. La construcció d'allò que és just serveix únicament per al microcosmos de les persones implicades en una situació específica, són elles les qui ho determinen, amb l'ajut d'un mediador. Restaurar allò que és just, reparar els danys materials o emocionals no té res a veure amb imposar un càstig o una pena a un agressor que, en conseqüència, se sent humiliat i inclinat a reaccionar, un altre cop, amb ràbia i, de vegades, amb violència. La persona castigada acostuma a rebre el càstig amb rebuig, ja que aquest implica sotmetre's a una voluntat aliena i a renunciar a la pròpia llibertat. Restaurar, en canvi, significa reparar el que està mal fet, assumint la pròpia responsabilitat, i això solament és possible a partir de la connexió de les persones implicades en els fets, del reconeixement mutu com a persones dignes de drets i de l'atenció a les necessitats de totes elles.

Quins requisits són necessaris per a poder treballar des d'aquest enfocament? L'aplicació de la JR, depèn de la infracció comesa?

Es pot treballar amb pràctiques de JR quan es produeix una situació problemàtica, que pot anar des d'un simple conflicte fins a un crim, o després que s'hagi produït. Imaginem, per exemple, que algú ha robat una cartera, cosa que implica l'apropiació d'un objecte que no és seu,

fent ús de la violència física o psicològica, i que, a més, la víctima coneix l'agressor. En llocs on es practica la JR, la víctima pot acudir a un nucli comunitari de justícia. D'altra banda, la policia, la fiscalia i els advocats d'ofici poden derivar casos. La JR també es pot aplicar en casos d'ofenses, agressions verbals o baralles entre veïns o a l'escola. El punt clau és que l'ofensor reconegui el que ha fet i que estigui disposat a iniciar un diàleg amb la víctima per tal de reparar els danys. Tots dos reben el suport i el reforç de persones proposades per ells mateixos per a participar en aquest procediment, amb la intenció d'assumir les conseqüències dels seus actes.

Com es treballa amb la víctima i l'ofensor? Com s'aconsegueix que dialoguin?

Encara que no totes les víctimes hi volen participar, algunes investigacions demostren que l'adhesió de la víctima a procediments restauratius depèn de diversos factors. En general, més que no pas castigar l'agressor, la víctima vol i necessita ser reconeguda com a víctima. Participar en el procés permet a la víctima tenir coneixement de certa informació sobre l'agressor i les circumstàncies del crim, la qual cosa acostuma a fer disminuir la seva voluntat punitiva. Com més en saben les víctimes, de les

circumstàncies i la complexitat de la vida de l'ofensor, menys punitives tendeixen a ser.

Les víctimes necessiten una restauració emocional i que l'ofensor els demani disculpes. I, si és possible, també una reparació material, preferentment que provingui directament de l'ofensor. Això explica per què les quantitats de diners, o el seu equivalent, exigides per les víctimes, quan són consultades, sovint són insignificants comparades amb el dany real. Prioritzen el fet que l'ofensor pugui fer front al pagament: això indica que hi ha voluntat de reparació, en comptes de venjança o voluntat d'infligir dolor.

Els ofensors que accepten participar en el procediment restauratiu ho fan per a posar fi a una història de sofriment, de desajustament en la seva comunitat, que fa patir la seva família i la de la víctima. També se senten moguts a participar per un sentiment de culpa i veuen la seva participació com una possibilitat d'assumir la seva responsabilitat pel que han fet. En alguns països, el procediment restauratiu influeix en la sentència, en el sentit de disminuir o extingir la pena, la qual cosa constitueix una motivació addicional. Al Brasil, això és possible en la justícia juvenil i, en altres llocs, en infraccions de menys potencial ofensiu.

Perifèria de São Paulo.

Centre de São Paulo.

La presa de consciència per part de l'agressor de l'envergadura del que ha fet és gradual, gràcies al contacte amb la víctima. A poc a poc, la negació es va transformant en acceptació de la pròpia acció i en voluntat de reparació de les conseqüències. A través del treball en diferents presons s'ha pogut observar com progressivament sorgeix la capacitat d'afrontar l'acte en comptes de negar-lo, assumir les emocions que causa i passar a l'acceptació. Aquesta és la condició per al perdó i l'autoperdó, tant en el cas de l'ofensor com de la víctima. És un pas fonamental que permet avançar envers el reconeixement, la responsabilització i la reparació de danys.

Es convida la víctima, l'ofensor i les persones que els acompanyen a trobades individuals, anomenades *pre-cercles*. Normalment, amb els principals afectats cal més d'un pre-cercle. De 30 casos estudiats amb acompanyament del CDHEP, s'han fet entre 7 i 10 cercles per cas. Se'ls convida a expressar-se i a reflexionar sobre la situació, el fet en si, les seves emocions i sobre la possibilitat d'enfrontar-se d'una manera positiva al que ha passat. Algunes preguntes reflexives i, per tant, restauratives poden ser: Què ha passat? Com t'ha afectat aquest fet? Com et sents al respecte? Què en penses, d'aquesta situació? Què vols demanar? Què vols oferir?

En aquest procés, quin paper hi tenen els facilitadors?

L'èxit del procediment restauratiu depèn en bona part de l'actuació del facilitador o mediador i del primer contacte. Cada cas és conduït per dos facilitadors per tal de garantir un intercanvi de possibilitats i de visions i una seguretat més gran pel que fa als procediments. El mediador ha de procurar que les converses es duguin a terme en un ambient segur i amb l'esperança d'un resultat positiu per a tothom. Ha d'intentar que les parts implicades mantinguin l'interès i el compromís per la restauració de relacions i la reparació de danys. Tots esperen d'ell que els doni suport, ànims, que els escolti, els compregui i no els jutgi, i que pugui garantir un ambient segur.

Quan arriba un cas al nucli comunitari, els facilitadors valoren si compleix les condicions per a ser admès o si cal derivar-lo a altres serveis, com ara en els casos de violència domèstica i abús de menors, que disposen d'un servei especialitzat. Si el cas és admès, els mediadors es posen en contacte amb les persones implicades, normalment per telèfon, els expliquen breument la proposta i acorden una primera entrevista. Com que aquesta mena de trucades no és gens habitual, la persona contactada es pot sentir desconcertada, dominada per una barreja d'inseguretat, por, curiositat i rebuig. És

Centre penitenciari de Sarandi, Rio Grande do Sul.

Cercle familiar.

possible que després del primer contacte no passi res, que la víctima o l'agressor no estiguin disposats a seguir o que els calgui temps per a reflexionar. Si és aquest el cas, el facilitador ha de tenir paciència, humilitat i capacitat de saber fer front a la impotència que representa no poder controlar els temps, i no interferir en la llibertat o manca de llibertat de les persones implicades.

Si el cas tira endavant i es duen a terme els pre-cercles, el facilitador ha d'estar atent al comportament i als sentiments de les persones participants: expressions de la cara, llenguatge corporal i comentaris verbals, i ajudar-les a separar els fets de les emocions, sovint barrejats. Les principals eines del facilitador són les preguntes reflexives, i també la seva capacitat d'empatia i la seguretat que transmet.

La JR és un procés educatiu. Quins valors es promouen amb aquest enfocament i quins beneficis suposa per a una bona convivència a la comunitat?

Crec que un dels màxims valors de la JR, i que comporta uns grans beneficis socials, és el fet de responsabilitzar-se de les conseqüències dels propis actes i de respectar l'altre i els seus drets. Aquesta vinculació es dona quan els protagonistes estan disposats a fer-se càrrec dels seus assumptes, sense delegar-los a tercers, ja siguin superiors, advocats o jutges.

En aquest procediment, l'aspecte social i la subjectivitat interactuen. Les neurociències mostren que les persones implicades, víctimes i agressors, per bé que al començament estiguin enfrontades, quan s'escolten i s'expliquen les seves històries de dolor, se senten més íntimament unides. Estan mútuament afectades i implicades en la situació de l'altre i es van

sentint cada vegada més properes. Cal aprendre a escoltar empàticament: depèn d'un esforç d'atenció i d'autoconsciència per a aprehendre i comprendre les pròpies emocions.

Aquest pla intersubjectiu és una possible explicació dels acords que els cercles restauratius són capaços d'establir per mitjà de les contribucions concretes de les persones participants, que passen d'una actitud d'enfrontament a una altra de col·laboració. Quan les persones estan disposades a acostar-se a l'altre, quan les certeses i els judicis són substituïts per les incerteses sobre l'altre i sobre un mateix, quan el dolor i l'adversitat guanyen un espai no de rebuig, sinó de possibilitat, és imaginable acceptar el passat tot obrint-se a un nou futur prometedor.

Quan s'aborden situacions inicialment desfavorables i es condueixen a través d'un procés exempt de judici, en un ambient segur, en comptes d'augmentar les divisions, s'enforteixen les relacions comunitàries o familiars. Alhora, el perdó és tractat com la possibilitat d'alliberar-se d'un passat dolorós i canalitzar les energies cap al futur, cosa que afavoreix el procés restauratiu. El resultat del nostre treball en un centre penitenciari indica que a la meitat de les persones privades de llibertat els agradaria participar en un procés restauratiu, trobar-se amb les víctimes, reconèixer els fets, conèixer els sentiments de l'altre i els propis, expressar les seves necessitats, etc.

Per tot plegat, cal difondre les possibilitats i els beneficis de la JR en tots els àmbits: comunitats, escoles, xarxes socials, programes de gestió municipal i regional.

Ens podria explicar la seva experiència en aquest camp, amb alguns exemples concrets que mostrin canvis en les persones i en les comunitats?

Diferents casos problemàtics en comunitats o escoles mostren com els conflictes, la violència verbal o els

comentaris ofensius per Internet, quan s'aborden d'una manera restaurativa, poden tenir un alt potencial educatiu i són capaços de transformar la percepció de la situació en qüestió. Al darrere de les paraules "reconèixer", "responsabilitzar-se" i "reparar" existeixen mecanismes per a una nova comprensió i una nova atribució de significats que permeten moure's cap a noves possibilitats. A continuació presentaré alguns casos amb la intenció de mostrar la varietat de situacions en què es pot aplicar la justícia restaurativa.

Cas A: Conflicte en una parella de joves de quinze anys. Unes fotos íntimes que la noia havia enviat al noi van aparèixer en el mòbil d'alguns companys de l'escola, cosa que provocà molt d'enrenou i una situació difícil per a les dues famílies. L'escola va trucar a la família de la noia i l'advertí que la seva filla hauria de deixar l'escola si el cas s'agreujava. Es van fer els pre-cercles, als quals van venir tots molt nerviosos i angoixats, les famílies amb por l'una de l'altra. Mitjançant algunes preguntes, el pare del noi va expressar les seves emocions i, col·locant-se en el lloc de l'altre, va reconèixer que no sabia què fer si a alguna de les seves filles li passés una cosa semblant. Va manifestar també la por que tenia que el pare de la noia fes mal al seu fill. La mare, amb molta dificultat, deia que li sabia molt de greu, ja que té tres filles, una de l'edat de la noia afectada. Aquesta obertura de la família va permetre que el noi demanés disculpes a la noia. Amb el pas del temps, la tensió entre les famílies va anar disminuint, i també entre els dos joves. Un moment clau va ser quan la mare de la jove, que durant els pre-cercles s'havia mostrat molt afectada i amb un discurs dur i victimista, va expressar el seu dolor i la seva angoixa d'una manera respectuosa. Amb les seves paraules, va aconseguir que la noia fos reconeguda com a víctima per la família del noi. El jove, encara que també havia sofert molt, ja que va perdre amics

Formació en justícia restaurativa.

Centre penitenciari de Sarandi, Rio Grande do Sul.

i va ser castigat a l'escola per aquest fet, va poder sortir de la posició de víctima i assumir d'una manera responsable la situació. Les diverses peticions de disculpa van fer que el malestar desaparegués. L'organització d'un berenar conjunt va servir per a acostar les dues famílies i també per a celebrar la superació del conflicte. Havent assolit un acord, aquest cas, que havia arribat al CDHEP a través del defensor del poble, es va tancar sense necessitat d'incoar un procediment judicial davant un tribunal.

Cas B: Tres joves havien robat, a mà armada, el cotxe d'una professora. Quan un d'aquests joves, de setze anys, trobant-se en llibertat en règim obert amb el seguiment d'una entitat socioeducativa, va anar a matricular-se en una escola del barri on viu i on es va cometre el robatori, reconegué la professora, per la qual cosa no va voler formalitzar la matrícula. A poc a poc, però, acceptà participar en el procediment restauratiu i inicià un diàleg amb la professora per mitjà d'una carta, en la qual li explicava el que havia fet i li expressava els seus sentiments i el seu penediment. Aquesta carta va animar la professora a participar en el cercle restauratiu. Durant el cercle, el jove es va commoure en saber que la professora no va poder portar la seva mare, una senyora gran amb problemes de mobilitat, a una sessió de fisioteràpia. El jove va empatitzar amb aquesta situació i assumí la seva part de responsabilitat, manifestant que sentia haver perjudicat una persona gran. Com a reparació, es va oferir a fer gratuïtament uns tallers de construcció d'estels a l'escola i demanà disculpes a la senyora gran.

Cas C: Atracament en una joieria. També aquí el jove autor del delictes va escriure una carta al propietari explicant-li els motius que el van portar a atracar l'establiment i manifestant-li la seva preocupació per haver-ho fet i que desitjava poder reparar el perjudici causat, encara que el valor dels objectes robats fos molt elevat. Se'l va informar del desànim del botiguer, a qui ja havien atracat diverses vegades i que s'estava plantejant tancar el negoci, la qual cosa deixaria sense feina els

seus empleats. Això va afectar profundament el jove, ja que ell mateix estava buscant feina. El botiguer, per la seva banda, va acceptar participar en el procediment restauratiu, ja que era pare d'un jove de la mateixa edat, amb el desig que el seu fill tingués la mateixa oportunitat en el cas que es trobés en una situació semblant. El procés va seguir la via judicial i, durant el judici, es va acordar que el jove, que en aquell moment ja treballava, ingressaria durant deu mesos part del seu salari al compte d'una entitat benèfica que li indicaria el joier. La quantitat acordada no representava ni la desena part del valor dels objectes robats, però per al botiguer, que havia estat indemnitzat per la companyia d'assegurances, l'esforç i el compromís del jove van ser decisius.

Cas D: Enfortiment familiar en un centre penitenciari amb un matrimoni condemnat per tràfic de droga. Arran dels cursos de formació fets en un centre penitenciari, un pare de família va demanar participar en un procediment restauratiu, ja que estava molt preocupat per la possibilitat de perdre la seva dona i els seus cinc fills, d'entre cinc i setze anys. El neguitejava que els fills grans poguessin deixar l'escola i que la filla de catorze anys decidís dedicar-se a la prostitució per guanyar diners. A més, la relació amb les àvies també se'n veuria molt afectada. Amb molt d'esforç per part del CDHEP i de la direcció del centre penitenciari, fou possible fer pre-cercles amb els fills i les dues àvies, que en tenien cura. Un cercle restauratiu de la parella tractava d'enfortir la relació entre ells dos i amb els fills en els horaris de visita. El cercle familiar en el centre penitenciari entre la parella, les àvies i els tres fills grans va ser commovedor. Tothom va expressar el seu malestar i la seva tristesa, i les dificultats generades per aquesta situació. A continuació, el pare i la mare van manifestar el seu sentiment de culpabilitat i es responsabilitzaren de la situació, per haver estat seduïts per la idea de fer diners fàcilment amb la venda de drogues. Mostraren la seva determinació de mantenir unida la família i es comprometeren a fer tot el

possible per a complir la condemna en el mínim de temps possible. Quan van demanar perdó als familiars, tothom es va emocionar i plorar en silenci. La parella, assumint el seu error, va prometre als fills que no es tornaria a implicar mai més en el tràfic de drogues. Seguidament, cadascú va parlar del seu dia a dia i de les dificultats a què havien de fer front. El moment més dolorós va ser quan la filla de catorze anys va explicar que festejava amb un noi de vint-i-tres anys i que no se'n volia separar. Per a la mare va ser una oportunitat per a explicar-li com havia estat la seva vida: la manca d'estudis i el fet de quedar-se embarassada essent encara molt jove, havien contribuït a provocar l'actual situació. La confessió de la filla, però, va tranquil·litzar tothom, ja que va esvair les sospites que es dedicués a la prostitució; tot i això, els pares li van prohibir la relació i li van exposar que sol·licitarien l'actuació del Consell Tutelar¹ en el cas que no deixés

el noi. També van arribar a alguns acords pel que fa a les tasques domèstiques, a què s'havien de destinar els diners, l'assistència a l'escola, l'hora d'arribada a casa a la nit i la conciliació dels estudis amb la feina. El cercle restauratiu va evitar la derivació de la filla a un centre d'acollida, va fer possible que el fill gran es matriculés en horari nocturn i treballés de dia, i va facilitar la implicació de tothom en les tasques de casa. Tots aquests acords s'estan complint actualment, sis mesos després del cercle.

Cas E: Enfrontament amb violència verbal entre una metgessa i una infermera en cap que coordinava una vuitantena d'infermers en un hospital públic. Les diferències que hi havia entre elles de feia molts mesos perjudicaven el canvi de torn de guàrdia i, consegüentment, l'atenció als pacients. Després de dur a terme alguns pre-cercles, totes dues van reconèixer que havien actuat d'una manera inapropiada i que calia elaborar un pla d'ajustaments en l'atenció mèdica. Aquest pla, que constava de cinc punts, es va posar en marxa al cap de dos mesos. El cercle va fer possible que les dues implicades reconstruïssin un clima professional centrat en les necessitats dels pacients.

1. El Consell Tutelar és elegit per la comunitat per a ajudar els infants i adolescents, i té autonomia funcional per a controlar l'acció de l'Estat, de la comunitat i de la família en defensa dels drets de la infància i l'adolescència.

Pati preparat per a les visites. Centre penitenciari de Sarandi, Rio Grande do Sul.

Aquests casos relacionats amb els àmbits educatiu, judicial, penitenciari i de la salut són a tall d'exemple i es podrien estendre a altres situacions de la comunitat. Mostren, a més, que les pràctiques restauratives es poden aplicar en els diferents àmbits socials i en tots aquells contextos en què es puguin produir enfrontaments i conflictes. Precisament, per tal que aquests no vagin a més i acabin generant violència i possibles actes delictius, cal aprendre a fer-hi front d'una manera restaurativa i no pas punitiva. El compromís de les persones implicades a complir els acords establerts demostra que hi ha la voluntat de reparar i assumir responsabilitats si es creen les condicions adients.

Quina tasca compleix el Centre de Drets Humans i Educació Popular de Campo Limpo (São Paulo) en aquest àmbit?

El CDHEP va iniciar la seva actuació en JR l'any 2005 i lentament va anar perfeccionant-ne la metodologia, establint contacte amb institucions de Colòmbia, els Estats Units i Europa. Ofereix cursos sobre les bases² i les pràctiques de JR. És reconegut com un centre que difon la JR que parteix de la societat civil, diferenciant-se així del fort moviment existent al Brasil que confia la resolució dels conflictes al poder judicial. El CDHEP forma facilitadors, proporciona assessorament i atén casos conflictius, en les mateixes dependències del CDHEP o en

2. La primera part s'inspira en les Escoles de Perdó i Reconciliació (ESPERE) de la Fundació per a la Reconciliació, de Bogotà.

Cercle amb professorat.

institucions que compten amb mediadors. En col·laboració amb la Pastoral Penitenciària, el CDHEP orienta funcionaris de presons i de la Pastoral pel que fa a les possibilitats de la JR en el sistema penal i participa en la creació d'alternatives penals, juntament amb el personal del Departament de Presons del Ministeri de Justícia.

Per què és important treballar des d'aquest enfocament en comptes d'enviar els agressors a la presó?

A banda dels inconvenients exposats més amunt, cal recordar que la punició és la resposta de l'Estat a l'agressor per un acte del passat. L'Estat disposa d'un aparell administratiu de penes adreçades a l'agressor i no es preocupa per la víctima. Contràriament al que diu, la resposta penal de l'Estat no contribueix a la pau social ja que no atén les necessitats de les víctimes ni ajuda l'agressor a assumir la seva responsabilitat. En països com el Brasil, es parla d'un 70% de reincidències. A més, les condicions dels centres penitenciaris són deplorables, qüestió que ha estat denunciada a bastament. El sistema penitenciari, amb fortes jerarquies internes a les galeries, en les quals impera l'obediència i la submissió als capítosts, fomenta l'acumulació de ràbia, frustració i reaccions violentes contra el sistema penitenciari intern i contra l'Administració de l'Estat com un tot. Pot afavorir el penediment pel fet d'haver de viure en aquestes condicions, però no ajuda gens a reflexionar sobre el delicte comés i les seves conseqüències per a les víctimes. És molt habitual sentir dir a persones privades de llibertat que mai han pensat seriosament en la víctima, i no pas perquè no vulguin, sinó perquè la presó tan sols afavoreix la defensa i impossibilita la consciència i l'autoconeixement, l'autoconsciència i la reflexió. És indispensable frenar l'expansió del sistema penal i afavorir procediments d'assumpció de responsabilitats i reparació de danys.

En quins àmbits es pot promoure la JR? Quins consells donaria als governs locals en aquest sentit?

És urgent, just i necessari educar en la JR i difondre'n les possibilitats en tots els àmbits possibles: famílies, institucions públiques, entitats, esglésies, etc. La comunitat i l'Estat, a través dels seus diferents tipus de govern (locals, provincials i nacionals), han de saber que existeixen alternatives a un sistema punitiu que no aconsegueix que els agressors es responsabilitzin dels seus actes. La JR és una millora per a la ciutadania perquè posa en contacte persones que dialoguen sobre els seus problemes (individuals o col·lectius), conflictes o actes delictius. El fet de *responsabilitzar-se* i tenir en compte l'altre i el tot transforma les relacions, les persones i el medi. És una oportunitat d'instaurar drets humans ja que respon exactament a les necessitats dels participants.

La JR és, així mateix, una de les moltes accions necessàries per a reduir la violència, incloent-hi la violència

de l'Estat³, referint-nos al sistema penitenciari o a la Policia Militar⁴ del Brasil. Quan es vincula a les accions dels tribunals de justícia, a més del benefici que implica que els subjectes assumeixin la responsabilitat dels seus actes, s'aconsegueix minvar el dany a l'agressor, gràcies a disminuir la durada de l'empresonament o a evitar-lo per complet. És un instrument que, en comptes de judicialitzar les adversitats, mira de transformar-les en un aprenentatge social que pugui crear les condicions per a la convivència o, si més no, la coexistència pacífica. És, per tant, una eina que afavoreix l'art de viure i de conivir, també amb la diversitat i l'adversitat. Per a mi, és un imperatiu humà i social que les ciutats educadores inverteixin en difondre i formar en JR. ●

Bibliografia

- Achutti, Daniel (2014): *Justiça Restaurativa e Abolicionismo Penal*. São Paulo: Editora Saraiva.
- Boonen, Petronella Maria (2014): "Diálogos entre subjetividades na construção da Justiça Restaurativa". *Revista do Ministério Público*, São Paulo, vol. 6, p. 101-116. Font: http://www.esmp.sp.gov.br/revista_esmp/index.php/RJESMPSP/article/view/130
- Boonen, Petronella Maria (2011): *A Justiça Restaurativa, um desafio para à Educação*. São Paulo: USP. Tesi doctoral en Educació, Universitat de São Paulo, 2011. Font: <http://www.teses.usp.br/teses/disponiveis/48/48134/tde-10062011-140344/pt-br.php>
- CDHEP (2009): *Uma arte de Conviver e Viver. Escola de Perdão e Reconciliação*. São Paulo: CDHEP.
- www.cdhep.org.br. Vídeos: *Justo e necessário* (40 min.), *Um mundo sem prisões* (12 min.), *A espiral do injusto* (15 min.).

3. L'any 2015, la policia va matar 412 persones a la capital, xifra que representa el 26% dels 1.591 assassinats comesos a la ciutat de São Paulo, un rècord. En l'any anterior, el 2014, el nombre d'assassinats a mans del cos policial pujà al 24%; l'any 2013, al 16%, i, el 2005, al 5%. Aquests tants per cent únicament inclouen les morts en presumptes enfrontaments i afecten sobretot joves i persones de color. Font: <http://g1.globo.com/sao-paulo/noticia/2016/04/uma-em-cada-4-pessoas-assassinadas-em-sp-foi-morta-pela-policia.html>

4. La lògica militar es basa en la política de guerra, en la qual els pobres, gairebé sempre negres i habitants de la perifèria, són vistos com a enemics i passen a ser el punt de mira de la persecució i opressió policial. Àmpliament difós per la dictadura civil-militar, el militarisme dels cossos de policia brasilers continua creixent i és un factor determinant de l'alta taxa de letalitat d'aquests cossos i, igualment, del procés d'empresonament en massa, fins al punt que l'ONU ha recomanat al Brasil la desmilitarització dels seus cossos policials. Agenda Nacional d'Excerceració, 2014, p. 23. Font: <http://carceraria.org.br/wp-content/uploads/2015/06/Agenda-em-Portugues.pdf>

Experiències

Projectes intergeneracionals a la ciutat de Ginebra

Esther Alder

Tinenta d'alcalde responsable de cohesió social i solidaritat, Ajuntament de Ginebra

En una societat en la qual estan desapareixent les formes de solidaritat tradicionals, mantenir i reforçar els lligams socials és fonamental. A Ginebra, els projectes intergeneracionals s'han dissenyat amb aquesta finalitat i s'inscriuen en el marc d'una política global de cohesió social.

Ginebra és una ciutat pròspera i dinàmica que ha viscut un creixement considerable de les seves activitats en els darrers 15 anys i que ha esdevingut el centre d'una àrea metropolitana de més d'un milió d'habitants. Tanmateix, l'escletxa entre rics i pobres és cada vegada més gran i han augmentat l'atur i la precarietat laboral, tal com demostra l'important increment del nombre de beneficiaris d'ajuts socials.

A això cal sumar-hi les conseqüències de l'envelliment de la població. A Ginebra creix el nombre de persones grans, a causa de l'augment de l'esperança de vida. L'any 2040, prop del 25% de la població tindrà més de 65 anys. El risc d'aïllament social és molt alt per a aquest col·lectiu; afecta entre el 10% i el 15% de la gent gran, és a dir, unes 10.000 persones¹, i aquest risc s'accentua per les actituds negatives envers l'envelliment i les persones de la tercera edat. Tal com mostren diversos estudis (World Values Survey, Eurobaròmetre sobre les discriminacions), l'edat és, efectivament, un factor important de discriminació. L'edatisme podria arribar a ser una forma de discriminació encara més generalitzada que el sexisme o el racisme. Per bé que els estereotips sobre l'envelliment i la gent gran són presents en tots els països, aquells que tenen els ingressos més alts són els que mostren un menor grau de respecte² envers la vellesa. La discriminació per raó d'edat té, d'altra banda, conseqüències negatives sobre la salut mental i física de les persones grans³. En el darrer *Informe mundial sobre l'envelliment i la salut*, l'OMS subratlla que

les persones grans que es veuen com una càrrega per als altres, acaben creient que la seva vida té menys valor i, per tant, són més propenses a agafar una depressió i a l'aïllament social. L'informe esmenta altres estudis que demostren que les persones grans que tenen una percepció negativa del seu envelliment viuen, de mitjana, 7 anys i mig menys que aquelles que adopten una actitud positiva al respecte. A més, la discriminació per raó de l'edat dona pas a la negligència i a la violència envers la gent gran, tal com s'assenyala en un estudi elaborat per Lucio Bizzini, psicòleg, i Charles-Henri Rapin, metge geriatra de la Universitat de Ginebra⁴.

En un context en què l'individualisme es troba en plena expansió i on persisteixen els prejudicis sobre l'envelliment, el pacte de solidaritat entre generacions ha de superar una dura prova, tant a Suïssa com a la resta del món. La gent gran sovint és percebuda com una càrrega i una amenaça per a la societat, tant des del punt de vista econòmic (el finançament de les pensions i dels serveis sanitaris generarien uns costos desorbitats en detriment de les generacions joves) com polític. El mes de juny de 2016, *Avenir Suisse*, un *think tank* econòmic, publicava un estudi amb un títol més aviat provocador: "Continuem per la via de la gerontocràcia?", en què s'analitzava l'impacte polític de l'envelliment sobre la democràcia directa i se suggeria introduir el dret de vot de la infància (que seria exercit pels progenitors en nom seu fins que els fills arribessin a la majoria d'edat) per a contrarestar

1. *Inventaire sur la question de l'isolement des personnes âgées à Genève*, Informe del grup de treball sobre l'aïllament, Plataforma d'associacions de gent gran de Ginebra, hivern 2013/2014.

2. World Values Survey.

3. *Informe mundial sobre l'envelliment i la salut*. OMS, 2016.

4. Lucio Bizzini i Charles-Henri Rapin: "L'âgisme. Une forme de discrimination qui porte préjudice aux personnes âgées et prépare le terrain de la négligence et de la violence". *Gérontologie et société*, núm. 123, 2007/4.

Activitats intergeneracionals entre l'Espai de vida infantil i la residència de gent gran La Terrassière.

el vot de la gent gran⁵. Arran de la polèmica suscitada per la publicació de l'estudi, el director d'Avenir Suisse continuava defensant aquesta idea en els casos en què "la influència en les votacions per part de les generacions de votants d'edat avançada resultés problemàtica"⁶.

Així doncs, és evident que urgeix un replantejament del pacte de solidaritat intergeneracional partint d'un enfocament positiu de l'envelliment demogràfic. Respecte al marc jurídic i estratègic internacional d'actuació, d'una banda, disposem de la Declaració política i el Pla d'acció internacional de Madrid sobre l'envelliment, aprovats per l'Assemblea General de les Nacions Unides l'any 2002 i, de l'altra, del document *Envelliment actiu: un marc polític*, publicat per l'OMS el mateix any. Al seu torn, la Convenció Europea de Drets Humans i la Constitució federal suïssa prohibeixen la discriminació per raó d'edat, i la Constitució de la República i del Cantó de Ginebra preveu que "l'Estat tingui en compte les exigències de la solidaritat intergeneracional a l'hora de definir les seves polítiques i plans d'acció". Correspon, doncs, a les autoritats públiques protegir i garantir els drets de la gent gran, i també promoure un canvi profund sobre la percepció de l'envelliment per part de la societat. Una política intergeneracional ha de servir per a construir una societat per a totes les edats; altrament, es posaria en perill el manteniment de la cohesió social, entesa com la

capacitat de la societat de garantir el benestar a tots els seus membres, reduint les desigualtats i evitant l'exclusió social⁷.

L'Ajuntament de Ginebra defensa la cohesió social com a reafirmació del pacte de solidaritat entre generacions a llarg termini, reforçant la responsabilitat col·lectiva davant les situacions de vulnerabilitat, per a assolir una coexistència harmoniosa entre les diferents edats. El Consell Administratiu de l'Ajuntament de Ginebra va aprovar, el juny de 2015, una política d'envelliment que proposa un enfocament global per a la solidaritat intergeneracional⁸, inspirat en les recomanacions del Consell Federal de 2007, segons les quals el punt d'atenció no és la gent gran, sinó l'envelliment considerat com un fenomen demogràfic i social i com una etapa del cicle vital de totes les persones⁹. La política intergeneracional de l'Ajuntament es basa, d'aquesta manera, en la política d'envelliment.

Abans de l'elaboració d'aquest marc conceptual, l'Ajuntament ja havia començat a desplegar projectes intergeneracionals, puntuals o de llarga durada. Aquests tipus de projectes van néixer en els primers anys del segle XXI, en diversos centres d'educació infantil subvencionats per l'Ajuntament i també en el Cité-Seniors, un centre d'informació i trobada per a la gent gran que proposa múltiples activitats. Les Antenes Socials de Proximitat

5. Lukas Rühli: "Sur la voie de la gérontocratie?". *Avenir Suisse*, juny de 2016.

6. Tibère Adler: "La Suisse sur la voie de la gérontocratie? L'impact politique du vieillissement sur la démocratie directe ne doit pas être un tabou". *Avenir Suisse*, 30 de juny de 2016.

7. *Cap a una Europa activa, justa i socialment cohesionada*. Informe del Grup de Treball d'Alt Nivell sobre la cohesió social en el segle XXI, Consell d'Europa, 26 d'octubre de 2007.

8. *Politique de la vieillesse en Ville de Genève: une approche globale pour la solidarité intergénérationnelle*, Regidoria de Cohesió Social i Solidaritat, 2015.

9. *Stratégie en matière de politique de la vieillesse*. Informe del Consell Federal (que dona curs al postulat 03.3541 Leutenegger Oberholzer del 3 d'octubre de 2003), 29 d'agost de 2007.

(abans conegudes com a Unitats d'Acció Comunitària), l'objectiu de les quals és posar en pràctica la política d'envelliment, també duen a terme accions de caràcter intergeneracional.

El principal repte és anar més enllà del simple acostament intergeneracional i afavorir una entesa mútua entre la infància i la gent gran, de manera que es donin les condicions per a un intercanvi real i un enriquiment recíproc. Per raons d'espai, tot seguit es descriuen únicament tres dels projectes intergeneracionals de Ginebra.

Centre d'educació infantil Atelier-vie

Atelier-Vie és el primer centre d'educació infantil intergeneracional de Ginebra, obert l'any 2000 al barri de Les Grottes. Les seves fundadores havien constatat que la infància i la gent gran, tot i viure en la mateixa societat, no es relacionen. Aquest distanciament, causat en bona part per les formes de vida actuals, implica una ignorància per ambdues parts que fa que les persones grans semblin estranyes als ulls dels nens i nenes. Les professionals de l'Atelier-Vie estan convençudes que els infants que han tingut experiències enriquidores amb gent gran, durant l'adolescència es mostraran més receptius cap aquest col·lectiu i, quan seran adults estaran més compromesos amb el foment de les relacions intergeneracionals en la societat.

L'objectiu d'Atelier-Vie és crear un espai intergeneracional perquè els nens i nenes descobreixin i compreguin el cicle

de vida, guiats per un equip educatiu al qual s'incorporen voluntàriament algunes persones grans jubilades.

D'aquesta manera, els petits poden veure que fer-se gran vol dir envellir i que la vellesa no és cap accident ni una malaltia, sinó un procés natural de la vida que aporta experiència, coneixements i moltes satisfaccions. L'originalitat de la iniciativa intergeneracional d'Atelier-Vie consisteix en el fet que infants i gent gran comparteixen i intercanvien experiències, més enllà de la simple transmissió en sentit unilateral. Aquest centre d'educació infantil, que ofereix 20 places en horari de tarda per a nens i nenes d'entre 3 i 5 anys, parteix de l'enfocament intergeneracional de l'educació contemplat per la UNESCO, que té com a objectiu garantir els coneixements locals (llengües i tradicions autòctones) en diferents països, incorporant en els programes educatius l'experiència de la gent gran i contribuir, així, al seu reconeixement social "com a posseïdora d'un gran llegat de saviesa" en el si de la comunitat. Al llarg de l'any 2015, Atelier-Vie va col·laborar amb diferents residències de la tercera edat, associacions de gent gran i centres culturals, organitzant diferents activitats de lectura, narració de contes, teatre, poesia o ball.

Espai de vida infantil La Terrassière

Aquest espai va obrir les portes el mes de setembre de 2004 al barri d'Eaux Vives, a tocar de la residència mèdico-social La Terrassière. El projecte intergeneracional, engegat el mes de gener de 2005, va ser ideat pel meu predecessor, Manuel Tornare, amb l'objectiu de crear i fomentar, d'una manera regular, moments de trobada i intercanvi entre els infants de 3 i 4 anys i les persones grans de la residència. Les trobades es fan un cop al mes a la residència i giren a l'entorn de diferents activitats planificades durant l'any: lectures, moviment, jocs de taula, trencaclosques, dibuix, collage, pintura, cuina o horticultura. Algunes de les trobades es fan a l'aire lliure i acaben amb un berenar preparat alternativament per la residència o pels nens i nenes de l'espai de vida infantil, en una activitat de cuina realitzada durant el matí.

L'equip educatiu vetlla perquè no s'estableixin relacions de favoritisme o d'especial afecció entre una persona gran i un infant, per tal d'evitar el trauma de la separació a la persona gran quan el nen o nena deixa l'espai de vida infantil per a anar a l'escola, o perquè el menut no pateixi en el cas d'absència o mort de la persona gran. Els resultats d'aquestes trobades han estat valorats molt positivament.

La gent gran es mostra molt receptiva a la vivacitat i l'espontaneïtat dels infants i aquests, per la seva banda, viuen el moment i no els impressionen les cadires de rodes o els caminadors. S'hi respira un ambient distès i molt d'entusiasme per totes dues parts.

Espai de vida infantil Tom Pouce

Aquest espai, inaugurat l'any 2006, és fruit d'una iniciativa conjunta de l'Ajuntament de Ginebra i el centre residencial per a gent gran del barri de Petit-Saconnex. L'espai de vida infantil, que disposa de 48 places, es troba dins la residència, cosa que facilita els intercanvis intergeneracionals. La missió de Tom Pouce és fomentar i crear vincles entre la gent gran de la residència i els infants, mitjançant activitats regulars o puntuals. Els nens i nenes, d'entre 2 anys i 4 anys i mig, van dues vegades a la setmana, durant una hora, a un espai equipat amb jocs on es reuneixen amb les persones grans. D'altra banda, un cop al mes s'organitzen tallers específics de cant, pintura, jardineria, ceràmica, etc. Amb aquest projecte intergeneracional es vol crear un lloc de trobada que afavoreixi el fet de compartir, la socialització i el respecte de les diferències, com també reivindicar el paper de la gent gran a l'hora de posar en pràctica la seva rica experiència acumulada.

Cal destacar la vàlua de les activitats intergeneracionals dutes a terme als espais de vida infantil La Terrassière i Tom Pouce, com també al centre d'educació infantil Atelier-Vie, per mitjà de les quals els nens i nenes tenen l'oportunitat de relacionar-se amb gent gran que no forma part del seu entorn familiar, la qual cosa contribueix a ampliar la visió que tenen d'aquest col·lectiu. En el futur, l'Ajuntament de Ginebra té la voluntat de continuar donant suport a aquesta mena de projectes i, en el marc de la seva política social de proximitat, també preveu dur a terme activitats intergeneracionals entre la gent gran i el jovent. ●

Activitats intergeneracionals entre l'Espai de vida infantil Tom Pouce i la residència de gent gran.

Una altra ciutat és possible

Carme Fouces Díaz

Regidora de Benestar Social, Ajuntament de Pontevedra

La convivència en la majoria de les ciutats es dona entre les persones i els vehicles a motor, amb un clar protagonisme d'aquests últims. La revolució consisteix a rescatar la ciutat per a les persones, per tal que la convivència sigui, sobretot, entre elles. Amb més espais comuns i de més qualitat, s'aconsegueixen més fàcilment els objectius educadors que han d'acompanyar la vida de la gent.

El procés d'urbanització incessant que viu el món ens obliga a girar la mirada cap a les nostres ciutats i plantejar-nos si de debò aquesta és la mena de llocs en què ens agrada viure. La ciutat com a concepte sempre ha estat un lloc de trobada, d'aspiracions, de compartir, de fer coses plegats, de relacionar-nos, de progressar. Viure a la ciutat és viure en comunitat, exercir l'harmonia i gaudir del bé comú.

Un poeta gallec, Uxío Novoneyra, deia que la ciutat era el lloc de la civilització, de la cultura, del benestar. I així era abans de ser envaïda pels cotxes, la competitivitat, la contaminació i l'agressivitat. Aquesta no era la ciutat desitjada.

Quan a Pontevedra, una ciutat de 83.000 habitants, ens vam plantejar descobrir què ens podia oferir la ciutat per a fer-nos més feliços, vam decidir revertir els termes del contracte que les persones teníem amb la nostra ciutat. Així, l'any 1999 vam iniciar una revolució silenciosa que ens ha fet descobrir l'ànima de la ciutat.

A les ciutats inhumanes el rastre de les persones es troba en els espais privats (dins els cotxes, els domicilis, els

centres comercials, els teatres, les biblioteques, els cafès...).

A les ciutats inhumanes bona part dels espais comuns, públics, són ocupats per cotxes circulant o aparcats i per vies dedicades al seu trànsit. La ciutat sense ànima és una ciutat amb sorolls, amb fums, amb els rostres desesperats pels embussos o amb la gent gran refugiada a casa seva per a no haver de suportar les inclemències d'un entorn construït per a les presses i la competitivitat.

Vam començar la recuperació urbana canviant la tendència que la ciutat havia tingut respecte al seu sistema de prioritats. Abans era una ciutat com les altres, en mans dels cotxes. Avui, l'automòbil està domesticat i les persones són el centre de totes les polítiques urbanes. La dicotomia entre automòbil i vianant s'ha resolt a favor d'aquest últim.

El sedentarisme de la població, derivat del fet de considerar el lleure com a part del consum domèstic i individualitzant (TV, Internet, xarxes socials), provoca que les ciutats es vegin "abandonades" pels seus habitants, que passen bona part del seu temps a casa. L'espai públic rep una escassa atenció com a escenari de la vida quotidiana. La majoria de les ciutats han estat pensades per a resoldre

Transformació urbanística de Pontevedra.

problemes de trànsit de vehicles, en detriment dels qui van a peu o amb bicicleta, que fan servir el transport més humà i natural que existeix: el seu propi cos.

Pontevedra s'ha plantejat créixer en un sentit distint: reformar la seva pell per a recuperar la seva memòria urbana, convertir el seu centre històric en un poderós actiu dinamitzador del conjunt de la ciutat, fer que les places i carrers siguin fòrums de convivència envaïts per la ciutadania (especialment, pels infants, que ara hi poden jugar en llibertat), fomentar el consum de proximitat, promoure la vida en societat, estimular la cultura de base i generar espais més sans i saludables de desenvolupament humà, personal i col·lectiu.

Una de les tendències més actuals en la gestió urbana són les anomenades *smart cities* (ciutats intel·ligents): ciutats amb mecanismes basats en les tecnologies que lliuren part dels seus processos als avenços de la informàtica, la telemàtica, la domòtica i altres dimensions de l'imaginari contemporani, les quals presenten un gran atractiu. Com a antítesi de la ciutat tecnològica, proposem el concepte *smart people* (persones intel·ligents), és a dir, col·loquem novament les persones en el centre de totes les polítiques urbanes, perquè únicament la participació activa de la gent fa avançar la ciutat.

I com es participa? Sobretot, donant valor a l'espai públic, convertint els carrers i les places en escenaris per a les relacions humanes i per al desenvolupament d'economies sostenibles i compatibles amb la vida en harmonia.

Participar, sentir-se integrat en la vida col·lectiva, tenir interès en les preses de decisions, ser escoltat en el debat comú sobre diverses qüestions públiques, ens ajuda a créixer com a persones i a adquirir responsabilitats com

a ciutadans, un dels principals objectius d'allò que hem anomenat l'ànima de la ciutat.

Sense menystenir els progressos que comporta la tecnologia, les ciutats haurien de compensar la tendència individualitzadora i asocial de les persones que les habiten. Ciutadans intel·ligents en ciutats millors: aquesta era l'aspiració quan vam començar a entreveure que podíem compartir un espai diferent, alternatiu, engrescador i plenament civilitzat.

El camí seguit està resultant un èxit. La persona i la seva manera més bàsica i natural de desplaçar-se aporten l'ingredient principal a aquest procés col·lectiu: caminar, fer servir la nostra pròpia energia. Moure's forma part dels costums més saludables que tenen a veure amb el benestar, l'alegria, l'optimisme i les ganes de millorar el món en què vivim.

Com una gran taca d'oli, la transformació iniciada al centre històric s'ha anat escampant a altres barris, seguint sempre el model de ciutat centrat en les persones, en harmonia amb el medi ambient i la cohesió social.

L'economia de molts sectors s'ha vist afavorida per la transformació urbana, especialment els sectors del lleure i l'hostaleria, que estenen les seves activitats al carrer generant noves vetes de mercat i beneficis que es tradueixen en riquesa social.

Els sectors de l'hostaleria, del lleure, de l'esport, de la salut i del comerç al carrer generen activitats amb un alt valor afegit relacionades amb la millora de la qualitat de vida i el desenvolupament sostenible. Les terrasses, per exemple, s'han multiplicat per sis en els darrers deu anys, la qual cosa indica l'alt potencial d'un sector dinàmic que sap aprofitar els valors que ofereix el patrimoni històric.

Fires i activitats culturals animen la vida de la ciutat.

La transformació ha consistit a modificar el paisatge urbà per tal d'adaptar-lo als estàndards de qualitat i estalvi energètic i, alhora, convertir-lo en un actiu per a millorar les relacions humanes. Així, doncs, s'han renovat completament les infraestructures urbanes, com ara el paviment dels carrers, el mobiliari i les conduccions de serveis públics, s'ha procedit al cablatge de la fibra òptica, etc.

El resultat ha estat una ciutat renovada que dóna prioritat al vianant i que és capaç de generar noves oportunitats netes i vinculades a l'estil de vida adoptat. Un espai públic de qualitat és aquell que es pot definir com la continuació de l'espai privat. A aquest efecte, cal adoptar polítiques de manteniment per a poder oferir espais sempre nets, agradables i que convidin a gaudir-los. El disseny del mobiliari, la il·luminació, la funcionalitat de l'espai o la disposició dels elements esdevenen imprescindibles per a aquest tipus de ciutats alternatives.

El model de Pontevedra dóna facilitats per a utilitzar la ciutat com a escenari de manifestacions culturals, de caràcter festiu, esportives o socials. Els dispositius de mobilitat per a convertir una part de l'espai públic en un circuit esportiu o en un escenari cultural són àgils i causen poques molèsties.

Les festes, els actes i les celebracions tenen una doble funció: d'una banda, ajuden a canviar l'individualisme per la socialització i, de l'altra, esdevenen un veritable motor econòmic per a la ciutat i estimulen l'economia de serveis.

Un altre objectiu ha estat la reconciliació amb l'entorn natural i paisatgístic. El centre de la ciutat és el punt de

partida, en diferents direccions, de diverses vies verdes per fer-les caminant (que sumen en total prop de 30 quilòmetres), actualment en fase d'interconnexió per tal de constituir una àmplia xarxa de passeigs naturals entremig de boscos, rius, miradors i espais naturals que aprofiten els valors del territori per al benestar públic.

Així mateix, una altra aposta decidida per recuperar l'ànima de la ciutat és l'organització alternativa de la mobilitat: velocitat màxima a 30 km/h, bandes reductores de velocitat, foment dels desplaçaments a peu o amb bicicleta, reducció dràstica de la circulació de cotxes, fi dels estacionaments indiscriminats, trànsit de necessitat i accessibilitat universal, que esdevenen polítiques del tot necessàries perquè als carrers de Pontevedra hi bulli la vida.

Aquests són alguns dels elements indispensables perquè les ciutats puguin canviar de cara i esdevenir realment educadores. L'educació és això: és relació, és inclusió, és cohesió... És un objectiu permanent per tal de formar una ciutadania més conscient, feliç, relaxada i oberta a nous horitzons.

Dotar d'ànima una ciutat inhumana és recuperar el concepte d'àgora; fer que, a través de l'arquitectura, la literatura, la música, la celebració, la trobada, el disseny o la dansa, les persones s'identifiquin amb el seu entorn i sentin que no hi ha cap altre lloc millor perquè els seus fills es desenvolupin com a éssers humans i perquè els seus pares, en fer-se grans, continuïn actius i amb l'alegria de viure en una ciutat que els acull, en comptes d'expulsar-los. ●

Espai públic multifuncional i de qualitat pensat per a les persones.

Programa Ciutat de Pau: diàleg i acció col·lectiva en la construcció de territoris de convivència

Ligia Maria Daher Gonçalves

Directora del Departament de Polítiques Preventives de la Regidoria de Seguretat Urbana de l'Ajuntament de São Bernardo do Campo, del 2009 a desembre del 2016

L'article presenta Ciutat de Pau, un programa territorialitzat de prevenció de la violència, desenvolupat a São Bernardo do Campo, amb dos projectes vertebradors, *Dones de la Pau* i *Protejo* (Protecció a Joves en Territoris Vulnerables). Mitjançant el diàleg i accions col·lectives, el públic objectiu dels projectes, agents públics i socials i la comunitat local comparteixen somnis, experiències, afectes i esforços, amb vista a transformar la ciutat en un territori de convivència i de ciutadania.

La complexitat dels problemes socials, la multicausalitat de la violència i el patró violent de resolució de conflictes socials exigeixen nous mecanismes de gestió de la seguretat, a més del clàssic model repressiu-punitiu. L'any 2002, van morir al Brasil un 43% més de joves de color que blancs, víctimes d'homicidis, passant aquesta proporció al 153% l'any 2011¹. Entre 1980 i 2013, els homicidis de dones van créixer un 252%². Un estudi del Consell Nacional del Ministeri Fiscal, que analitzava els homicidis dolosos esclarits a l'estat de São Paulo en els anys 2011 i 2012, apuntava que el 83% d'aquests homicidis es van produir per motius trivials i actituds impulsives. Aquest quadre revela un creixement dels delictes motivats per la discriminació i la intolerància. Per tant, pensar en ciutats que promoguin la convivència i siguin menys violentes implica pensar en una dimensió cultural, en formes més horitzontals de sociabilitat, en polítiques públiques capaces de promoure la implicació comunitària i canvis culturals de manera procedimental i sostenible.

L'any 2009, São Bernardo do Campo, municipi de la regió metropolitana de São Paulo amb prop de 800.000 habitants, va dissenyar el Programa Ciutat de Pau amb l'objectiu de potenciar els projectes territorials

del Programa Nacional de Seguretat Pública amb la Ciutadania, entre els quals figuren *Dones de la Pau* i *Protejo: Protecció a Joves en Territoris Vulnerables*. El Programa Ciutat de Pau reuneix, en territoris vulnerables, diferents agents públics i socials que duen a terme, d'una manera participativa, integrada i intersectorial, projectes, serveis i accions que tenen com a objectiu la prevenció de la violència i la promoció d'una cultura de convivència en la diversitat. La territorialització permet unes millors condicions de sostenibilitat del programa perquè considera les interaccions i interrelacions que fan que el territori sigui viu. El model de govern cooperatiu possibilita l'intercanvi de coneixements, l'articulació de competències, recursos i informacions en la resolució de problemes comuns, a partir d'un enfocament educatiu i relacional. En l'accepció emprada pel programa, el terme pau es refereix no a la pacificació en el sentit d'imposició d'un ordre hegemònic, sinó a la cultura de convivència, de diàleg, de resolució no violenta dels conflictes i de construcció d'accions col·lectives i solidàries, a partir del reconeixement i l'afirmació de les diferències. Els projectes *Dones de la Pau* i *Protejo* contribueixen a capil·laritzar i promoure altres accions i projectes en els territoris, fomentant la governança i implicant altres agents més enllà del temps de durada i del públic objectiu de cada un dels projectes.

El Departament de Polítiques Preventives de la Regidoria de Seguretat Urbana s'encarrega de la gestió d'ambdós

1. WASELFSZ, Julio Jacobo: *Mapa da Violência 2013. Homicídio e Juventude no Brasil*. Ministeri Nacional de Joventut, Brasília, 2013.

2. WASELFSZ, Julio Jacobo: *Mapa da Violência 2015. Homicídio de Mulheres no Brasil*. Flacso, Brasília, 2015.

Grups de treball del Fòrum Local de Ciutat de Pau, Territori Montanhão, en què van participar *dones de la pau*, joves del projecte *Protejo*, veïns, líders comunitaris i representants del poder públic.

Presentació de conclusions dels grups de treball sobre accions comunitàries en el Fòrum Local de Ciutat de Pau, Territori Silvina.

projectes i és responsable de la coordinació del Programa Ciutat de Pau i del seu comitè gestor interregidories. Aquest comitè és format per dotze regidories municipals i les seves atribucions són: fer una diagnosi procedimental i participativa, proposar estratègies per a enfortir la governança i supervisar i avaluar els resultats del programa. Diferents agents participen en el Programa Ciutat de Pau, fins i tot cedint espais en els territoris per a dur a terme la formació dels projectes, com ara associacions de veïns, líders i artistes locals, representants del món religiós (catòlic, evangèlic i d'origen africà) i el Moviment d'Alfabetització de Joves i Persones Adultes. També hi ha col·laboradors contractats que contribueixen a l'execució dels projectes en els territoris.

El primer lloc en el qual es va aplicar Ciutat de Pau va ser al Territori Alvarenga, l'any 2010. En el 2011 es va engegar al Territori Montanhão i, en el 2013, al Territori Silvina. L'any 2015, es van iniciar les gestions al Territori Pós-Balsa. En comparació amb la resta de la ciutat, els territoris esmentats presenten una alta vulnerabilitat social, amb elevats índexs de violència, especialment si ens referim a delictes comesos per adolescents, homicidis de joves i violència sexual i domèstica.

El projecte *Protejo* va adreçat a adolescents i joves d'entre 15 i 24 anys, i consisteix en la vivència d'un procés socioformatiu integral, que contempla les diverses dimensions del desenvolupament humà i social, amb 480 hores d'educació per a la ciutadania, 160 hores de formació professional i 160 hores d'informàtica.

En el projecte *Dones de la Pau*, les participants es reuneixen gairebé cada dia. En aquestes trobades tracten de qüestions relacionades amb els drets humans, la violència o la xarxa de serveis i de protecció, la qual cosa permet el desenvolupament de les seves potencialitats

individuals i col·lectives, fomenta el seu apoderament i enforteix la seva autonomia i actuació com a multiplicadores socials, compromeses amb la transformació de les relacions comunitàries.

Tots dos projectes tenen una durada d'un any en cada territori. Un equip multidisciplinari d'educadors socials acompanya el procés formatiu dels joves i les dones, a partir de l'escolta activa, del reconeixement d'un mateix i de l'altre, de les expectatives, de les necessitats, de les diferències, dels intercanvis de coneixements i experiències. Els processos educatius són, així, transformadors. El coneixement, la reflexió i la pràctica s'articulen des d'una perspectiva emancipadora, en la qual les situacions viscudes es posen en qüestió, possibilitant a les persones reconèixer-se com a subjectes de la seva pròpia vida i com a productes i productors de la societat en què vivim.

En tots els projectes i accions del Programa Ciutat de Pau, el vessant educatiu possibilita l'autonomia, la pertinença, el replantejament i l'ampliació de possibilitats, la construcció de projectes de vida i el protagonisme comunitari. Mitjançant el diàleg i accions col·lectives, els participants en els projectes, com també altres persones i diferents agents del territori, comparteixen somnis, esforços i afectes, amb vista a transformar la ciutat en un territori d'inclusió i de ciutadania.

L'actuació comunitària dels joves i de les dones es desenvolupa de diverses maneres, especialment a partir dels fòrums locals de Ciutat de Pau, que són espais de diàleg, propositius i cooperatius en els quals diferents agents públics i socials construeixen, d'una manera col·lectiva i creativa, accions comunitàries que tenen com a objectiu l'enfortiment de les xarxes de solidaritat, la mediació en conflictes i la resolució de problemes

Qualificació professional dels nois i noies del projecte *Protejo*, al Territori Montanhão.

Exposició de materials bioecològics elaborats pel jovent del projecte *Protejo*, al Territori Alvarenga.

locals.³ Són espais de circulació de la paraula, en els quals es reconeixen i reivindiquen els diversos coneixements. Entre una trobada i una altra, els grups de treball del fòrum es reuneixen per a debatre sobre les accions comunitàries que cal posar en pràctica, com també per a organitzar els fòrums següents. Els comitès gestors locals i la Xarxa de Desenvolupament Local, formats per dones de la pau, joves del projecte *Protejo* i altres representants de la comunitat, incloent-hi el poder públic, porten la gestió local del programa i organitzen els fòrums locals. Entre dissensions i consensos, generats a partir d'un debat plural, es van teixint xarxes i relacions que permeten (re)conèixer l'altre i actuar conjuntament. El vessant educatiu és present en la interrelació entre els diversos participants i agents, en les trobades intergeneracionals i interculturals, i en la creació d'espais reflexius i propositius. En aquest sentit, un territori de pau és també un territori educatiu.

Altres projectes, com ara el Nucli de Justícia Comunitària i el Jardí de Ciutat de Pau (Quintal do Cidade de Paz), alhora que resulten d'aquest procés de governança cooperativa, en fomenten la continuïtat i creen incentius a la participació. El Jardí de Ciutat de Pau, construït a partir dels somnis de la comunitat, ha fet possible que un terreny erm, al Territori Montanhão, hagi esdevingut un lloc de pertinença i convivència, reprenent la potència creativa dels processos de transformació gràcies a la possibilitat d'imaginar i teixir col·lectivament noves realitats. Com a manera de generar metodologies i augmentar els recursos per a afavorir la cultura de pau i la resolució no violenta de conflictes, l'Ajuntament ha aconseguit recursos del Govern

federal i, per mitjà d'un acord amb l'Associació Palas Athena, consultora de la UNESCO per a la Cultura de Pau, ha promogut cicles formatius en els territoris, implicant-hi la comunitat, dones de la pau, joves del projecte *Protejo*, gestors i treballadors. S'hi han tractat qüestions com ara: metodologia de diàleg, memòria i identitat, visió de futur, diagnosi participativa, pedagogia de la cooperació i justícia restaurativa. De manera circular i vivencial, es comparteixen tècniques per a promoure la convivència i s'estableixen vincles de confiança i cooperació.

Ciutat de Pau ha contribuït a la reducció dels factors de risc de violència i a l'augment dels factors de protecció, ha fomentat la creació de xarxes locals més denses i connectades, amb més circulació d'informació i de recursos i, gràcies a això, ha ampliat l'accés als drets fonamentals. Ha sensibilitzat sobre les violències naturalitzades i ha posat en contacte diferents agents per a promoure el desenvolupament local.

Els projectes *Dones de la Pau* i *Protejo* contribueixen a potenciar l'autonomia, les habilitats, els coneixements i les experiències dels participants a través de processos formatius, de l'enfortiment de l'exercici actiu de la ciutadania i d'accions comunitàries que permeten ampliar continguts i informació al territori. Des que es va engegar el programa, 470 dones han participat en el projecte *Dones de la Pau* i 375 joves en el projecte *Protejo*. Al Territori Montanhão, al cap d'un any, 46 joves van aconseguir entrar al mercat laboral i 21 dones van reprendre els estudis. Al Territori Alvarenga, 28 dones de la pau han passat a ser mediadores comunitàries del Nucli de Justícia Comunitària, que, entre els anys 2011 i 2015, ha atès 2.560 persones. Una de les dones de la pau ha obtingut recursos del Ministeri de Cultura per al projecte Joves d'Alvarenga canten a la pau. La IV Conferència Municipal de Política per a les Dones, celebrada l'any 2016, va assenyalar l'ampliació del projecte *Dones de la Pau* com una de les seves prioritats. Dones de la pau i joves de *Protejo* van participar activament en la Trobada de la Unitat Temàtica de Seguretat Ciutadana de la Xarxa Mercociutats,

3. Sobre l'estructuració del Programa Ciutat de Pau, els seus conceptes i estratègies, vegeu: GONÇALVES, Lígia Maria Daher: "A construção coletiva do espaço público e a política local de segurança. A experiência de São Bernardo do Campo". *Aracê. Direitos Humanos em Revista*, any 1, n. 1, juny de 2014. ANDHEP, 2014. Disponible a: <http://arace.emnuvens.com.br/arace/article/view/7>

celebrada a São Bernardo do Campo el mes de juliol del 2012. Una publicació d'aquesta xarxa va destacar aquest fet com un exemple d'aproximació ciutadana i d'enfortiment de l'articulació d'una ciutadania regional⁴.

S'han dut a terme 18 fòrums locals de Ciutat de Pau, des de l'any 2012, als territoris Montanhão i Silvina, i cinc trobades de joventut, en el 2016, al Territori Pós-Balsa. Aquests espais estimulen la governança i el protagonisme comunitari. A partir d'aquestes trobades i fòrums s'han engegat diverses accions, com ara passejades per la Pau en la Diversitat, festivals esportius i culturals, rodes de conversa, trobades de Ciutat de Pau per a la Prevenció de l'Alcohol i altres Drogues, Territori Jove, etc. Cinc cicles formatius (amb un total de 250 hores) sobre els valors de la convivència, en què han participat 800 persones, han donat com a resultat accions més cooperatives i sinèrgiques, a més de la constitució de la Xarxa de Desenvolupament Local de Ciutat de Pau Montanhão i els comitès gestors locals de Silvina i Pós-Balsa. El Jardí de Ciutat de Pau ha contribuït a augmentar el sentiment de pertinença a la comunitat i d'integració, amb accions com ara el Sarau Zumbi al Jardí, la Biblioteca al Jardí o trobades de Permacultura, Sostenibilitat i Convivència. Un dels joves participants en la construcció d'aquest espai ha proposat i desenvolupat el projecte Cinema al Jardí, finançat per la Regidoria de Cultura.

4. CROVETTO, Sabrina i GOROSITO, Mayki: "Trabalhar em rede para integrar, incluir cidades e cidadãos". Revista Diálogo, n. 28. Montevideo: Secretaria Executiva de Mercociutats, 2011/2012.

Trobada de joves per a debatre sobre sexualitat, drogues, prejudicis i altres qüestions, Territori Pós-Balsa.

Roda de conversa "El territori que volem", en la Trobada de Joves del Territori Pós-Balsa.

Pel que fa als indicadors criminals, la taxa d'homicidis per cent mil habitants a São Bernardo s'ha reduït significativament, passant de l'11,33% l'any 2009 al 6,19% en el 2015⁵. Ara bé, per a poder avaluar la contribució del Programa Ciutat de Pau en la reducció d'aquest índex, caldria procedir, d'una manera georeferenciada, a una anàlisi més àmplia i exhaustiva del perfil dels crims comesos.

D'altra banda, des de l'any 2010 s'ha produït a la ciutat un creixement continuat de les denúncies per violència sexual i domèstica; per exemple, al Territori Montanhão les dades de la Regidoria Municipal de Salut apunten que la mitjana mensual de denúncies dels serveis de salut per aquest tipus de violència va augmentar del 50,7% en el 2012 respecte al 2011 (any en què es va iniciar el Programa Ciutat de Pau en aquest territori).

Aquest increment de les denúncies es relaciona, en primer lloc, amb el fet que l'any 2010 l'Ajuntament va establir la notificació obligatòria de violència per part de la Xarxa de Salut, a través del Programa REVIVER. De llavors ençà, s'ha dut a terme un procés de capacitació dels agents públics de salut i un altre de formació sobre drets i sobre la xarxa de serveis per als joves de *Protejo* i les dones de la pau, que actuen com a multiplicadors a la comunitat. A més, cap a finals del 2012 es va inaugurar a la ciutat el Centre de Referència i Suport a la Dona, més tard anomenat Mária Dangremon, destinat a oferir suport, acollida, informació jurídica i protecció a les dones en situació de violència

5. Dades de l'Infocrim, de la Secretaria de Seguretat Pública de l'Estat de São Paulo.

Grafit d'artistes locals sobre el tema "territori de pau".

domèstica, i a fer les derivacions oportunes. La comunitat i els diversos agents que en formen part estan cada vegada més sensibilitzats i preparats per a identificar i reconèixer aquesta classe de violència, tantes vegades invisibilitzada i naturalitzada. Hi ha més informació als territoris, no solament sobre els serveis, sinó també sobre la importància de lluitar contra la violència domèstica i sexual. Tot això crea un ambient més favorable i fa que el nombre de denúncies relacionades amb aquest tipus de violència tendeixi a augmentar en comptes de disminuir.

Les diferents accions i processos de Ciutat de Pau han mobilitzat sentiments i afectes. El programa va començar a fer canviar la manera tradicional de pensar la seguretat, mitjançant la resignificació del territori com a espai públic de diàleg i d'acció col·lectiva, implicant les persones en la consecució de relacions més harmòniques i menys violentes. La governança cooperativa i la seva capacitat de generar un seguit d'accions locals, que s'estableixen al llarg del temps gràcies a les articulacions entre els diferents agents i les polítiques públiques, és un dels pilars del programa.

El gran repte és mantenir el procés de governança, la qual cosa pressuposa, d'una banda, la participació i, de l'altra, l'articulació matricial de polítiques públiques, qüestió que requereix una determinada visió de ciutat i de gestió. El que s'espera en el futur del programa és que, malgrat les alternances en el govern, les xarxes locals puguin continuar fomentant la construcció de territoris més inclusius i solidaris, on prevalgui la bona convivència entre les persones. ●

Construcció comunitària del Jardí de Ciutat de Pau.
Pintada del mur del cinema del Jardí.

Construint una ciutat més justa i plural: L'Estratègia BCN Antirumors com a política pública

Ajuntament de Barcelona

Direcció de Serveis de Drets de Ciutadania i Immigració, Programa BCN Interculturalitat¹

L'Estratègia BCN Antirumors² és una aposta ferma de l'Ajuntament de Barcelona per la capacitat transformadora de la interculturalitat. Lluny d'entendre-la com un mer instrument de lluita contra els rumors i els prejudicis vinculats a la diversitat cultural, promou el diàleg i la inclusió amb tota la ciutadania, tot qüestionant les desigualtats i treballant de manera conjunta amb el teixit associatiu de la ciutat per combatre l'exclusió en tots els àmbits. Referent capdavanter de bona pràctica a nivell de Catalunya, Espanya i Europa, l'Estratègia posa en valor el paper fonamental que juga la ciutadania i el seu teixit associatiu en la construcció de ciutat, i el suport i participació de les institucions públiques a les xarxes i accions que s'organitzen amb aquesta voluntat.

L'Estratègia BCN Antirumors en un context de canvis socials: un inici compartit

L'Estratègia BCN Antirumors neix a Barcelona a partir d'un procés participatiu realitzat l'any 2009 al voltant dels reptes i oportunitats d'una immigració en augment i la creixent diversitat cultural de la ciutat. La impulsa l'Ajuntament a través del Programa BCN Interculturalitat³, en el marc de la implementació del Pla BCN Interculturalitat (2010)⁴. Es desenvolupa amb un ampli ventall d'actors polítics i socials que reaccionen amb rapidesa per a entendre la profunditat dels canvis i la urgència de trobar estratègies de treball compartit per tal de donar-hi resposta. De l'anàlisi de la realitat, s'identifiquen les pors, el desconeixement mutu, els rumors, estereotips i prejudicis, en un context de greu crisi econòmica, com a principals obstacles per a la convivència. També es reclama una estratègia decidida de l'Ajuntament per a lluitar contra aquests obstacles de manera conjunta i pràctica entre serveis, institucions, entitats, associacions, mitjans de comunicació, i veïns i veïnes.

Un model intercultural per a una convivència en la diversitat

Impulsada i finançada per l'Ajuntament, l'Estratègia BCN Antirumors es nodreix principalment del treball conjunt amb el teixit associatiu de la ciutat, organitzat de manera col·laborativa en la Xarxa BCN Antirumors. Les contínues aportacions externes, l'experiència i l'intercanvi amb altres iniciatives dins el país i en el context europeu han enriquit les reflexions, la creació i la pràctica. Atenta als canvis socials i demogràfics d'una ciutat que l'any 2009 tenia registrat un 18,1% de població estrangera, l'Estratègia es construeix fortament lligada al desenvolupament de la perspectiva intercultural com a model de gestió de la convivència en la diversitat.⁵ El seu paper és ser punta de llança d'una política pública articulada a l'entorn de cinc dimensions de la convivència ciutadana intercultural que defineixen el seu discurs i orienten la seva acció:

- El coneixement, la visibilització i el reconeixement de la diversitat cultural com una realitat i un enriquiment social a la nostra ciutat.

1. Per a més informació, contacteu amb: interculturalitat@bcn.cat

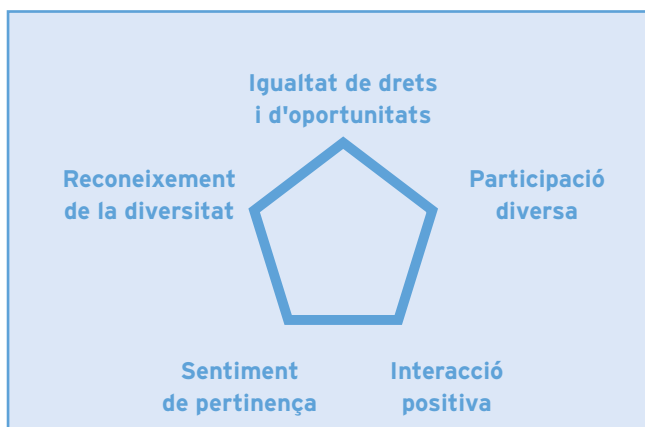
2. Web Estratègia BCN Antirumors: <http://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/antirumors-que-fem>

3. Programa BCN Interculturalitat: <http://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/Presentacio>

4. Pla Barcelona Interculturalitat: <http://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/plans-treball-accio?page=1>

5. A partir del model de convivència intercultural ciutadana proposat per Carlos Giménez (UAM), i d'altres experiències i aportacions en aquest àmbit. Vegeu el Pla Barcelona Interculturalitat ja esmentat.

- La pràctica de la igualtat de drets i oportunitats de les persones d'origens culturals diversos, a partir de l'enfocament dels drets humans.
- La interacció positiva entre persones o grups que habitualment no tenen relació, a la recerca de relacions actives i de col·laboració basades en interessos comuns.
- La creació de vincles d'arrelament al barri, a l'escola, a la ciutat, al teixit associatiu, contribuint així al sentiment de pertinença.
- Una participació culturalment diversa a la ciutat, que obre, transforma i enriqueix els espais existents.

Una eina per a la prevenció del racisme i la defensa dels drets de les persones

L'Estratègia BCN Antirumors té com a objectiu aturar i desmuntar els rumors, prejudicis i estereotips sobre la diversitat cultural a fi de prevenir les actituds racistes i les pràctiques discriminatòries, i per a avançar cap a una convivència intercultural cohesionada. Cal remarcar dos canvis importants fruit de l'aprenentatge i dels canvis socials i polítics actuals. Inicialment, l'enfocament de l'Estratègia estava més centrat en el recull de dades i la creació d'argumentaris antirumors. D'aquí s'ha passat a un treball més pràctic per tal d'entendre l'impacte dels rumors i prejudicis des dels afectes i les dinàmiques d'allò emocional i allò vivenciat en les relacions entre persones i grups. És així que el seu discurs posa més èmfasi en els drets i els valors, i es generen metodologies de treball i continguts passant del macro al micro, tot entreteixint visió de ciutat amb visió de territori (districte, barri, comunitat). Un tret clau de l'evolució d'aquesta política pública compartida amb el teixit associatiu de la ciutat ha estat la seva voluntat de desplegar-se a múltiples nivells, a la recerca de processos que desarticulin les discriminacions en diferents sectors i àmbits, i que desenvolupin la igualtat de drets i oportunitats a tots els territoris.

L'Estratègia BCN Antirumors es concreta en la pràctica a través dels seus principals eixos de treball:

- **La sensibilització:** Destaquen la creació de materials i l'oferiment de recursos per a les entitats i institucions

que vulguin desenvolupar alguna tasca antirumors. S'han consolidat tres línies de treball principals dins aquest eix:

1. **La formació antirumors**,⁶ amb més de 1.000 Agents Antirumors formats, facilita eines per al treball, la gestió i el tractament d'estereotips i rumors sobre diversitat cultural, on ha estat clau la participació del Grup de formació de la xarxa, principalment a l'hora de proposar continguts i metodologies. Actualment, la formació se centra en les quatre dimensions bàsiques de la tasca de l'Agent Antirumors: el diàleg cara a cara en la vida quotidiana; les eines com a membre d'una organització, departament o servei; el treball en xarxa; el treball amb els mitjans de comunicació. En el marc de la formació antirumors, la sensibilització incideix en els canvis personals que hem de fer cadascun de nosaltres, tot lligant-ho al descobriment crític de com s'ha construït l'imaginari sobre la diversitat cultural en el nostre entorn.

L'evolució d'aquesta proposta formativa més genèrica ha donat pas a adaptacions en funció del sector i del territori, on continguts i format es defineixen juntament amb els professionals i tècnics interessats a abordar aquesta temàtica dins el seu àmbit o territori.

Planificar la formació d'una manera conjunta permet:

- Implicar de manera activa les persones involucrades en el procés formatiu. D'aquesta manera es fan seu tot el procés des del minut 0.
- Pensar la formació com a part d'un procés i no com una acció aïllada, la qual cosa facilita el treball a llarg termini i en profunditat.
- Desenvolupar i generar estratègies específiques de treball.
- Arribar a sectors específics com ara: salut, educació, comerç de proximitat, entre d'altres.
- Donar suport a les accions antirumors territorials als diferents barris de la ciutat.
- Utilitzar els recursos d'una manera més eficient.

2. **El catàleg d'activitats antirumors**,⁷ amb més d'11.000 persones participants, ofereix gratuïtament a entitats, serveis, equipaments i centres educatius de Barcelona un seguit d'activitats que, de manera lúdica i emprant diferents metodologies (teatrefòrum, tallers, xerrades, espectacles, etc.), conviden a la reflexió i a l'acció entorn dels rumors, prejudicis i estereotips. Aquestes activitats són totes creades i dinamitzades per diferents entitats de la Xarxa.

6. Transferència de Coneixements de l'Estratègia BCN Antirumors. Formació d'Agents Antirumors. Projecte C4i: <http://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/dossiers-estudis%20>

7. Catàleg d'activitats antirumors: <http://interculturalitat.bcn.cat/bcnacciointercultural/ca/cataleg-de-activitats-antirumors>

3. **Materials i publicacions antirumors** generats a partir de la proposta dels grups de treball de la Xarxa i les seves entitats. Destaquem la Guia Pràctica per a l'Agent Antirumors, que ha estat actualitzada recentment amb una nova versió.⁸

- **La comunicació:** Com els altres eixos i totes les seves accions, la comunicació en el marc de l'Estratègia BCN Antirumors va dirigida a la ciutadania en general. A causa de la dificultat d'arribar a tota la població, ha estat imprescindible cercar estratègies concretes per sectors, territoris i col·lectius. Els objectius d'aquest eix són: incidir en les informacions que es difonen des dels mitjans de comunicació locals i generalistes; difondre informacions que contrarestin els rumors i ofereixin experiències positives d'interacció intercultural; difondre l'existència, els objectius i les actuacions de l'Estratègia i la Xarxa BCN Antirumors, tot visibilitzant la tasca antirumors de les entitats i serveis de la ciutat donant difusió a les seves activitats.

Uns destinataris/col·laboradors fonamentals de la tasca comunicativa de l'Estratègia, i també de la Xarxa, són els mitjans de comunicació, als quals se'ls proporciona informació i recursos amb la finalitat de facilitar la seva tasca en la comunicació d'informacions relacionades amb la diversitat cultural. En aquest sentit, l'elaboració de missatges antirumors de sensibilització i reflexió serveix perquè els mitjans utilitzin una forma de comunicació més ètica i ajustada a la realitat. En el marc de la formació antirumors, s'ha afegit un mòdul d'eines per a combatre els rumors als mitjans centrat en els nous models comunicatius i discursos sobre la diversitat cultural. També des d'aquest eix s'organitzen espais de trobada i treball conjunt amb mitjans de comunicació de proximitat, locals i generalistes, incloent-hi els mitjans promoguts a la ciutat pels col·lectius de persones d'origen divers.⁹

- **La participació:** El principal actor i agent clau de l'Estratègia és la **Xarxa BCN Antirumors**, que va néixer de la demanda i el compromís ciutadà, en el marc del Pla BCN Interculturalitat, de dur a terme una tasca conjunta entre ciutadania, agents socials i Ajuntament per a erradicar els rumors. Avui la Xarxa aplega gairebé un miler d'associacions, entitats, equipaments municipals i persones a títol individual, i compta amb el suport tècnic i econòmic de l'Ajuntament de Barcelona, que també hi participa activament. Després de sis anys de creixement, la Xarxa es consolida en el 2015 amb un procés

d'avaluació i el disseny d'un nou pla d'acció per al període 2016-2020¹⁰. Els seus espais són la comissió d'estratègia, la comissió de dinamització i els grups de treball de comunicació, formació i acció als territoris.

Articulant-se al voltant d'aquests eixos de treball, l'Estratègia BCN Antirumors com a política pública es configura, doncs, com una estratègia preventiva, comunicativa i d'acció social, territorialitzada i transversal per a i amb la ciutat de Barcelona. La innovació, la flexibilitat i l'adaptabilitat són algunes de les seves característiques més destacades.

Avaluació de l'Estratègia BCN Antirumors i reptes de futur

En aquests sis anys de creixement i consolidació, l'Estratègia ha impulsat dos processos amplis d'avaluació.

10. Xarxa BCN Antirumors. Pla d'acció 2016-2020.

<http://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/plans-treball-accio>

Publicacions i materials antirumors.

8. Guia Pràctica per a l'Agent Antirumors. <http://interculturalitat.bcn.cat/bcnacciointercultural/ca/guia-agent-antirumor>

9. A tall d'exemple, vegeu la jornada "Periodismes diversos, periodismes transformadors". <http://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/noticia/a-loctubre-us-esperem-a-la-jornada-periodismes-diversos-periodismes-transformadors>

Eixos de treball de l'Estratègia BCN Antirumors

Sensibilització	<ul style="list-style-type: none"> • Formació antirumors. • Catàleg d'activitats antirumors. • Edició de materials i recursos antirumors. • Impuls de projectes antirumors als territoris.
Comunicació	<ul style="list-style-type: none"> • Campanyes de sensibilització i difusió d'informació per a contrarestar els rumors i oferir altres mirades sobre una mateixa realitat. • Difusió de l'activitat antirumors de la ciutat.
Participació	Es treballa en el disseny i desenvolupament d'accions antirumors a la ciutat, de manera conjunta amb les entitats, els serveis i els ciutadans i les ciutadanes que formen part de la Xarxa BCN Antirumors.

El primer, l'any 2013, es va centrar en la implementació del projecte, com també en algunes fites i impactes assolits.¹¹ La valoració global de l'Estratègia és positiva pel que fa al seu funcionament i la seva utilitat en la tasca antirumors. També es destaca la necessitat de treballar més a fons per a vincular agents formats amb la Xarxa; per a impartir una formació antirumors amb eines més pràctiques i vivenciades des d'allò emocional; i per a desenvolupar accions a escala micro i de procés, partint de la territorialització de les accions antirumors en els districtes i barris de la ciutat.

Aquestes recomanacions es van incorporar de seguida a l'Estratègia. Un exemple concret és la col·laboració pionera amb Barcelona Activa per a la creació i desenvolupament d'un projecte antirumors a múltiples nivells, destinat a la promoció i sensibilització del comerç en la diversitat. Els barris participants són territoris de diversitat cultural elevada, que han estat particularment colpejats per la recent crisi econòmica i encara arrosseguen mancances socials importants, com ara els barris de Roquetes, Besòs, Raval, Zona Nord, Trinitat Vella, la Marina, el Bon Pastor i el Poble-sec. Més enllà de l'àmbit específic del comerç de proximitat, la transversalització de l'acció antirumors entre departaments de l'Ajuntament ha impactat en la capacitat d'implicar nombrosos agents socials i ciutadania i de crear eines de treball compartit en diferents districtes

11. Avaluació de l'Estratègia BCN Antirumors. Informe Final. 2013: <http://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/plans-treball-accio?page=1>

Desmuntant rumors.

de la ciutat. Una altra experiència, d'acció antirumors amb veïns i veïnes a través del teatre social al barri de Ciutat Meridiana, de característiques semblants als barris esmentats, ha generat un procés de treball en comú a llarg termini, que ha repercutit positivament en la sensibilització i implicació de la ciutadania no organitzada en la millora del barri i en qüestions més complexes d'acció contra el racisme quotidià.

L'any 2015 es va dur a terme un segon procés d'avaluació, aquest cop centrat en el funcionament, les maneres de treballar i les accions de la Xarxa BCN Antirumors durant el període 2012-2014.¹² A partir dels resultats del procés participatiu engegat per a aquesta avaluació, es va dissenyar de manera conjunta un nou pla d'acció per al període 2016-2020. Alguns reptes de futur de la Xarxa són: millorar els mecanismes de lideratge compartit entre els agents polítics, tècnics i ciutadans que en formen part; millorar les sinergies entre entitats; aconseguir més coherència entre la tasca antirumors i les metodologies de treball intercultural; crear nous espais i metodologies a la Xarxa que fomentin una participació més diversa; millorar la comunicació interna i externa de la Xarxa; millorar els mecanismes d'avaluació d'impacte.

L'Estratègia BCN Antirumors, com a política pública global, afronta els anys vinents posant un èmfasi especial en els eixos d'acció següents: la transversalització, la territorialització, l'impuls i suport al nou Pla d'Acció de la Xarxa, l'acció contra la islamofòbia i l'antigitanisme com a manifestacions específiques de racisme i discriminació, l'aprofundiment en la igualtat de drets i oportunitats, i la incorporació d'un sistema d'avaluació amb indicadors d'impacte.

Conscient de les seves limitacions i dels obstacles estructurals existents, sensible a les resistències i crítiques d'alguns sectors de l'arc polític i social, l'Estratègia BCN Antirumors vol incidir en aquelles estructures generadores de vulneracions de drets humans i de discriminacions, i manté el seu compromís ferm amb l'enfocament de la convivència en la diversitat, com una tasca compartida per a construir una ciutat on totes les persones puguin gaudir de plena ciutadania. ●

Activitat de sensibilització ciutadana.

Agent Antirumors.

Teixint la Xarxa BCN Antirumors.

12. Avaluació del Pla d'Acció de la Xarxa BCN Antirumors 2012-2014. <http://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/plans-treball-accio>

KAPS: Pisos compartits entorn de projectes solidaris

Departament de Joventut, Ajuntament de Rennes

Direcció d'Associacions de Joventut i Igualtat

El projecte KAPS ofereix al conjunt d'estudiants la possibilitat de compartir pis en un barri popular d'atenció prioritària, per un lloguer modest, a canvi de dur a terme un projecte social amb i per als habitants del barri, que promou la solidaritat i la bona convivència.

Els *Kots-à-Projets* (KAP) van néixer l'any 1972 a la ciutat de Lovaina la Nova (Bèlgica). Un *kot-à-projet* consisteix en l'agrupació d'entre 8 i 12 estudiants que, a més de compartir l'habitatge (*kot*), duen a terme un projecte orientat a crear lligams socials. Es tracta generalment d'organitzar activitats adreçades a altres estudiants i als habitants del barri i els seus fills. Cada *kot-à-projet* s'especialitza en un àmbit concret relacionat amb la cultura, l'ajut humanitari o social, l'esport o la conservació del medi ambient.

Durant el curs 2011-2012, l'AFEV (Associació de la Fundació Estudiant per la Ciutat) va engegar una iniciativa similar a Rennes per tal d'incentivar la convivència. De llavors ençà, en els barris populars d'atenció prioritària s'hi duen a terme accions ciutadanes solidàries impulsades per estudiants. Rennes acull més de 66.000 estudiants a les seves escoles i campus universitaris, i la presència d'aquest gran nombre de joves (un de cada quatre habitants de Rennes té entre 15 i 24 anys) és el motor impulsor del dinamisme i la vitalitat de la ciutat. Per la seva banda, l'Ajuntament treballa per oferir-los un entorn favorable per tal que puguin prosseguir amb èxit els estudis i dóna suport a les seves iniciatives en la mesura en què promouen la solidaritat, tant comunitària com intergeneracional.

El projecte KAPS (pisos compartits entorn de projectes solidaris), engegat a Rennes fa 5 anys, ofereix al jovent de menys de 30 anys, estudiants i voluntaris del servei cívic¹, la possibilitat de compartir un habitatge social en un barri popular d'atenció prioritària, per un lloguer modest, a canvi de desenvolupar un projecte per als veïns de l'immoble o del barri. Es tracta de dur a terme projectes que creïn iniciatives solidàries als barris o que reforcin les ja existents, amb la realització d'accions que tinguin a veure

UNA ASSOCIACIÓ D'EDUCACIÓ POPULAR BASADA EN LA MOBILITZACIÓ D'ESTUDIANTS SOLIDARIS

L'AFEV funciona a Rennes des de l'any 2004. Més de 350 estudiants participen cada any en accions d'acompanyament personalitzat d'infants als barris. En qualitat d'agent de desenvolupament local, l'AFEV té com a objectiu explorar altres vies de participació dels estudiants, amb vista a crear vincles de proximitat entre universos que habitualment estan molt separats: els estudiants i la població, la universitat i el barri on està ubicada. Els agents del barri, associacions, institucions, veïns i estudiants comparteixen la voluntat d'estrènyer vincles, d'elaborar projectes conjunts, d'implicar els estudiants en la vida del barri i d'aconseguir que la universitat s'integri més en la vida comunitària. La seu de l'AFEV està situada al centre del barri de Villejean, on també hi ha la Universitat de Rennes 2, amb 25.000 estudiants, és a dir, prop del 40% de la població estudiantil de Rennes.

1. El servei cívic és un dispositiu destinat a promoure la participació ciutadana, creat per la llei del 10 de març de 2010. Aquest servei té com a objectiu reforçar la cohesió nacional i fomentar la diversitat, i ofereix al jovent d'entre 16 i 25 anys la possibilitat de participar durant un període d'entre 6 i 12 mesos en una iniciativa d'interès general dins uns àmbits considerats prioritàris: educació, salut, lleure i cultura, medi ambient, desenvolupament internacional i humanitari, memòria i ciutadania, esports, intervenció d'urgència en casos de crisi. Des de l'agost de 2015, el servei cívic s'ha ampliat fins als 30 anys per al jovent en situació de risc.

amb l'educació, la salut, la cultura, el desenvolupament sostenible, etc. La temàtica, que respon a les necessitats socials de la comunitat, es defineix prèviament a partir d'una diagnosi compartida amb els veïns, els agents socials del barri i l'Ajuntament.

L'assignació de l'habitatge i el compromís a desplegar un projecte solidari són indissociables. Compartir pis és una opció que facilita l'intercanvi amb altres estudiants al voltant d'un projecte conjunt. Els projectes solidaris duts a terme per estudiants tenen com a objectiu reduir les desigualtats, establir vincles socials entre els veïns i facilitar l'acostament entre els estudiants i els joves que estan fora del sistema escolar, formant-se o buscant feina.

Cada any, a partir de la primavera i fins a l'inici del curs, es fa una selecció dels estudiants que compartiran pis i se'ls posa en contacte amb els administradors d'habitatge social per tal de gestionar el lloguer. A la tardor, després d'un primer contacte entre els estudiants del pis compartit i els veïns, es defineixen les accions que es duran a terme entre els mesos de gener i juny.

Durant tot l'any, els estudiants disposen de l'acompanyament de l'AFEV (treballadors i voluntaris del servei cívic), la qual els ofereix ajut i els guia en les diferents etapes del projecte. Des de l'elaboració dels expedients de demanda d'habitatge fins als primers contactes amb els agents col·laboradors dels barris, passant pel suport metodològic (identificació dels recursos necessaris per a fer una diagnosi del territori, mobilització

ELS ESTUDIANTS, VERITABLES CREADORS DE VINCLES SOCIALS

Jessica, Antoine i Pétronille van compartir pis en un habitatge social del barri de Maurepas al llarg del curs 2015-2016. No es coneixien i durant un any van viure tots tres en un pis de 63 m², pagant un lloguer mensual de 180 euros cada un. Pétronille, alumna del Grau d'Estudis Socials a la Universitat de Rennes 1, ja havia participat en un projecte semblant a Caen: *"Encara que a vegades costa posar-se d'acord, els KAPS han estat un bon descobriment."* A Rennes l'èxit es fa palès pel nombre de sol·licituds rebudes a l'AFEV, més de dues-centes de mitjana per a una trentena de places. La selecció es basa exclusivament en criteris de motivació i de temps disponible i, d'altra banda, els pisos compartits sempre són mixtos. Els estudiants van improvisar trobades amb els veïns de l'edifici, per bé que reconeixen que és una tasca difícil i a llarg termini. El mes d'agost passat tots tres van acabar l'estada i van deixar la plaça a uns altres estudiants. Per a Jessica, els KAPS són, sobretot, una manera de relacionar-se: *"Aquest sistema és realment un trampolí que et permet crear una magnífica xarxa d'amistats."*

de mitjans, etc.), els estudiants compten amb un seguiment cada 15 dies, a raó de dues hores per pis, d'octubre a juny, la qual cosa va comportar, durant el curs 2015-2016, la realització de 102 reunions.

El curs passat teníem 8 pisos solidaris d'estudiants, amb 32 joves repartits en tres barris de Rennes d'atenció prioritària. En aquest curs 2016-2017, el projecte KAPS s'ha ampliat i compta amb dos nous pisos, arribant així a 10 pisos solidaris i a 36 participants que actuen als barris de Villejean (5 pisos, 21 participants), Maurepas (3 pisos, 9 participants) i Bréquigny (2 pisos, 6 participants).

Per a la realització del projecte, l'AFEV compta amb el suport econòmic d'entitats financeres com ara l'Agència Nacional per a la Cohesió Social i la Igualtat d'Oportunitats, la Caixa de Dipòsits i Consignacions, la Caixa de Prestacions Familiars (organisme públic que s'encarrega de les prestacions socials de caràcter familiar), l'Ajuntament de Rennes, la Universitat de Rennes 2, els promotors d'habitatge social (Espacil, Néotoa, Archipel Habitat i Aiguillon Construction) o la Fundació Abat Pierre. I per a la posada en marxa ha comptat amb la col·laboració d'associacions i entitats dels barris d'atenció prioritària, dels veïns i de l'Ajuntament de Rennes.

Plantació al jardí compartit de la comunitat impulsada pels estudiants.

BARRIS QUE REBEN UNA ATENCIÓ ESPECIAL DELS PODERS PÚBLICS

Als barris de Villejean (18.500 habitants), Maurepas (20.300 habitants) i Bréquigny (13.900 habitants) hi predomina l'habitatge social, construït en els anys seixanta i setanta. Una bona part dels habitants d'aquests barris tenen uns ingressos inferiors al 60% de la renda mitjana. Juntament amb Blosne (18.200 habitants) i Cleunay (14.000 habitants), aquests barris es beneficien d'una política especial, anomenada *política de la ciutat*, l'objectiu de la qual és reduir les desigualtats socials i les diferències de desenvolupament entre els territoris, com també frenar la degradació de les condicions de vida en els barris més desfavorits. Per a aconseguir-ho, les administracions locals i l'Estat mobilitzen tots els agents implicats amb la intenció d'actuar simultàniament en diferents àmbits: desenvolupament social i cultural, desenvolupament econòmic, educació, ocupació, salut, esports, renovació urbana i millora de les condicions de vida, seguretat, ciutadania, igualtat en l'accés als drets o prevenció de la delinqüència. La participació de la ciutadania, de les associacions i dels agents econòmics esdevé imprescindible per a elaborar i posar en pràctica diferents iniciatives.

Al llarg del curs 2015-2016, es van proposar 46 iniciatives i activitats de proximitat, que comptaren amb la participació de més de 700 veïns. A Villejean, per exemple, la promoció de la convivència es va dur a terme en forma de jocs de pistes, berenars populars, projecció de pel·lícules d'animació i tallers de decoració dels vestíbuls dels immobles. A Maurepas, les trobades van girar entorn d'un tema central, el Tour de França dels Barris, amb concerts, tallers d'escriptura i àpats populars. A Bréquigny, la convivència i la solidaritat van ser el fil conductor d'àpats, jocs de taula i intercanvis de

LA COL·LABORACIÓ AMB ELS PROMOTORS D'HABITATGE SOCIAL

Els promotors d'habitatge social, agents en tota regla del projecte KAPS, localitzen i faciliten els pisos que compleixen les condicions necessàries per a ser compartits, en gestionen el lloguer, s'impliquen en el cofinançament i participen en la posada en pràctica i el seguiment del projecte social dels estudiants a través d'un comitè executiu i dos comitès tècnics a l'any.

Concert de jazz organitzat pels estudiants.

serveis amb la presentació del SEL (Sistema d'Intercanvi Local)².

En definitiva, aquestes accions han permès als veïns trobar-se i fer intercanvis, conèixer millor els agents del barri, ajudar-se mútuament i posar en marxa una dinàmica territorial. Les accions adreçades a la infància permeten interactuar més fàcilment amb les mares i els pares; igualment, és més fàcil crear vincles socials al voltant d'una taula compartint un àpat. El joc i l'hospitalitat contribueixen a promoure la bona convivència. Per als habitants dels barris populars, la presència dels pisos solidaris d'estudiants fomenta la diversitat, proporciona una mica de vitalitat a la seva vida quotidiana i transmet tranquil·litat. Els estudiants que participen en el projecte descobreixen que són útils a la societat, alhora que l'acció cívica que aconsegueixen els atorga legitimitat i reconeixement. El projecte KAPS crea vincles socials i permet l'acostament d'una població sovint aïllada i tancada en el seu espai privat, com també la construcció de ponts entre el barri, l'Ajuntament i la universitat. ●

QUÈ T'HA APORTAT L'EXPERIÈNCIA KAPS? RESPOSTES D'ALGUNS ESTUDIANTS

"He pogut descobrir el barri i la seva gent, i tenir una relació diferent amb els veïns, comparada amb la que he tingut en altres pisos. Les accions organitzades m'han semblat molt xules i m'han permès conèixer un munt de gent nova."

"He comprès que la relació entre veïns pot anar més enllà de dir-se bon dia i adéu."

"Aquest projecte m'ha obligat a obrir-me més als altres, a les persones que tinc a prop meu, a conèixer amb els infants del barri i a adaptar-me al seu caràcter. M'he tornat més tolerant, més conscient dels altres."

"He comprovat que en un projecte a llarg termini la qualitat és més important que la quantitat."

2. Un sistema d'intercanvi local és una forma d'intercanvi alternatiu al sistema monetari i econòmic tradicional. Aplega, en forma d'associació o de xarxa, un grup de persones que bescanvien entre elles béns o serveis, sense ànim de lucre i sense utilitzar diners. L'objectiu és poder accedir a bescanvis igualitaris i establir vincles socials.

Associació Internacional de Ciutats Educadores (AICE)

C/Avinyó 15, 4a planta
08002 Barcelona

Coordinació:

Aina Tarabini, Professora de Sociologia de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona

Coordinació tècnica:

Mª Ángeles Cabeza Santano, Secretariat de l'AICE

Traduccions:

Xavier Vives

Revisió d'estil i correccions:

Isabel Montmany i Mª Ángeles Cabeza, Secretariat de l'AICE

© de l'edició:

AICE

© de les entrevistes i articles:

Els autors

© de les fotografies:

Especificat a cada imatge

Fotografia de portada:
Ajuntament de Ginebra
Fotografia de l'interior de portada i contraportada:
Ajuntament de Barcelona

Maquetació:

Daniel Caballero, Imatge i Serveis Editorials, Ajuntament de Barcelona

Impressió:

Gramagraf,S.C.C.L.

Data de publicació:

Juliol de 2017

Depòsit legal:

B-18.018-2009

ISSN:

2013-4037

Es prohibeix, llevat d'excepció prevista per la llei, qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública i transformació d'aquesta obra sense l'autorització escrita dels titulars de la propietat intel·lectual.

International Association of
Educating Cities
Association Internationale des
Villes Éducatrices
Asociación Internacional de
Ciudades Educadoras
Associació Internacional de
Ciutats Educadores

Avinyó, 15 - 4ª planta - 08002 Barcelona
Tel: +34 93 342 77 20 - Fax: +34 93 342 77 29
edcities@bcn.cat
www.edcities.org

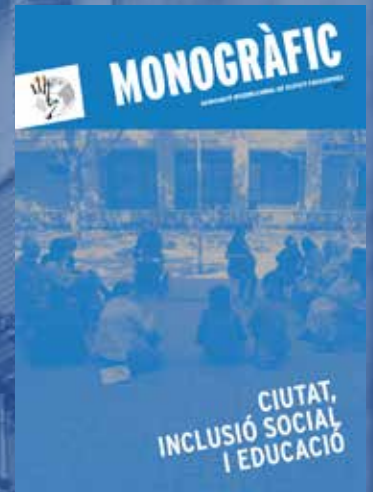
**Ajuntament
de Barcelona**

Col·lecció de monogràfics

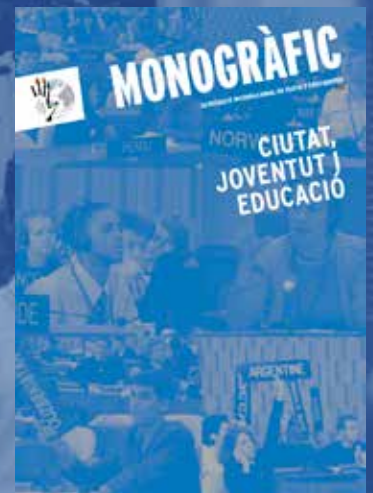
Ciutat, Convivència i Educació
Nº6

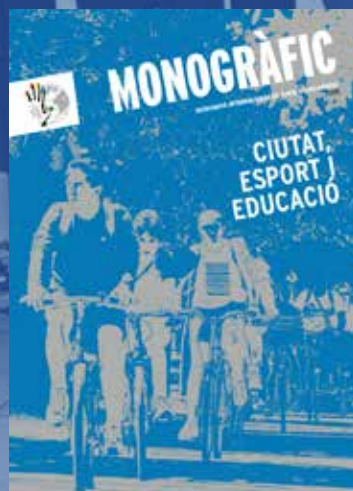
Ciutat, Inclusió Social i Educació
Nº5

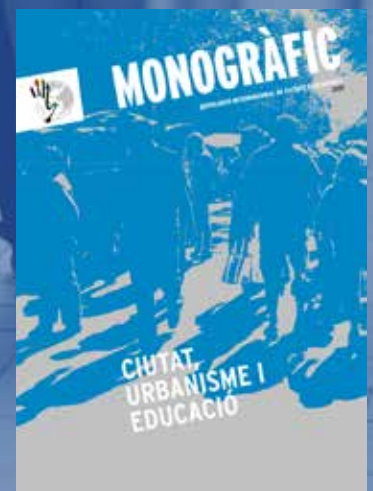
Ciutat, Medi Ambient i Educació
Nº4

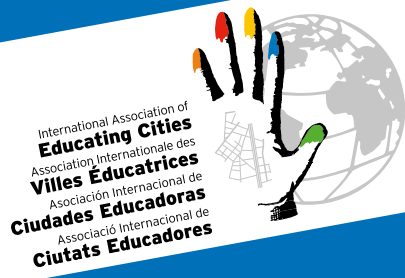
Ciutat, Joventut i Educació
Nº3

Ciutat, Esport i Educació
Nº2

Ciutat, Urbanisme i Educació
Nº1

“De resultes de la industrialització i la urbanització, la nostra societat s’ha diversificat i l’espai vital s’ha privatitzat i estructurat. L’espai de comunicació de la ciutadania ha desaparegut i, en conseqüència, el sentiment de comunitat s’ha afeblit. Davant d’això, és natural que l’espai públic adquireixi un paper molt important com a espai de comunicació per a fomentar la convivència ciutadana.”

Lee Kyung-hoon, Alcalde de Saha-gu